

પ્રકાશકનું નિવેદન

ગુજરાતમાં આદિવાસી વસ્તી ઘણા મોટા પ્રમાણમાં છે; છતાં તેમનો પરિચય કરાવે એવું પણ સાહિત્ય આજ સુધી પ્રસિદ્ધ થતું નહોતું. ગુજરાત વિદ્યાપીઠે ઓક્ટોબર ૧૯૫૫માં ‘પંચમહાલના આદિવાસીઓ’ એ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું. ૧૯૬૨માં આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્રની અહીં સ્થાપના થઈ તે પછી આજુ સાહિત્ય અહીં કમે કમે પ્રસિદ્ધ થતું રહ્યું છે. તેમાંય આદિવાસીઓની બોલી વિશે તો આપણે ત્યાં કશું જ સાહિત્ય હતું નહિ. આ વિષય મહત્વનો છે. પરંતુ તે માટે તજજ્ઞતા જરૂરી છે. ભાઈ ધાંતિભાઈ આચાર્ય ભાષાવિજ્ઞાનના સારા અભ્યાસી છે, અને ગુજરાતની બોલીઓ વિશે એમને ખાસ રસ છે. ‘બીલી-ગુજરાતી શબ્દાવલિ,’ અને ‘ગુજરાતી-બીલી વાતચીત’ એ બે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરીને એમણે એ વિષયમાં પ્રવેશ કરાવ્યો છે. ‘કચ્છી શબ્દાવલિ’ એ પણ એમના એ વિષય વિશેની સૂઝ પ્રગટ કરે છે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશનથી દક્ષિણ ગુજરાતની એક મહત્વની આદિવાસી જાતિ—ચોધરી—ની બોલી અને તે દ્વારા થતો એમના સમાજનો તેમ જ સંસ્કારિતાનો પરિચય આપણે માટે મહત્વનો છે. આ વિષયમાં રસ ધરાવનાર અભ્યાસીઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી થશે એવી અમને શ્રદ્ધા છે.

ભારત સરકારના શિક્ષણસલાહકાર શ્રી જે. પી. નાયક આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્રની મુલાકાતે આવ્યા ત્યારે બોલીઓ અંગે અહીં થતાં સંશોધન-કાર્યનો તેમને પરિચય આપ્યો હતો. તે જોઈને આ કામને પ્રો-સાહન મળે અને સુવિધા થાય એ હેતુથી તેમણે આર્થિક સહાય મેળવી આપવાની તત્પરતા બતાવી હતી. તેમની ભલામણથી એન. સી. ઈ. આર. ટી.ના ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એડ્ડ એજ્યુકેશનના ટ્રાઈબલ એજ્યુકેશન યુનિટે અમારા કેન્દ્રને આદિવાસી બોલીઓના સંશોધન-અભ્યાસ માટે તથા પ્રકાશન માટે જરૂરી ગ્રાન્ટ આપી હતી. આ જોલીના સંશોધન તથા પ્રકાશન અંગેનું ખર્ચ આ ગ્રાન્ટમાંથી મળ્યું છે, તેની અત્રે સાબાર નોંધ લઈએ છીએ.

આદિવાસી પ્રજાની નજીક જવામાં ગુજરાતની પ્રજાને આ પુસ્તક ઉપયોગી થશે એવી આશા છે.

આ ભા ૨

મારી અન્ય પુસ્તિકાઓની જેમ આ પુસ્તિકા પણ અનેક મિત્રોના સહકારનું ફળ ગણાવી શકાય. ચોધરીભાષાના ભાષક-વિશેષ (informant) તરીકે આમાં શ્રી માનસિંહ ચોધરીએ સેવાઓ આપી છે. સામગ્રીની ચકાસણી અને ફેર-ચકાસણીમાં વાલોડ-વેડછી વિસ્તારમાંથી વનસ્થલી સંસ્થાના કાર્યકરો અને વિદ્યાર્થીઓનો સહકાર મળ્યો છે, અને માંડવી વિસ્તારમાંથી 'બાપુ આશ્રમ, ધંટેવી'ના કાર્યકરો-વિદ્યાર્થીઓનો. આ ઉપરાંત વિદ્યાર્થીકનાં ચોધરી વિદ્યાર્થી ભાઈ-બહેનો પણ જરૂર પડ્યે ઉપયોગી થયાં છે. વ્યક્તિગત રીતે વેડછીના શ્રી કાનજીભાઈ તથા દિનેશ ચોધરી અને નળધરાના શ્રી અમરસીભાઈ ચોધરી પણ આ કામમાં ખૂબ ઉપયોગી થયા છે.

શબ્દાવલિમાં આવેલા અંગ્રેજી શબ્દોની ચકાસણી અર્થે શ્રી મોહનભાઈ પટેલ તથા શ્રી વિમલભાઈ શાહે દિવસો સુધી આ અંગેની બેઠકોમાં સાથે બેસીને મને સહાય કરી છે. ભાઈશ્રી શેખ એમ. કમરે શબ્દાવલિમાં ચિત્રો દોરીને તથા શ્રી હકુ શાહે મુખપૃષ્ઠની સજવટ વડે કૃતિને શોભાવી છે. આમ આ પુસ્તિકા અનેક વડીલો, મિત્રો, શુભેચ્છકોના સહકારના પરિણામ જેવી છે. આ સહુ તરફ આ સ્થળે હું આભારની લાગણી વ્યક્ત કરું છું.

—શાન્તિભાઈ આચાર્ય

ઉપયોગમાં લીધેલા કોશોની સૂચિ

1. Nepali Dictionary
Com. by Sir Ralph Lilley Turner, London (1931)
2. Shorter Oxford English Dictionary—Revised and edited
by C. T. Onions, Vol. I and II (third edition)
London (1959)
3. An Etymological Gujarati—English Dictionary
by Balsare Malhar Bhikhaji, Ahmedabad (1927)
4. The Modern Gujarati—English Dictionary (in two
volumes) by Mehta B. N. and Mehta B. B., Baroda
(1925)
5. સાર્થ ગુજરાતી જોડણી કોશ (પાંચમી આવૃત્તિ)
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ (૧૯૬૭)
6. ગુજરાતી-હિન્દી કોશ
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ (૧૯૬૧)

સંકેત સંદર્ભ

શામલ વર્ણોની નીચે મૂકેલું ટપકું તે તે વર્ણના મૂર્ધન્ય ઉચ્ચારણને
સૂચવે છે. ઉ. ત. ટ = ટ, ટ = ડ વગેરે.

પુ.	પુલિસંગ	તુ ^અ .	તુ ^અ કારનાયક
સ્ત્રી.	સ્ત્રીલિંગ	ā	આ
ન.	નપુંસકલિંગ	ā̄	ઠ
ક્રિ.	ક્રિયાપદ	ā̄	ન
વિ.	વિશેષણ	ā̄	ણ
અ.	અન્યથા	N	. અનુસ્વાર
સર્વ	સર્વનામ	x	સ
(બ. વ.)	બહુવચન	contem.	contemptuous
ધં	dark		

ચોધરીઓ અને ચોધરી બોલી

૧. ચૌધરી આદિવાસીઓ :

ભારતમાં ચૌધરી આદિવાસીઓની વસતિ માત્ર ગુજરાત રાજ્યમાં જ છે. ગુજરાત રાજ્યના સુરત જિલ્લાના મુખ્યત્વે જંગલવિસ્તારો અને ઉજ્જિયાત વસતિથી દૂર છે તેવા વિસ્તારોમાં આ પ્રજા આજે વસેલી છે. ૧૯૬૧ ની વસતિગણતરી પ્રમાણે ગુજરાત રાજ્યની ચૌધરીઓની કુલ વસતિ ૧,૪૩,૫૭૬ની છે. આમાંથી ૧,૪૧,૫૦૭ની સંખ્યા^૧ તો એકલા સુરત જિલ્લાની થાય છે. આ જાતિની વસતિની સંખ્યામાં બીજાં નંબર આવે છે ભરૂચ જિલ્લો. ભરૂચમાં કુલ ૧૮૬૫ ચૌધરી આદિવાસી માણસોની વસતિ છે. આ બંને જિલ્લા સિવાય ગુજરાતના બાકીના જિલ્લાઓમાં આ જાતિની વસતિ નગણ્ય છે. આમ હોવાથી મુખ્યત્વે તો સુરત જિલ્લામાં જ આ પ્રજાનો વસવાટ છે એમ કહી શકાય.

ચૌધરા - ચૌધરી - ચૌધરી :

ગુજરાતની આ આદિવાસી પ્રજાના ઉલ્લેખો ઘણાં ખરાં ઉપરબંધ લખાણોમાં “ચૌધરા”^૨ તરીકેના મળે છે. ૧૯૬૬માં બહાર પડેલું “ગુજરાતના આદિવાસીઓ”^૩ પુસ્તક આ પ્રજા માટે “ચૌધરી” શબ્દપ્રયોગ કરે છે. અમે આ પ્રજા માટે આ બંને ને બદલે “ચૌધરી” શબ્દ પ્રયોગવાનું યોગ્ય માન્યું છે: આ માટેનાં કેટલાંક કારણો આ પ્રમાણે છે.

૧. “ગુજરાતના આદિવાસીઓ” વિભવ શબ્દ (૧૯૬૬) માં જુઓ જિલ્લાવાર ચૌધરીની વસતિ દર્શાવતો નકશો.
૨. જુઓ અ. Gazetteer of India, Gujarat State, Surat District (Revised) second edition (1962) P. 278.
 - બ. Religious Thought and Worship among the Chodhras of Gujarat by B. H. Mehta (1934).
 - ક. Tribes and Castes of Bombay (1920) by R. E. Enthoven, Vol. I, P. 289.
૩. એજન્ટ પૃ. ૨૯.

૧. આગે પોતાની જાતિ માટે “ચોધરા” શબ્દનો વાપર લણેલા નથી તેવાં લોકોમાં જ મર્યાદિત થતો જતો હોય તેવું સામાન્ય વક્તવ્ય જણાય છે.
૨. લણેલા વર્ગ પોતાની જાતિને “ચોધરા” કહેવામાં આવે ત્યારે આથી કંઈક દિલ્લપતલકું લાગતું હોય તેવું અનુભવતો હોવાનું, ક્ષેત્ર પરની આવા વર્ગ સાથેની વાતચીતમાં, જણાયું છે.
૩. વેડાડીના રહીશ અને ચોધરીઓના તે વિસ્તારના આગેવાન શ્રી કાનજીભાઈ ચોધરી જણાવે છે કે “ચોધરા” માંથી “ચોધરી” શબ્દ તેમણે પોતે અને અન્ય આગેવાનોએ પ્રચલિત કર્યો છે.^૪ “ચોધરા” શબ્દ ન વાપરવાનો લાવણો દ્વારા આદેશ પણ આપવામાં આવ્યો છે. આથી ધીમે ધીમે “ચોધરી” શબ્દ બધે જ વપરાવો શરૂ થઈ ગયો છે.
૪. “ચોધરી” તરીકે આ શબ્દ ચોધરીઓમાં ઉચ્ચારાતો નથી. ચોધરી લાષકોમાં “ચોધરી” અને “ચોધરી” એવાં ઉચ્ચારણો આ શબ્દ માટે પ્રચલિત છે. આમ હોઈ, લેખનની સુવિધા માટે, અહીં બંનેમાંથી “ચોધરી” શબ્દ લખવાનું યોગ્ય ગણ્યું છે.

આમ, પૂર્વનાં લખાણોમાંથી મળતા “ચોધરા” શબ્દ અને “ચોધરી” શબ્દ એ બંનેને બદલે ઉપરનાં કારણોસર અહીં “ચોધરી” શબ્દ સ્વીકારીને આ લખાણમાં તે જ શબ્દ પ્રયોજવામાં આવ્યો છે.

ચોધરીઓનું વતન ?

આ પ્રશ્ન ગુજરાતની જ વતની છે કે કોઈ બીજા પ્રદેશમાંથી સ્થળાંતર કરીને અહીં વસી છે તે જાણવા માટે આપણી પાસે કોઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. આ પ્રશ્નના સુરત જિલ્લામાંના સ્થળાંતર વિષે જે કિંવદંતી ચાલે છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

ઈ. સ. ૧૪૮૪ માં^૫ મહમુદ બેગડાએ ત્યારે પાવાગઢ છત્રી લીધું ત્યારે ત્યાંના રજપૂતોએ ટોળીઓમાં વહેંચાઈ જઈને ત્યાંથી સ્થળાંતર કર્યું. આની એકાદ ટોળીના કેટલાક રજપૂતો નર્મદા નદી ઓળંગીને આવેલા. આવા રજપૂતોમાંથી એક જોકુળ નામનો રજપૂત સુરત જિલ્લાના મડુવા

૪. તા. ૨૮-૮-૧૭ ના રોજ વેડાડી સુકામે લીધેલી મુલાકાત લખવાની વાતચીત પરથી.
૫. A History of Gujarat by M. S. Commissariat Vol. I, (1938) P. 187.

તાલુકાના “નવધરા” નામના ગામે પહોંચી, ત્યાં સ્થિર થયો. આ રજપૂત અહીં ઘોડાપર આવેલો. પોતાના આ ઘોડાને સાચવવા તેણે ચોધરી સ્ત્રીને કામે રાખી. વખત જતાં તેની સાથે લગ્ન કર્યું અને તેમાંથી ચોધરીઓનો દેવાનો થયો.^૧

આ કિવદંતીને ધ્યાનમાં લઈએ તો પણ આ પ્રજાના મૂળ સ્થાન વિષે કંઈ આગાહી કરી શકાતી નથી. અહીં તો રજપૂતે ચોધરણ સાથે લગ્ન કર્યું તેમ કથા છે. એ તો સ્પષ્ટ જ છે કે જેમની સાથે લગ્ન કર્યું તે ચોધરણ (એટલે ચોધરીઓની વસતિ પણ ખરી ને ?) તો અહીંની હતી. આમ આ કિવદંતી તો આ પ્રજાને મૂળ અહીંની રહેવાડી કરાવે છે.

ખીજી તરફ તટસ્થ નિરીક્ષકને આ પ્રજાનો ગુજરાતની ખિન આદિવાસી પ્રજા સાથેનો સાંસ્કૃતિક પાસાંઓમાં વરતાતો ભેદ જાડીને આંખે વળગે તેવા લાગશે. ખાસ કરીને તેમની બોલી અને રીતરિવાજો આ વાતની પ્રતીતિ કરાવશે. આ પ્રકારના ભેદને માત્ર “બે પ્રજાઓ વચ્ચેના સંપર્કના અભાવ” તરીકે જ ઘટાવી શકાશે ? અન્ય કયાં જ કારણો નહીં હોય ?

આમ આ પ્રજાના વતન વિષે આપણે ચોક્કસપણે કંઈ પણ કહી શકીએ તેવી સ્થિતિમાં નથી.

આ પ્રજાની સંસ્કૃતિને લગતાં (ભાષાકીય સમેત) પાસાંઓના ત્રિવિધ તટસ્થ અભ્યાસલેખો પ્રાપ્ત થાય ત્યારે જ આ અંગે પ્રકાશ પડી શકે.

આ પ્રકારના તૈયાર થયેલા અભ્યાસલેખોની, ખિનઆદિવાસી પરંતુ ચોધરી કે ચોધરી અટકધારી જાતિઓનાં તેવાં જ સાંસ્કૃતિક પાસાંઓ સાથેની સરખામણી પણ સંભવતઃ આના ઉદ્દેશમાં કોઈક વાર સહાયમૂલક થઈ શકે ખરી.

ચોધરીમાં સામાજિક વર્તુળો :

આ જાતિમાં નીચેના કેટલાક વિભાગો સામાન્ય રીતે જોવા મળે છે.

૧. નાના ચોધરી	૩. વજવાઈ કે વડાવડા
૨. મોટા ચોધરી	૪. બોંડા

આમાંથી છેલ્લા એટલે કે બોંડાની વસતિ વિશેષે કરીને માંડવી તાલુકામાં હોવાનું જાણ્યું છે. આ સિવાયના પણ ભરૂંચિયા, ટાકરિયા અને કહાપીડિયા જેવા ભેદો હોવાનું જાણવા મળે છે. જે કે આ ત્રણેના વસવાટ

૧. અખરસીભાઈ ચોધરી (નવધરા) સાથેની તા. ૨૫-૮-૧૭ના સોજ થયેલી પાતવંત પરથી.

વિસ્તારો અંગે અમે હજી લાગ મેળવી નથી. પાકીના પ્રથમ ત્રણે વિભાગના ચોધરીઓની વસતી મોટા ભાગે સાર્વત્રિક છે. ચોધરીઓમાં આવાં વર્તુળો કેમ પડ્યાં તેની કૃતશીલ લોકોક્તિઓ પ્રચલિત હોવાનું જણાયું છે. નાના ચોધરી અને મોટા ચોધરીના બેદ કેમ થયા તે અંગેની ત્રિવેની લોકોક્તિ પ્રજામાં સાર્વત્રિક પ્રચલિત હોવાનું આ પ્રજાના વસવાટવાળા વિભિન્ન વિસ્તારોના ક્ષેત્રકાર્ય દરમ્યાન જણી શકાયું છે.

શરૂઆતમાં ચોધરીઓમાં ટાઈ બેદો ન હતા. આ વખતે એક ગામમાં બે ભાઈઓ સાથે રહેતા હતા. એક દિવસ તેઓના ઘરમાં પાડો મરી ગયો. બન્ને ભાઈઓ પાડાના મડદાને, નિકાલ માટે યોગ્ય સ્થળે લઈ ગયા. નિકાલ કર્યા બાદ ઘેર પાછા આવીને બન્નેમાં જે નાનો હતો તેણે સ્નાન કર્યું, બ્યારે મોટાએ માત્ર પાણીની છાંટ લઈ લીધી. આથી આ બન્ને ભાઈઓમાં બેદ પડ્યા. જેણે સ્નાન કર્યું તે “ચોખો” કહેવાયો અને માત્ર છાંટ લીધી તે “સાંટાલો” (ગુજરાતી “જ” નું ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં “સ” થતું હોય છે.) કહેવાયો. આ બન્નેની પ્રજા તે અનુક્રમે ચોખા ચોધરી અને સાંટાલા ચોધરી કહેવાઈ. અર્થાત્ ચોખા ચોધરી તે નાના ચોધરી અને સાંટાલા તે મોટા ચોધરી એમ આમાંથી ક્ષિત થાય.

આંતરિક બેદોને સમજવવા માટે પ્રજાએ આવા દુયકાઓ વહેતા રાખ્યા હોય છે. પ્રત્યેક બેદ માટે આ પ્રકારની સમજૂતી પ્રચલિત હોવાનો સંભવ છે. આવા દુયકાઓમાં ઐતિહાસિક તથ્ય હોય કે ન હોય પરંતુ તેમાંથી ટાઈક વાર તેવાં તથ્યો તરફ જવાની પગદંડી મળી જતી હોય છે. આ પ્રકારની સામગ્રી આ પ્રજા પાસે વેરવિખેર પડી છે.

સાંસ્કૃતિક ભેદ :

સાંસ્કૃતિક ભિન્ન વારસાવાળી બે પ્રજાઓ બ્યારે એકમેકના સંસર્ગમાં આવે છે ત્યારે બન્નેના શુભાશયો હોવા છતાં માત્ર પેલો સંસ્કારવારસો એકમેકને સમજવામાં ઘણી વાર અવરોધક બન બની રહેતો હોય છે. આ નિવારવામાં પ્રજાઓનાં સાંસ્કૃતિક પાસાંઓના તટસ્થ અહેવાલો ઉપયોગી થતા હોય છે. આવા અહેવાલોથી આ પ્રકારની ભિન્ન વારસાવાળી પ્રજાઓને એકમેકને સમજવામાં સરળતા થાય છે. જીવનતાં અનેકવિધ પાસાંઓના વિભિન્ન અભ્યાસ પરથી એક સમય ચિત્ર જામું કરી શકાય છે. ચોધરી પ્રજા વિષે પણ આ રીતે જુદા જુદા અભ્યાસ લેખો થશે ત્યારે એ પ્રજાને સમજવામાં સરળતા થશે. “આ પ્રજા તો જંગલી છે.”

“ચોધરીઓ તો દારૂ પીને નાચ્યા કરતા હોય છે, તેમના જીવનમાં પીત્તું શું બળ્યું છે?” “એ લોકો તો મરઘાં-ખતકાં વધેરે, ભગત-શૂવા કરે, ડાકણો કાઢે, આમ માત્ર વહેમથી ભરેલી પ્રજા છે.” “એમનામાં તો ગમે તે છોકરા-છોકરી ગમે તેવો વહેવાર રાખી શકે, એને વળી પરણવાનું શું?” “એનાં ગીતો? જંગલી ભાવામાં ગીતો કેવાં હોય?” “એમનું વાજિત્ર તે ડાખરું, એ તો ફેાડી નાંખતું જોઈએ ફેાડી. એ તો નરી બ્રજતા ફેાવાવે છે.” આ અને આવાં પીઝાં અનેક વિધાનો આ પ્રજાથી અપરિચિત છે તેવા લોકો પાસેથી જ સાંભળવા મળે છે તેવું નથી. આ પ્રજામાં વર્ષો સુધી કાર્ય કરનારાઓ પાસેથી અને પુદ્ગ સુધારકવૃત્તિ ધરાવતા આદિવાસીઓ પાસેથી પણ આ પ્રકારનાં વિધાનો સાંભળવા મળતાં હોય છે. આમાં આશ્ચર્ય નથી. પોતાનો સંસ્કારવારસો તે ઉત્તમ, અન્યનું આ પ્રકારનું જે કંઈ છે તે તો પ્રસ્તુત માપદંડના આધારે જ “સારું-નરસું” કરતું હોય છે. અને આમ હોવાથી કેટલીક વાર આ પ્રજાની હિતચિંતા હૈયે વસેલી હોવા છતાં ધાર્યાં પરિણામો કરતાં ઊલટું બનતું હોવાથી સન્નિષ્ઠ કાર્યકરોમાં પણ એક પ્રકારની ખિન્નતા પેદા થયેલી જોવા મળતી હોય છે. સંભવ છે કે પ્રજાના જીવનના અભ્યાસ અહેવાલો નજર સામે હોય તો “સ્વ” ના માર્ગ ઉપરાંત “પર” નો પણ આ દિશામાં માર્ગ હોઈ શકે તેની શાખ મળી રહે. આટલી શાખ મળે તો ક્યારેક તે તરફ જવાની વૃત્તિ થવી પણ અસંભવિત નથી. અને આમ થાય તો ઉપર જોયાં તેવાં વિધાનોમાંની નફરત અને કુટુહલ જેવા ભાવોમાંથી નીકળીને પ્રજાનું જીવન અને તેનો સંસ્કારવારસો જોવા તરફ આંખ ફેળવાય ખરી.

૨. શબ્દાવલિમાં ચોધરી જીવન :

અહીં આપેલી “ચોધરી શબ્દાવલિ”માંથી આ પ્રજાની ભાવાના શબ્દો જાણવા ઉપરાંત આ શબ્દો પોતે જ પ્રજાને કેવી આપણી સામે મૂકી આપે છે તે જોવું રસપ્રદ થશે. સંભવ છે કે આ રીતે ઊઠતું આ પ્રજાનું ચિત્ર તેમને સમજવામાં મદદરૂપ થઈ પડે. તેમની આખી ભાવાની તપાસમાંથી જ્યારે આતું ચિત્ર ઊભું કરી શકાય ત્યારે એ વિશેષ સ્પષ્ટપણે તરી આવે. અહીં તો માત્ર શબ્દલંડાગમાંથી કેટલાક પ્રશ્નો પેદા થાય છે તે વડે જ ચિત્ર દોર્યું છે. સ્વાભાવિક રીતે જ તેમાં પીછળીનો કસબ વિશેષ છે, રંગ અને રેખાઓ એ બન્નેના કરતાં. આ આદિવાસી પ્રજા કુદરતને ખોળે જીવે છે. તેની ચોમેર જંગલ પથરાયેલું છે. આમ હોવાથી સ્વાભાવિક રીતે જ

જંગલ તેમના જીવનમાં તાણાવાણા જેવું વ્યુત્પન્નું છે. તેમની આ સૃષ્ટિમાં ઘૂસો, વેલીઓ, વનરાઈઓ, પર્યતો, કંદરાઓ, ઝરણાંઓ, પશુઓ, પક્ષીઓ, ઇંચાદિ વૌદળાયેલાં હોઈ, બિનઆદિવાસી પ્રજાનો રોજિંદા જીવન કરતાં તેમનું જીવન જીવું પડી જતું જણાવું હોય છે. સમગ્ર પ્રજાના જીવનમાં જંગલનો જે વ્યાપ છે તે વાતને આ શબ્દાવલિ છતી કરે છે.

કોઈપણ પ્રજાની પહેલી જરૂરિયાત તે ખોરાક. જેમની પાસે જમીન છે તેણે ખેતી કરીને પેટિયું પૂરું કરી લેવાનું તો આ પ્રજા માટે પણ ખરું જ છે. પરંતુ ભૂમિહીન અને ભૂમિવાળા એ બન્નેના નભાવમાં વનરાજીનો ફાળો છે. તેમના ખોરાકમાં ફેટલી અંધી ભાજ છે! ચોધરીનો કોઈ વાડો “ખાટોભાજો” વગરનો તો હોય જ કેમ? આ પ્રિય ભાજ એ તો મહેનત લઈને ઉછેરેલી. પરંતુ તે સિવાય વનરાજીમાંથી મેળવેલી ભાજની વિવિધતા પણ વિપુલ છે. આ પ્રકારની વનરાજી ખાવાના ઉપયોગમાં લઈ શકાય, ફૂલોનાં શાક બનાવી શકાય, એ અંધી ખીતારને બિન આદિવાસી પ્રજા અદુધા આશ્ચર્યના ભાવે નિહાળે છે. આ પ્રજાની ફેટલીક ભાજ આ રહી. આખાણું ભાજો.

આમલીનાં ફૂલ અને ફૂંપજોની બનાવેલી ભાજ.

કરીનાણું ભાજો.

કંદોલાનાં પાનની બનાવેલી ભાજ.

કન્ડાણું ભાજો.

કોળાના વેલાના કુમળા ભાગમાંથી બનાવેલી ભાજ.

ખાટો ઘોસ.

લૂણીની ભાજ.

ખાટો ભાજો.

ચોધરીઓની અત્યંત પ્રિય તે “ખાટી ભાજ.”

ચૂચુણું ભાજો.

ચૂચુણું નામની વનરાજીની ભાજ.

દેરાણું ભાજો.

દેરાનાં પાનની ભાજ.

દેવરીરાણું ભાજો.

આ નામના છોડની ભાજ.

જેંબડાણું ભાજો.

આ નામના વેલાની ભાજ.

વસનાણું ભાગ્યું.

વસંતવેલની ભાજી.

સૂચારાણું ભાગ્યું.

આ વેલનાં પાનની ભાજી

સેકગણાણું ભાગ્યું.

આ વૃક્ષનાં પાનની ભાજી.

વળી “ગાગદો” અને “માણુંસેકદો” આ બન્ને વૃક્ષનાં ફૂલ પણ રાંધીને ખવાય છે.

આ સિવાયની તો કંઈ કેટલીયે વનરાજીની ભાજી અને કેટલાયે ફૂલોનાં શાક આ પ્રગ્નના ખોરાકમાં વણાયેલાં છે.

આ ઉપરાંત જંગલનાં અનેક પશુપક્ષીઓ અને નદી-કોતરડાંઓનાં માછલાં-કરચલાઓ પણ આ પ્રગ્નની ખાદ્ય સામગ્રી જ છે, તે વાત પણ, આ શબ્દસૃષ્ટિ દ્વારા જાણવા મળે છે. આમ ન હોય તો “ડોન્ડો” નામનું પક્ષી મારવાનું તીર, “ટાલો” નામે પક્ષીઓ પકડવાનું સાધન, “મૂંઝો” નામનાં માછલીઓ પકડવાનાં જુદાં જુદાં કદ-માપનાં પીંજરાંઓ અને આના જેવા ખીજા ઘણા શબ્દો આખા સમાજમાં સાર્વત્રિક પ્રચલિત શાને હોય ?

ખાનપાન ઉપરાંત આ પ્રગ્નનાં અન્ય-આર્થિક, ધાર્મિક અને સાંસ્કૃતિક, - પાસાંઓમાં પણ આ સૃષ્ટિ કેવી સજીવ છે ! પોતાના સામાન્ય વપરાશની અને ઘણીખરી ખેતી અંગેની નાની મોટી સીજવસ્તુઓ પણ આ પ્રગ્ન પોતાની આલુઆલુના જંગલની પેદાશમાંથી સરજી લે છે.

એની, ગોળામાંથી પાણી લેવાની “ડોન્ડો” કે “ડોન્ડો” એ સીધું ડોવડાના વેલાનું ફળ જ. આ ફળ સુકાય ત્યારે તેમાં આગળ પાછળ કાણું પાડીને તેણે પોતાની જરૂરિયાત અથેં તેનો મળનો ઉપયોગ કરી લીધો છે. આનાં જ છે તેનાં “આલ્લા-આલ્લી” (નાના મોટા આળણુઓ). નરી વાંસની બનાવટ. “ઘડગડો” ને એક આતું જ ખીજું રાચ ગણાવી શકાય. વરસાદ વખતે આ પ્રગ્ન આનો ઉપયોગ વરસાદથી બચવામાં કરે છે.

કોઈ કોઈ વિસ્તારમાં તો ગાડાંની ધરી અને પૈડાંને અટકાવી રાખતો ખીસો એ બન્ને પણ લાકડાનાં જ. તાડના કે તેવા ખીજા કોઈ વૃક્ષના વિશાળ ઘડને દેરીને મૂકી દીધું એટલે થઈ ગયો “કાચટો”. આ જ તે તેમનાં ઢોર માટેનો હવાડો.

આ નાની સરખી શબ્દાવલિમાં ય કેટલાં બધાં ઝાડપાન છે ! સવા-સોની સંખ્યા તો સહેજે હશે. આર્થિક જીવન ઉપરાંત પ્રગ્ન જીવનનાં

અન્ય પાસાંઓ પણ આથી અલિપ્ત તો શાનાં રહે? અનેક મૂળિયાંઓ, પાંદડાંઓ, ફૂલો, ફળો, ઇ.વાદિનો ઓસડિયાંઓ તરીકેનો ઉપયોગ પણ જરૂર પ્રચલિત હોવો જ જોઈએ. આ શબ્દાવલિમાંના “ કાચરો ”, “ ભૂવરું કોવરું ”, “ જાહગકગિત્ત ”, “ તુવારવેનો ”, “ ભાજૂડો ”, ઇત્યાદિ શબ્દો આ વાતની પ્રતીતિ કરાવે છે.

આ ઉપરાંત આ પ્રગ્લના સામાજિક રીતરિવાજોમાં પણ વનરાજ વલ્યાયેલી છે. પરંતુ અને મરણુ જેવા બધા જ પ્રસંગોએ એક યા બીજા પ્રકારે કાઈ ને કાઈ વનરાજનું મહત્ત્વ સ્વીકૃત હોવાનું જાણવા મળે છે.^૭ આનાં કેટલાંક ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે.

સગ્ન :

૧. લગ્નના માંડવાની થાંભલીઓ કાકડાના ઝાડની હોય તો સાતું. જે બધી જ થાંભલીઓ આ ઝાડની શક્ય ન હોય તો છેવટે એક મુહૂર્તની થાંભલી તો કાકડાની જ હોવી જોઈએ.
૨. માંડવા ઉપર જમણુ અથવા જાંબુડાના ઝાડની ડાળીઓ નાંખવી જોઈએ.
૩. રાંડેલી સ્ત્રી જ્યારે ફરી પરણીને સાસરે સિધાવે ત્યારે કાકડિયાંની હાર આકડાને ચડાવવી જોઈએ.
૪. અને છાંડેલી જે ફરી પરણીને સાસરે જાય તો કાકડિયાંની એક હાર ખેરડીએ બાંધવી પડે છે.

મૃત્યુ :

૧. નનામી ડાંગરનાં મૂળિયાંમાંથી બાંધવામાં આવે છે.
૨. મડદાને ખાખરાનું દાતણ કરાવવામાં આવે છે.
૩. દહાડાના દિવસે મડદું બાળ્યું હોય ત્યાં, ક્રિયામાં, કાકડાની અને સાગની જે જે મળાને ચાર થાંભલીઓ રોપે છે.

આમ આ પ્રકારના સામાજિક રિવાજોમાં અમુક પ્રસંગે અમુક જ એમ નિયત વનરાજનું મહત્ત્વ જણાય છે.

આ ઉપરાંત અમુક વૃક્ષોની ઉપર કે નીચે અમુક દેવ કે મૂતનો વાસ કલ્પેલો હોય છે.

૭. શ્રી. નગીનમાઈ ચોધરી (કલ્પસોડ) તથા શ્રી રામસિંહમાઈ ચોધરી, (મોરીકા : માંડવી તાલુકો) સાથેની તા. ૧૮-૮-૧૯૭૫ના રોજની વાતચીત પરથી.

અલંકાર :

રીતરિવાજો ઉપરાંત અલંકારોમાં પણ આની અસર જોવા મળે છે ખરી. ઘાસમાંથી બનાવેલી “ગરડી” એ સુવર્ણની કંડી જેવી જ ખારીક મૂંચેલી હોય છે. હોળી પર બહાર નીકળી પડતા ઘેરૈયા “ગોટી” નાં ફૂલોને કાનમાં ખોસીને ખેલતા-ફૂદતા જતા હોય છે.

આમ આ પ્રજ્ઞતા આખા જીવનમાંથી જંગલ ડોકાયા કરે છે. અહીં તો શબ્દોને આધારે જ એક ઝાંખી કરાઈ છે. તેમ છતાં આટલી નાની શબ્દ-સામગ્રી પરથી આ પ્રજ્ઞ અને જંગલની એકરૂપતાનો ખ્યાલ તો જરૂર ઊભો થાય છે.

સામાજિક ભેદ :

આવે જ ખીજો મુદ્દો, આદિવાસી પ્રજ્ઞની બિનઆદિવાસીઓ સાથેની સામાજિક ભિન્નતા છે, તેને સમજવા અંગેનો છે. અહીં, શબ્દાવલિમાંથી નીચેના કેટલાક શબ્દો વડે આ વાત સ્પષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

૧. અરવાણુ ૨. એસેનારી ૩. બોકા કાડવો ૪. ડમ્બીરો

અરવાણુ :

આનો ગુજરાતીમાં અર્થ “કન્યા સાસરે જાય ત્યારે તેની સાથે જતી સખી” એમ કર્યો છે. પરણીને કન્યા જ્યારે સાસરે જાય છે ત્યારે તેની સાથે તેની નજીકની કે દૂરની સગી હોય તેવી કુંવારી છોકરી પણ કન્યાની સંગાથે આવે. કન્યાપક્ષનાં માણસો કન્યાને પાછી તેડવા આવે ત્યારે આ બન્નેને તેઓ પાછી તેડી જતાં હોય છે. અને કોઈ વાર તો આ “અરવાણુ” કન્યાના સાસરાના ગામમાં જ પોતાનું પણ આટલા દિવસમાં ગોઠવી પાડતી હોય છે.

એસેનારી :

“લગ્ન કર્યા વિના માનેશા પતિના ઘરમાં આવી જતી સ્ત્રી” એમ આ શબ્દને સમજાવ્યો છે. આનો સમાનાર્થી શબ્દ ગુજરાતીમાં હોવાની મારી જાણુ નથી. આ સ્ત્રીને, આપણે, ઉજ્જવિયાતોમાં પ્રેમલગ્નથી આવેલી સ્ત્રીની સાથે સરખાવી શકીએ. પ્રેમલગ્નથી આવેલી સ્ત્રીને, બહુધા, પતિ સિવાયના સહુ થોડા વખત મુઠ્ઠી જેમ તે કંઈક ઠપકાપાત્ર હોય તેવો ભાવ દર્શાવતા હોય છે, તેનું જ અહીં જોવા મળે છે. પતિ પોતાની પત્નીને બહુ ધમકાવીને ઘરમાંથી ચાલી જવાનું કહેતો હોય તો, કોઈક બટકખોલી પત્ની કહેશે

“હાંઈ કાંઈ એસેનારી ની પાસી કંદે કરીન જાઉમ્” હું કાંઈ એમ જ આવેલી નથી, શાની ચાલી જાઉ ? અર્થાત્ “એસેનારી” ને “અ - એસેનારી”આ કંઈક આ રીતે જોતી હોય છે.

બોહો કાડવો :

“પરજ્યા વિના ગર્ભ રહેવો” આ પ્રમાણે તેનો ગુજરાતીમાં અર્થ આપ્યો છે. સામાજિક ભેદોને મૂલ્યવતા હોય તેવા શબ્દોને ખાસ સમજવા પડતા હોય છે. ગુજરાતની બિનઆદિવાસી પ્રજામાં આમ બનવું તે જે તે સ્ત્રી માટે જેવો જીવનમરણનો પ્રશ્ન બની રહે છે, તેવું અહીં નથી. આવી સ્ત્રીના કોઈ હાથ નહીં જાણે એ બીજી અહીં નથી.

ડરખીરો :

આનો અર્થ છે “પરજ્યા વિના પેદા થયેલું બાળક” આ પ્રકારનાં બાળકો અને તેમની માતાઓ સમાજની અત્યંત તિરસ્કૃત વ્યક્તિઓ હોવાનું જણાવ્યું નથી.

આ પ્રત્યેક શબ્દને તેની પૂર્વભૂમિકા છોડીને માત્ર ગુજરાતી સમાનાર્થી જોઈને જ સમજવામાં આવે તો આ પ્રજાને યથાર્થરૂપે સમજી શકાશે નહીં. અને યથાર્થરૂપે સમજવા માટે જે સામાજિક ભેદ છે તે જાણવો જરૂરી છે. આ પૂર્વભૂમિકાનો ખ્યાલ ન હોય તો આ શબ્દો વડે ઊભું થયું આ પ્રજાનું ચિત્ર દેટલું અધું ધૂંધળું રહી જાય! આ ચિત્ર દોરવાનું છે તે કોઈ સમાજ-શાસ્ત્રીએ, અહીં તો શબ્દો પોતે જ જે બોલે છે તે વડે માત્ર રેખાઓ આંકવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

આ પ્રજાને યથાર્થપણે સમજવા માટે આવા જે જે સામાજિક ભેદો હોય તેની જાણકારી શું અનિવાર્ય નથી કે ?

ગુજરાતના આદિવાસી અને બિનઆદિવાસી પ્રજાજીવન વચ્ચે જે જે ભેદ હોય તેને વ્યવસ્થિતપણે બહાર આણવામાં આવે તો બન્ને પ્રજાઓને એકબેકને સમજવામાં આવી સામગ્રી ઉપકારક થઈ પડે તેમ અમારું માનવું છે.

પરંતુ આવા ભેદોને પામવાં માટે એ જાતિના સમગ્ર જીવનનો અભ્યાસ જરૂરી બને છે. તેમના જીવનનાં વિભિન્ન પાસાંઓને જુદાજુદા પ્રાણીની જેવાયા બાદ તે બધાંમાંથી કોઈ એક અધિકારીનું ચિત્ર ઊકવાનો સંભવ છે. સંસ્કૃતિનું વહેણ ચાલી રહ્યું છે તેને સતત ગતિ આપનાર બળોમાં ભાગ પહુ છે એમ કહી શકાય. સમાજ આ બળથી સંકળાયેલો રહેતો હોય છે.

ભાષા, આમ, સમાજને સાંકળતી જે તે સમાજને સ્વીકૃત એવા ધ્વનિઓની એક વ્યવસ્થા છે.

કોઈ પણ સમાજ પોતાની આ વ્યવસ્થા વડે પોતાનો વાગ્યવહાર સારી રીતે ચલાવતો હોય છે. પોતાના આંતરવ્યવહારમાં નાનામાં નાના ભાષાસમાજને પણ પોતાની આ વ્યવસ્થા ઊણી પડતી નથી હોતી. કોઈ પણ આદિવાસી સમાજ આનાં દર્ષાતરૂપ છે. પ્રત્યેક આદિવાસી સમાજ પોતા-પોતાના સમાજની બોલીઓ દ્વારા આંતરવ્યવહાર ચલાવતો હોય છે. તેમાં એકબેકને ન સમજે એવું બનતું હોવાનું જણાયું નથી.

અહીં ચોધરી આદિવાસી સમાજની આંતરવ્યવસ્થાના એક અંશને જોવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આ અંશ તે શબ્દભંડોળ.

૩. ચોધરી બોલી :

આ બોલી વિષે મારી જાણ છે ત્યાંમુઠી સિગ્નિસ્ટિક સર્વે ઓફ ઇન્ડિયાના ખંડ ૯ ના ત્રીજા ભાગમાં જ્યોર્જ ગ્રિપર્સને જે કંઈ વિચારણા કરી છે તે સિવાય અન્ય કશું જ સાહિત્ય ઉપલબ્ધ નથી. આ શબ્દભંડોળને જોતાં આ ઐતિહાસિક દષ્ટિકાણુ પણ નજર સમક્ષ રાખવો જોઈએ.

અનેક પ્રકારનાં કારણોસર નાનાં નાનાં જૂથોની બોલીઓ અન્ય ભાષા-બોલીઓ સાથે સંપર્કમાં આવી રહી છે તેવા વખતે આવાં શબ્દભંડોળો એકત્રિત થઈ જાય તો ભાવિમાં તે અનેક દષ્ટિએ ઉપયોગી બની શકે. આ મુદ્દો નજર સમક્ષ રાખીને દક્ષિણ ગુજરાતની આ એક આદિવાસી જાતિમાં પ્રચલિત શબ્દો એકઠા કરીને તેને શાસ્ત્રીય રીતે મૂકવાનો અહીં પ્રયત્ન કર્યો છે.

મુખ્ય ઇન્ફોર્મન્ટ પાસેથી પ્રસ્તુત સામગ્રી ધ્વનિસંજ્ઞાઓમાં મુદ્દિન કરીને તેનું ગુજરાતી લિપિમાં લિપ્યન્તર (Broad transcription) કર્યું છે. આ પંક્તિથી સમગ્ર સામગ્રીને સુરત ગિલ્લાના ચોધરીઓના વિપુલ વસવાટવાળા વિસ્તારોમાં ફરીને ચકાસી જોઈ છે. આવી ચકાસણીમાં જ્યાં જ્યાં નોંધપાત્ર ભેદ જણાયા છે તેનો પણ ઉલ્લેખ યોગ્ય સ્થળે કરવામાં આવ્યો છે.

“બોલી” શબ્દ અહીં તેના પારિભાષિક અર્થમાં વાપરવામાં આવ્યો નથી. અહીં તે બોલી વિષે “બોલચાલની લિપિરહિત ભાષા” એવી જે સામાન્ય છાપ પ્રવર્તે છે તે અર્થમાં આ શબ્દ પ્રયોજવામાં આવ્યો છે. આથી, દક્ષિણ ગુજરાતમાં વસતી ચોધરી જાતિ પોતાના

વાગ્ધ્યવદારઅર્થે જે વાગ્ધ્યવનો ઉપયોગ કરે છે તે “ચોધરી યોતી” તેવા સામાન્ય અર્થમાં, અહીં, આ શબ્દને સમજવાનો છે.

આ શબ્દાવલિ આમ દક્ષિણ ગુજરાતમાં વસતી ચોધરી નામક આદિવાસીઓની છે. આ જાતિ મુખ્યત્વે સુરત જિલ્લામાં વસેલી છે. આ જિલ્લામાં પણ વ્યારા-વાવોડ-આરડોલી તરફનાં ઉચ્ચારણો અને માંડવી તાલુકાનાં ઉચ્ચારણોમાં થોડો તફાવત પડતો જણાય છે. ઉચ્ચારણ અંગેની અર્થમાં આની નોંધ લેવામાં આવી છે.

આ શબ્દાવલિમાં કુલે ૨૭૫૫ શબ્દો સંગ્રહાયા છે.

અમે આને શબ્દાવલિ સહેતુક કહી છે. આ શબ્દકોશ નથી. શબ્દકોશમાં શબ્દની વિભિન્ન અર્થરચનાઓની અપેક્ષા રહે છે. જ્યારે શબ્દાવલિ પ્રચલિત મુખ્ય અર્થને નોંધીને સંતોષ માની શકે છે. આવી અનેક શબ્દાવલિઓ શબ્દકોશની રચનામાં અત્યંત ઉપયોગી યતની હોય છે.

આ શબ્દાવલિ ચોધરી-ગુજરાતી-અંગ્રેજી છે. સૈદ્ધાન્તિક રીતે જેઈએ તો એક ભાષાને ખીજ ભાષામાં ઉતારવી તે લગભગ અશક્ય કહી શકાય તેવું કાર્ય છે. તેમ છતાં વ્યાવહારિક ઉપયોગ અર્થે આંતરભાષી શબ્દકોશો રચાતા હોય છે. આવા શબ્દકોશો અને શબ્દાવલિઓ જે તે ભાષાઓના ભાષાસમાજની પારસ્પરિક સંસ્કૃતિની ઊંડી સમજણ માગી લેતાં હોય છે. આવી સમજણનાં પ્રમાણ પ્રમાણે આંતરભાષી શબ્દકોશોના અર્થોનું જેમ જળવાવવાનું. આ દષ્ટિકોણથી જેતાં આદિવાસી પ્રજાઓની ભાષા-ઓલીઓના શબ્દકોશો અને શબ્દાવલિઓ વિશેષ સંભાળ માગી લે છે તે વાત આપણે ઉદાહરણો સાથે આગળ જેઈ છે.

આ પ્રકારના શબ્દોના અર્થો જે જે વિષયને લગતા હોય તે તે વિષયની ખાસ સજ્જતા માગી લેતા હોય છે. અહીં તેવી સજ્જતાથી અર્થો આપવામાં આવી નથી. જ્યાં જ્યાં ચોધરી શબ્દ વડે દર્શાવાતા આવા શબ્દોના ગુજરાતી સમાનાર્થી શબ્દની ચોક્કસ માહિતી નથી તેવા શબ્દોમાં “એક વૃક્ષ,” “એક પક્ષી,” “એક પશુ” જેમ આપીને જ સંતોષ માન્યો છે. આ પ્રકારના શબ્દોના ગુજરાતી-અંગ્રેજી સમાનાર્થી શબ્દો તદ્દિદો દ્વારા અપાય તે વિશેષ ઇષ્ટ ગણાય. અમે, અહીં, તેવા શબ્દોની વિગતમાં જવાનું, આ હેતુથી ટોળ્યું છે.

ચોધરી ઉચ્ચારણ : -

આ યોતીના ધ્વનિધંટકોને હજી નિક્ષિત કરવામાં આવ્યા નથી. આ પહેલાં, બીલી-ગુજરાતી શબ્દાવલિમાં (બીલી-ગુજરાતી શબ્દાવલિ, ૧૯૬૫,

પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૩) અમે દર્શાવ્યું છે તેમ ધ્વનિઘટકની નિશ્ચિતિ એ જે તે બોલીની લિપિરચના માટે અન્યંત આવશ્યક છે. આ પછીથી જ લિપિરચના થાય તે આદર્શ સ્થિતિ છે. પરંતુ એકચિત કરેલી સામગ્રી ધ્વનિઘટકોને મહદંશે સૂચિત કરી દે તેટલા પ્રમાણની (લગભગ બે હજાર અને તેથી વધારે શબ્દોનું ભંડોળ, અમને લાગે છે કે, ધ્વનિઘટકોની નિયતિ માટે પૂરતું છે.) હોય તો કોઈ ખાસ અપવાદોને યાદ કરતાં ધ્વનિઘટકોની નિશ્ચિતિનું માપ સંશોધકને મનોમન આવી ગયેલું હોય છે. અને આના આધારે તે લિપ્યન્તર (Broad transcription) કરવા સમર્થ અને છે. આવા લિપ્યન્તરમાં નાના ફેરફારોનો હંમેશાં અવકાશ રહેલો હોય છે. અહીં, અમે આ પ્રકારનું લિપ્યન્તર આપીએ છીએ. વાચક જોશે કે ચોધરી બોલીનું સાદું એવું શબ્દભંડોળ અહીં મૂકવામાં આવ્યું છે. આની લિપિરચના અમે ગુજરાતી લિપિને નજર સામે રાખીને કરી છે. ગુજરાતની આ આદિવાસી પ્રજાના શિક્ષણ અને ધરતર સમાજ સાથેના વ્યવહારની ભાષા ગુજરાતી હોઈ, અમે તે ભાષાની લિપિ જરૂરી ફેરફારો સાથે આ બોલીના લેખન માટે પ્રયોજી છે.

ઉચ્ચારણ :

આ પુસ્તિકા તૈયાર કરતી વખતે મુખ્યત્વે ગુજરાતી ભાષક અને વાચકને નજર સમક્ષ રાખેલ હોવાથી આ બોલીના ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતીનાં તેવાં ઉચ્ચારણો સાથે સરખાવાયું છે, જેથી ગુજરાતી ભાષકને આ બોલીના તદ્દન જુદા પડતા ધ્વનિઓનો સહજ ખ્યાલ આવે. આમ, આ પ્રકારની સરખામણી પાછળ ગુજરાતી ભાષકને ચોધરી ઉચ્ચારણ પકડવામાં મદદરૂપ થવાનો આશય રહેલો છે. આ હેતુ અર્થે જ આવા પ્રકારની સરખામણી કરી છે. બાકી તો કોઈ પણ બે ભાષા-બોલીના ધ્વનિઓ સરખા અથવા એકના બીજી જેવા છે એમ કહેવું તે યથાર્થ નથી. વાચકો આ પુસ્તિકાના ઉપયોગ વખતે આ મુદ્દો સમજીને આગળ ચાલે તેવી વિનંતી છે.

સ્વરો :

ચોધરી અઃ આનું ઉચ્ચારણ કરવા માટે ગુજરાતી ભાષકે ગુજરાતી ઉચ્ચારણ “અ” અને “ઓ” ની વચ્ચેનું કરવું જોઈએ. ગુજરાતીમાં એ પ્રકારનું ઉચ્ચારણ ધ્વનિઘટકાત્મક નથી પરંતુ આ બોલીમાં આ ઉચ્ચારણ ધ્વનિઘટકાત્મક હોવાનો પૂરો સંભવ છે. અર્થાત્ ચોધરીનો “અ” અને “ઁ” એ બે સ્વતંત્ર ઘટકો હોવાનું જણાય છે. ઠા. ત. ચોધરી ‘કડો ન. એક પ્રકારનો

ભાત, પરંતુ “કુડો” ન કુડું. આમ આ ઉચ્ચારણુ ગુજરાતી ભાષક માટે નવું હોઈ, પ્રયત્નસાધ્ય બની રહે છે.

ચોંધરીમાં બધા મગાને સંબંધિત સ્વર ઘટકો નીચે પ્રમાણે જણાવ છે :
 [અ], આ, ઈ, ઊ, એ, ઐ, ઓ. શિટમાન્ય ગુજરાતીના સ્વર-
 ઘટકો કરતાં આમાં ઉપર વર્ણવેલો [અ] ધ્વનિ વધે છે. આ ઉપરાંત
 બીજા ધ્વનિ [એ] પણ આ બોલીમાં લુદો ઘટક નીકળે તેવી સભાવના નકારી
 શકાય તેમ નથી. આ દૃષ્ટિએ તેને આવા કૌંસમાં મૂકેલ છે. ગુજરાતી લિપિમાં
 દૂસ્વ અને દીર્ઘને સૂચવતાં ચિહ્નો વપરાય છે તે આજની ગુજરાતીમાં બિન-
 ઘટકોનાં ઘોતક નથી એટલી વાત અહીં સ્પષ્ટ કરવાની અમને જરૂર જણાય છે.
 એટલે આ બોલી માટે પ્રયોજાવેલી ગુજરાતી લિપિની સંજ્ઞાઓ (કુડો કે ચિત્રો)
 જરૂરિયાત પ્રમાણે અપનાવેલી છે. ભાષા અને લિપિ રૂપક અસંકાર નથી.
 બંને લુદી લુદી સાંસ્કૃતિક ઘટનાઓ છે. બંનેનો વિચાર લુદી લુદી રીતે
 કરવો જોઈએ. ભાષા સમાજને સાંકળે છે. દોઈ પણ ભાષાના ધ્વનિઘટકોનું
 દર્શ્યમાન સ્વરૂપ રચાય ત્યારે જ તેની લિપિયોજના થઈ ગણાય. આવી યોજના
 થયા બાદ જે તે ભાષાસમાજમાં લેખનની એકવાક્યતા જાળવાય તેટલા
 માટે આ યોજનાનું નિયમન જરૂરી છે. આનું નિયમન તે જ જે તે ભાષાની
 જોડણી. આ વાત પરથી સહેજે સમજાશે કે દોઈ પણ ભાષાની જોડણી
 યાવચ્ચંદદિવાકરો એક જ પ્રમાણની નમી શકે નહીં કેમ કે ભાષા ગતિશીલ
 છે. આજે આપણે જે ગુજરાતી ભાષા બોલીએ છીએ તે ત્રણસો વર્ષ
 પહેલાંની ગુજરાતી કરતાં લુદી છે તે સિદ્ધ કરવાનું બાકી રહ્યું નથી. હવે
 જે દોઈ પણ એક ભાષાની લિપિયોજનામાં પણ આંતરે આંતરે પુનર્ચો-
 જનાની આવશ્યકતા ઊભી થતી હોય તો બ્યારે એક ભાષાની લિપિ દોઈ
 અન્ય યોજનાના ધ્વનિઘટકોની સંજ્ઞા માટે પ્રયોજાય ત્યારે જે ભાષા માટે
 પ્રયોજાયામાં આવે છે, તેમાં, જેની ભાષા સંજ્ઞાઓ વડે પ્રયોજાય છે તે કરતાં
 વધનાઓછા ધ્વનિઘટકો હોય તેનું શું? આવા ઘટકોની સંજ્ઞા દોઈ પણ
 રીતે સૂચવાય ત્યારે જ જે તે ભાષાની યોગ્ય લિપિ થઈ ગણાય. આમ
 હોવાથી આ બોલીને બ્યારે ગુજરાતી લિપિ વડે દર્શાવવામાં આવે છે ત્યારે
 તેમાં આવશ્યક વધારા - ઘટાડા ગુજરાતી લિપિમાં થવાના જ. અને આમ
 થવાથી ગુજરાતી જોડણી, સ્વાભાવિક રીતે જ અહીં લાગુ પડશે નહીં. ભાષા
 અને જોડણીને લુદા સ્તર પરથી જોવાની ટેવ હશે તેઓને આમાં ગુજરાતી
 જોડણીનો પ્રથમ લાવવાની સહેજે જરૂર નહીં જણાય તેમ અમારું માનવું છે.
 ચોંધરીમાં ગુજરાતી ‘અ’ લિપિસંજ્ઞાથી દર્શાવાય છે તે પ્રકારના ધ્વનિઘટક ઉપરાંત

એક એવો સંભવિત ઘટક છે કે જે ગુજરાતીમાં નથી પ્રવર્તતો. આથી ગુજરાતીમાં તેની ભિન્ન સંતા પણ નથી. ત્યારે ચોધરીમાં તો આવા 'અ' થી બેદ દર્શાવવા ખીણ સંતા આપની જ પડશે. અહીં ગુજરાતી પ્રમાણે એક જ "અ" રાખવાથી કામ સરવાળું નથી. અમે ચોધરી ઘટકનો આ બેદ "અ" ની નીચે નુકતો મુકીને [અ] કરેલ છે. આમાંથી સ્વાભાવિક રીતે જ એ ક્ષિત ઘશે કે ટાઈ એક ખીણ લાવાલિપિને દર્શાવવામાં ગુજરાતીનાં લિપિચિહ્નો ઉપયોગમાં લેવાય ત્યારે તે લિપિચિહ્નો ઉપયોગ કર્યો તે તો એક પ્રકારની સરળતા માટે છે, તેમાં પેલી લાવા-લિપિને યોગ્ય તેવા વધારા-ઘટાડા થાય જ નહિ તેમ માનીને આજવામાં લાવા સમજની કચાશ છે. ઉદાહરણ લેવાથી આ વાત સ્પષ્ટ ઘશે. ચોધરીમાં, માન્ય ગુજરાતીનો, જે 'જ' લિપિસંતા વડે દર્શાવાય છે તે ધ્વનિઘટક છે જ નહીં ગુજરાતી [જ] નો ચોધરીમાં [ઙ] થાય છે. આમ હોય તો ચોધરી મૂળાક્ષરોમાં 'જ' રાખવો જરૂરી છે ખરો? અમે આનો ઉત્તર "ના" આપીએ છીએ. ત્યારે ગુજરાતી 'જ' ને અદલે સ્વાભાવિક રીતે જ ચોધરીમાં 'ઙ' જ લખાવાનો. આમ કરવાથી ચોધરી બોલી તેના યોગ્યરૂપે (as it is) મૂકી છે તેમ કહી શકાય. આતું જ અન્ય ઘટકોનું સમજવું. વધારાની હોય તેવી લિપિસંતાઓ કાઢી નાંખવી અને જરૂરી હોય તે ઉમેરીને જ યોગ્ય લિપિયોજના કરી શકાય.

ચોધરીમાં 'ઘ, ઈ,' એવા જે ઘટકો જણાતા નથી. આથી એક ઘટક માટે માત્ર 'ઈ' નિશાની રાખવામાં આવી છે. તેવું જ અને છે, 'ઊ' વિશે પણ. અહીં એ પ્રશ્ન જરૂર ઊઠે ખરો કે ગુજરાતી લિપિમાં 'ઘ-ઈ, એવી જે ભિન્ના સંતાઓ છે તેમાંથી દીર્ઘ જ શા માટે પસંદ કરી? આના ઉત્તરમાં એમ કહેવું જોઈએ કે તેવી પસંદગી પાછળ માત્ર યદ્વંછા જ છે. જો જે ઘટકો ભુદા હોત તો આવી પસંદગીને અવકાશ ન હતો. પરંતુ અહીં રજૂ કરેલી સામગ્રી આવા જે ઘટકો દર્શાવતી નહીં હોવાથી આમ યઈ શક્યું છે. આના અદલે હસ્તસંતા પણ યોગ્ય ગણાય. આનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતીમાં થતા ઈ ના ઉચ્ચારણ જેવું કરવું. આતું જ અને છે 'ઊ' વિશે. ગુજરાતીમાં આ અંગેની જે જે ભિન્ન સંતાઓ છે તેમાંથી દીર્ઘ 'ઊ' ની સંતા અહીં પ્રયોજવામાં આવી છે.

એ/એ નો ચોધરીમાં ધ્વનિઘટકાભક બેદ છે. આમ હોવાથી તે અને ઘટકોને ભુદા દર્શાવવા ગુજરાતી લિપિમાં વધરાય છે તે જ અને ચિહ્નો એ/એ અહીં પ્રયોજ્યાં છે. આ બંનેથી એક નિમ્નઘટક પણ હોવાની અમને

રાંકા છે. આ પ્રસ્થાપિત કરવા વિશેષ સામગ્રી (Data) જરૂરી અને છે. આથી આ ધ્વનિને અમે કૌંસમાં દર્શાવેલ છે. આના માટેની સંગ્રહ [એ] રાખવામાં આવી છે.

આ સિવાયના 'અ' અને 'આ' માટે ગુજરાતી લિપિસંગ્રહોએ જેમની તેમ રાખી છે. આમ સમગ્ર રીતે ચોધરી સ્વરોને નીચે પ્રમાણેની લિપિસંગ્રહો વડે દર્શાવવામાં આવેલ છે.

- અ, આ, ઈ, ઊ, એ, ઓ, [એ] ઓ, ઓ
 આ પ્રત્યેક સ્વરોનાં ભેદમુત્તક દર્શાવેલા નીચે પ્રમાણે છે.
 ખલ (ન.) મધપૂડાની પીળાશવાળી પટ્ટી
 ખલ (પુ.) ખોળ
 કરો (પુ.) કરો, ધરની પાછલી દીવાલ
 કારો (ન.) એક પક્ષી
 આરડો (ન.) વૃષભ
 ઈરડો (ન.) ઈડું
 ઊરડો (વિ.) ઊડું
 કોદરી (સ્ત્રી.) રાંધેલા ચોખા
 કોદરો (ન. ય. વ.) કોદરા
 [કોપહા (પુ.) કપાસ
 અપસો (પુ.) ઉપવાસ
 કુકહો (પુ.) ઘોંઘાટ]
 વલો (અ.) તરફ
 વલો (સ્ત્રી.) ધૂરી દશા
 બિન્દો (પુ.) ખેતીનું એક સાધન, સમાર
 બિન્દો (વિ.) બીધું

વ્યંજનો :

ચોધરી વ્યંજનોને દર્શાવવા ગુજરાતી લિપિને ઉપયોગ કર્યો છે માટે ગુજરાતી ભાષકો જે તે લિપિસંગ્રહોનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતી લિપિ ચિત્રોનાં ઉચ્ચારણ પ્રમાણે કરવા, સ્વાભાવિક રીતે જ, પ્રેરાશે. આ ખોલીનાં ટેટલાંક ઉચ્ચારણો ગુજરાતી લિપિ વડે દર્શાવેલાં તેવાં ઉચ્ચારણો કરતાં ભુલ્યાં પડે છે. આથી ગુજરાતી ભાષકને ચોધરી ઉચ્ચારણ ભુલ્યાં છે તે ખ્યાલ આવે તે માટે ભુલ્યાં ઉચ્ચારણોની અહીં વિશેષ નોંધ લેવામાં આવી છે. ચોધરીમાં

અથા જ વર્ગના (Aspirated voiced stops) મહાપ્રાણ ધોવ સ્ફોટકોનું ઉચ્ચારણ અસ્પ્રાણ અધોવ 'હ'કાર યુક્ત થાય છે. એટલે કે ગુજરાતી ઘ, ઢ, ધ, ભ વગેરેનું ઉચ્ચારણ ચૌધરીમાં અનુક્રમે ક, ચ, ટ, તં, પ, + અધોવ 'હ'કાર વાળું કરવું. ઉ. ત. ગુજરાતી 'ધર' શબ્દનું ઉચ્ચારણ ચૌધરીમાં ક + 'હ'કાર એટલે (કહ) જેવું, ગુજરાતી 'ઝગડવું' (ઝગીડવું)માંના 'ઝ'નું ચૌધરીમાં ચ + 'હ'કાર એટલે (ચહ) જેવું, ગુજરાતી 'ટુંકું' (ટુંકું)માંના 'ઢ'નું ચૌધરીમાં ટ + 'હ'કાર એટલે (ટહ) જેવું, ગુજરાતી 'ધન'માંના 'ધ'નું ચૌધરીમાં ત + 'હ'કાર એટલે (તહ) જેવું, ગુજરાતી 'બીખ'માંના 'ભ'નું પ + 'હ'કાર એટલે (પહ) જેવું, ઉચ્ચારણ કરવું.

અહીં એક બીજા મુદ્દાની પણ નોંધ લેવી જરૂરી જણાય છે. ઉપર વર્ણવેલા ધ્વનિઓના ઉચ્ચારણમાં આ યોડીમાં સ્થળ પરત્વે પણ ભેદ માત્રમ પડે છે. આ ભેદ ખાસ કરીને “ધ” અને “ભ” વિષયક નોંધવામાં આવ્યો છે. આ બે ઉચ્ચારણો ચૌધરીમાં સામાન્યતઃ ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ‘કહ’ અને ‘પહ’ જેવાં થાય છે, પરંતુ તે સુરત જિલ્લાના ઊંડાણવાળા અને કેળવણીની વિશેષ અસર નથી થઈ તેવા વિસ્તારોમાં (ઉ. ત. માંડવી વિસ્તાર) પ્રચલિત છે. પણ આ અને ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ ખારડોલી, વાલોડ અને બ્યારાના વિસ્તારોમાં ‘ખ’ અને ‘ક’ માં વિકસ્યું જણાય છે. ઉદાહરણથી આની સ્પષ્ટતા થશે. ગુજરાતી ધર માટે સામાન્ય ઉચ્ચારણ ચૌધરીમાં “કહર” થશે પરંતુ ઉપર્યુક્ત વિસ્તારમાં “ખર” એવું ઉચ્ચારણ મળે છે. તેવી જ રીતે ગુજરાતી “બીખ”નું સામાન્ય ઉચ્ચારણ “પીહખ” જેવું થશે પરંતુ આ વિસ્તારોમાં “ફીખ” એવું ઉચ્ચારણ મળે છે. આ પ્રથમ દ્વિભાષિકતા (Bilingualism) ના દષ્ટિકોણથી તપાસાય તો ગુજરાતી ધ્વનિઓનું ચૌધરી ભાષકમાં કેવું સ્વરૂપ થયું છે તે વિષે માહિતી ઉપલબ્ધ થાય. અહીં તો માત્ર ગુજરાતી ભાષકના ઉચ્ચારણવિષયક માર્ગદર્શન માટે આ ભેદ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે.

ચૌધરીમાં [ક] અને [ઝ] અને ‘ન’ ના પેટા ઘટકો હોવાની અમને સંકા હોવાથી તે ધ્વનિઓને સૂચવવા ઘટક તરીકે લુટી વિપિસંતા યોગ્યી જોઈએ નહીં. પરંતુ આ અંગેની પણ ચોકસાઈ ન થાય ત્યાં સુધી અમે આ અને ધ્વનિઓને સૂચવવા ગુજરાતી વિપિસંતા ‘ક’ અને ‘ઝ’ વધાવવા રાખેલી છે.

ગુજરાતીના મૂર્ધન્ય પાર્શ્વિક (Retroflex lateral) “ળ” ની ચો” ઉપરિચિતિ નથી. આવા પ્રત્યેક ધ્વનિ માટે ચૌધરી ભાષક “લ” ઠ

ઉ. ત. ગુજ અનુકૂળ, ચો. અનુકૂલ, ગુજ. કળિયુગ, ચો. કલગુગ, ગુજ. કગશિયો, ચો. કલઅહીયો, ગુજ. કેળું, ચો. કેલો, ઈત્યાદિ. ગુજરાતી “લ” ઉચ્ચારણ્યું ચોધરીમાં ઘણા બંધા કિસ્સાઓમાં “ન” ઉચ્ચારણ્યુ થાય છે. ઉ. ત. ગુજ. લાકડું, ચો. નાકડો, ગુજ. કાલ, ચો. કાની, ગુજ. ખાટલો, ચો. ખાટનો, ગુજ. ખીલી, ચો. ખીની, ઈત્યાદિ. ચોધરીમાં દીર્ઘવ (length) ઘટકાત્મક નીકળે તેમ જણાય છે. આના પ્રસ્થાપન માટે, જોદે, વિશેષ સામગ્રી અને તેની ચકાસણી જરૂરી ગણાય. કેટલાક ઉપલબ્ધ દૃષ્ટાંતો નીચે પ્રમાણે છે. ઠાલી (કિ) ઠાળી પણ ઠા.લી (સ્ત્રી) ઠાળી; બેડો (ન) એક ઘરેણું પણ બે.ડો (ન.) એક કળ.

તેની જ રીતે દ્વિરુક્તિ (gemination) પણ ઘટકાત્મક જણાય છે. પરંતુ આ અંગે પણ વિશેષ સામગ્રી ચકાસ્યા પછી જ આખરી નિર્ણય કરી શકાય. એક ઉપલબ્ધ ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે.

કાપો બકાકો (ન) પપેયું

કાખો બકાકો (ન.) એક પક્ષી

ચોધરીમાં વ્યંજનોની નીચે જ્યાં જ્યાં બિન્દી મૂકેલી છે ત્યાં પ્રસ્તુત ઉચ્ચારણ્યુ વ્યંજનમાં રહેલા સ્વર (જે ગુજરાતી લિપિમાં જુદો દર્શાવાતો નથી) ના ‘અ’ ના ઉચ્ચારણ્યું સમજાવું. ‘ડ’ અને ‘સ’ આમાં અપવાદ છે. ‘ડ’ ની નીચેની બિન્દી અર્થાત ડ તે ગુજરાતી ‘ઝાડ’માંના ‘ડ’ ના ઉચ્ચારણ્યુને સૂચવે છે. આ બોલીમાં ડ અને ડ ઘટકાત્મક હોવાથી તેની આ રીતે બે જુદી નિશાની રાખી છે. ‘સ’ ની નીચેની બિન્દી અર્થાત ‘સ’ તે ‘સ’ અને ‘હ’ ની વચ્ચેનું ઉચ્ચારણ્યુ જે સુરતી “પૈસો” શબ્દમાં થાય છે તેને સૂચવે છે. ઉપરાંત ‘સ’ ની નીચેની ખીજ બિન્દી અર્થાત ‘સ’ (‘સ’માંના ‘અ’ ના ઉપર વર્ણવેલાં) ઉચ્ચારણ્યુને સૂચવે છે.

બાકીના ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ્યુ ગુજરાતી ભાષક પ્રયત્નપૂર્વક નહીં મેળવી લે તો પણ એકમેકને સમજાવામાં બહુ મુશ્કેલી પડશે નહીં તેમ આપણું માનવું છે.

ચોધરીમાં સામાન્ય રીતે વ્યંજનના ઘટકોની રૂપરેખા આ પ્રમાણે આપી શકાય.

ક	ચ	ટ	ત	પ	ય	સ
ખ	—	ઠ	થ	ફ	ર	હ
ગ	જ	ડ	ઙ	બ	લ	
(ઘ)	(જ)	(ઢ)	(ધ)	(ભ)	વ	
[ક]	[ગ]	ણ	ન	મ	સ	

આ ગોહવણી ઉચ્ચારણમૂલક નથી આપી. ગુજરાતી લિપિસંજ્ઞાઓની ગોહવણીના ક્રમ મુજબની આપી છે. આમાંથી ગોળ ક્રૌંસમાં આપેલા ઘટકોના ધ્વનિનું ઉચ્ચારણ ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ગુજરાતી આવાં ઉચ્ચારણોથી ભિન્ન છે. ચોરસ ક્રૌંસ વડે દર્શાવેલા ધ્વનિઓ તે “ન” લિપિસંજ્ઞા વડે દર્શાવેલા ઘટકના પેટા ઘટકો હોવાની અમારી શંકા છે. અત્યારે તેા આ ખંનેને “ક” અને “ગ” એવી સ્વતંત્ર નિશાનીઓ વડે દર્શાવેલા છે.

પ્રત્યેક વ્યંજનના શેદદર્શક ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે.

ક	કારો	ન.	એક પક્ષી
ખ	ખારો	ન.	મીઠું, નિમક
ગ	ગાવો/ખાવો	કિ.	ગાતું/ખાતું
ઘ	ઘાટો	ન.	મણીનો પોપટો
ચ	ચાટો	વિ.	હરાયું (ટોર)
જ	જાતો	ન.	હાંડકું ધોવાનો કૂચો
ટ	ટાલો	ન.	તાથું
ઠ	ઠાલો	ન.	ધંદીનું થાણું
ડ	ડાલ	સ્ત્રી.	ડાળી
ઢ	ઢાલ	સ્ત્રી.	ઢાલ
ણ	ળણવો	કિ.	ળણવું
	ળમવો	કિ.	ળમવું
ત	તાકવો	કિ.	તાકવું
થ	થાકવો	કિ.	થાકવું
દ	દારવો	ન.	પીવાનો દારુ
ધ	ધારવો	ધારવું	
ન	નીણો	વિ.	(૧) લીણું (૨) કાચું
પ	પીણો	વિ.	પીણું
ફ	ફેાકડો	ન.	ફેાકડી નામનું પ્રાણી
બ	બેાકડો	ન.	બકડું
ભ	ભૂત	પુ.	(૧) ભૂત (૨) વંટોળિયો
મ	મૂત	ન.	મૂતર
ય	પાયો	પુ.	ખાટલાનો પાયો
	પાવો	પુ.	પાવો

૨	રેન	સ્ત્રી.	પાણીની રેલ
	તેન	ન.	તેલ
૬	લીઝો	વિ.	ખીનું
	પીઝો	વિ.	પીણું
૫	વાટો	ન.	નાગિયેરનો અરથો ગોટો
સ	સાટો	ન.	ગાડાનું તળિયા સહિતનું માળખું
	સકાન	ન.	ધૂંસરી જેવાય છે તે ખીતો
	સકાન	ન.	શુકન
૬	હાન	સ્ત્રી.	હાનની હાલ
	રાન	ન.	જંગલ

આ યોતીમાં, આ સિવાય “હ” ના પ્રશ્ને તપાસવાનું કશું બાકી રહે છે.

શાન્તિભાઈ આચાર્ય

योधरी शब्दावलि

ચોધરી શબ્દાવલિ

અ

અકરાર પુ. અક્ષર

Hand-writing

અખડીલો પુ. ખારણું વાસવા માટેનો

ખારણાની પાછળનો
અંદરનો ખીલો

A long nail used
as a stopper
to the door

અખડીલો

અડગીરખો ન. કબજો, એક પ્રકારનું
પહેરણું

A kind of
man's upper
garment

અજગાર પુ. અજગર

A python

અટકીવો^૧ કિ. અટકવું

To stop

અટકીવો^૨ કિ. અડકવું

To touch

અટકૂવો કિ. જુઓ 'અટકીવો^૧'

અટખીલો પુ. જુઓ 'અખડીલો'

See 'akhililo'

અડલો પુ. ૧. શાકભાજી પ્રકારનાં

વાવેતરનાં રક્ષણ અર્થે

કરવામાં આવતી વાડ

અડલો^૧

A hedge

૨. અછોડો

The rein for an ox

૩. ધોડિયાની

દોરીમાં છેડે ભરાવેલો

લાકડાનો કકડો
A small wooden
piece attached to
the end of the
thin rope which is
tied to a swing for
a baby

અડીન્નો પુ. ડાંગરમાં પડતી એક
પ્રકારની જાત
A kind of pest
found in paddy
crop

અણુઠો વિ. અગરું
Aloof

અણુઠો ર.વો કિ. દૂર રહેવું
To refrain

અડચણ સ્ત્રી. અડચણ
Hindrance

અડી વિ. અડી
Two and a half

અતાર ન. અતર
A kind of perfume
prepared from flowers

અદરડો ન. ઊંડી ખીણ
A deep valley

અડીવો વિ. અધૂરું
Unfinished

અડકાન સ્ત્રી. સલાહ
Advice

- આપવી કિ. સલાહ આપવી
To advise

અનાસૂં ન. સીતાફળ
A custard-apple

અનુકૂલ વિ. અનુકૂળ
convenient

અનુભવવો કિ. અનુભવવું
To feel

અનુસૂડી સ્ત્રી. સીતાફળી
The tree of
custard-apple

અન્તેર ન. લુઓ 'અતાર'
See 'attār'

અર્ધ વિ. અર્ધું
Half

અલગ વિ. લુદું
Separate, Distinct

- કરવો કિ. લુદું કરવું
To separate,
set apart

અસવારી સ્ત્રી. સવારી માટે વપરાતું
ગાડું, ડમણિયું
A kind of a
local cart

અસીરવો કિ. પહાડવું
To trample

અસોડો પુ. ગળાનું એક ધરણું
A kind of neck-
lace

અ

અડગવી અ. નજીક, પાસેપાસે
Siège by side

અજાણો વિ. અજાણું
Unfamiliar

અડીલો પુ. જુઓ 'અડલો'
See 'aalo'

અણડસીણું ન. લાકડાનો ટૂંકો અને
ઘડો, ઘાંડિયો
A small and
thick wooden
club

અણડસીણું ન. જુઓ 'અણડસીણું'
See 'aṇḍasiṅḡo'

અપસે ન. ઉપવાસ
A fast

- પાલવો કિ. ઉપવાસ કરવો
To observe a
fast

અણ્ણું ન. અફીણુ
Opium

અપરાણુ સ્ત્રી. કન્યા સાસરે જાય ત્યારે
તેની સાથે જતી સખી
A bride-maid

અણ્ણીડો ન. અજવીની ગાંઠ
A bulb of a
plant

-ખજલો ન. ખજરીવાળી ગાંઠ
Pungent type
of bulb of this
plant

-મીઠો ન. મીઠી ગાંઠ
Sweet type of bulb
of this plant

અણ્ણુ ન. પરાણુ સાથે આગળ
જોડેલું લોખંડનું પાતું
An iron blade fix-
ed to a wooden
stick

અણ્ણુ

આ

આંચ અ. હથ, હજુ
Still

આંચો અ. જુઓ 'આંચ'
See 'Ny'

આંહમો ન. આંસુ
A tear

આકડી સ્ત્રી. ઝાડ પરનાં પાંદડાં
તોડવા માટે વપરાતું વાંસનું
એક સાધન
A long stick with
a hook at the end
and which is used
in plucking leaves
of trees

લાકડાનો કકડો

A small wooden
piece attached to
the end of the
thin rope which is
tied to a swing for
a baby

અડી-ઓ પુ. ડાંગરમાં પડતી એક
પ્રકારની છાત

A kind of pest
found in paddy
crop

અણુડો વિ. અળગું
Aloof

અણુડો ર-વો કિ. દૂર રહેવું
To refrain

અડચણુ સ્ત્રી. અડચણુ
Hindrance

અડી વિ. અડી
Two and a half

અતાર ન. અતાર
A kind of perfume
prepared from flowers

અદરડો ન. ઊંડી ખીણ
A deep valley

અદી-રો વિ. અધૂરું
Unfinished

અડકાન સ્ત્રી. સલાહ
Advice

- આપવી કિ. સલાહ આપવી
To advise

અનાસરો ન. સીતાફળ
A custard-apple

અનૂકૂલ વિ. અનુકૂળ
convenient

અનૂભવવો કિ. અનૂભવવું
To feel

અનૂસડી સ્ત્રી. સીતાફળી
The tree of
custard-apple

અન્તેર ન. લુઓ 'અતાર'
See 'attār'

અર્ધ વિ. અર્ધું
Half

અલાગ વિ. લુદું
Separate, Distinct

- કરવો કિ. લુદું કરવું
To separate,
set apart

અમવારી સ્ત્રી. સવારી માટે વપરા
ગાડું, ડાહિયું
A kind of
local cart

અસીરવો કિ. પહાડવું
To trample

અસોડો પુ. ગળાનું એક ધરણું
A kind of neck
lace

અ

અડગવી અ. નજીક, પાસેપાસે
Side by side

અજાણ્યો વિ. અજાણ્યું
Unfamiliar

આકરો પુ. આકરાનો છોડ
A sun plant (*calotropis gigantea*)

આકરીલો ન. લુઓ 'અખરીલો'
See 'akhchilo'

આકચેટી સ્ત્રી. ખાકસ
A match-box

આકલાવો કિ. અકળાવું
To be in a state of confusion

આકાડ સ્ત્રી. લુઓ 'આકડી'
See 'ākṛi'

આકાડ

આખલો પુ. સાંઠ
A bull

આખાલ પુ. લુઓ 'આખલો'
See 'ākhalo'

આખો^૧ ન. ગાડાની ધરી (આ વિસ્તારમાં લાકડાની પણ હોય છે)

An axle of a cart (In this area wooden axle is also used)

આખો^૨ વિ. આખું
Whole

આગજલો^૧ પુ. ૧. એક છોડ
A kind of a plant

૨. આગિયો
A glow worm

આગજલો^૨ વિ. ભુખાગવો
Avaricious

આગડો ન. આગ
Fire

આગાલ અ. આગળ
In the front

આગીઠો ન. તાપણું
A fire place

આગૂડો ન. લુઓ 'આગડો'
See 'āḡāo'

આગૂલ અ. લુઓ 'આગાલ'
See 'āḡāl'

આકગાલ સ્ત્રી. આંગળી
A finger

-પેરો ન. બે આંગળીઓની પાછળ થતાં ચાંદનો રોગ
A kind of a skin disease usually found on fingers

- આહગીકો પુ. અંગૂઠો
Thumb
- આહગીરખો ન. અંગરખું
A kind of a
man's upper
garment
- આહઘડી સ્ત્રી. 'લુઓ આહગાલ'
See 'āṅḡāl'
- આચાક સ્ત્રી. આંચકો
A jerk
- ફૂટવો કિ. 'ફટાક' એવો અવાજ
થવો
To get slashing
sound
- આજડો ન. ઠાકડાં વહેરવાની કરવત
A saw
- આજે અ. આજ
Today
- આટ વિ. આઠ.
Eight
- આટખીલો ન. લુઓ 'અખડીલો'
See 'akḡhilo'
- આઠ વિ. લુઓ 'આટ'
See 'āṭ'
- આઠસીસી સ્ત્રી. આધાશીશી
A kind of mi-
graine
- આહસીસી સ્ત્રી. લુઓ 'આઠસીસી'
See 'āḡhxixi'
- આહડડો ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તે વૃક્ષનું ફળ
A fruit of this
tree
- આહડવો પુ. વૃષણ
A testicle
- આહડો ન. લુઓ 'આહડવો'
See 'āḡdvo'
- આતડો ન. આંતરડું
Intestine
- આતો પુ. પિતા, પાપ
Father
- આથઅહૂ પુ. લુઓ 'આતો'
See 'āto'
- આથડાવો કિ. અથડાવું
To collide
- આથવો કિ. આથવું
To pickle
- આથાર પુ. મોટું પાથરણું, આથર
A big cloth-sheet
used as a spread
- આથીડવો કિ. આથડવું
To wander
- આથીમણો ન. પશ્ચિમ દિશા
West
- આથીરો ન. લુઓ 'આથાર'
See 'āthār'
- આદાત સ્ત્રી. આદત, ટેવ
Habit

આકરો પુ. આકડાનો છોડ
A sun plant (*calotropis gigantea*)

આકઠીલો ન. લુઓ 'અખીલો'
See 'akhילו'

આકપેટી સ્ત્રી. બાકસ
A match-box

આકલાવો કિ. અકળાવું
To be in a state of confusion

આકાડ સ્ત્રી. લુઓ 'આકડી'
See 'ākḍi'

આકાડ

આખલો પુ. સાંઠ
A bull

આખાલ પુ. લુઓ 'આખલો'
See 'ākhalo'

આખો^૧ ન. ગાડાની ધરી (આ વિસ્તારમાં ત્રાકડાની પણ હોય છે)

An axle of a cart (In this area wooden axle is also used)

આખો^૨ વિ. આખું
Whole

આગજલો^૧ પુ. ૧. એક છોડ
A kind of a plant

૨. આગિયો
A glow worm

આગજલો^૨ વિ. લુખાગવો
Avaricious

આગડો ન. આગ
Fire

આગાલ અ. આગળ
In the front

આગીઠો ન. તાપણું
A fire place

આગડો ન. લુઓ 'આગડો'
See 'ākḍo'

આગૂલ અ. લુઓ 'આગાલ'
See 'ākhalo'

આંગાન સ્ત્રી. આંગળી
A finger

-પેરો ન. બે આંગળીઓની પાછળ થતાં આંદાનો રોગ
A kind of a skin disease usually found on fingers

- आङ्गीठो पु. अंगूठो
Thumb
- आङ्गीरभो न. अंगरभुं
A kind of a
man's upper
garment
- आङ्घटी स्त्री. 'लुओ आङ्गाव'
See 'āṅṅā'
- आथाक स्त्री. आंथको
A jerk
- इंठ्यो कि. 'इटाक' जेवो अवाज
थवो
To get slashing
sound
- आजडो न. छाकडां वडेरवानी करवत
A saw
- आजे अ. आज
Today
- आठ वि. आठ.
Eight
- आठ्ठीलो न. लुओ 'अभ्ठीलो'
See 'akṭṭhilo'
- आठ वि. लुओ 'आठ'
See 'āṭ'
- आठ्ठीसी स्त्री. आधाशीरी
A kind of mi-
graine
- आउरीसी स्त्री. लुओ 'आठ्ठीसी'
See 'āṭṭhixi'

- आउडो न. १. आ नामनुं वृक्ष
A kind of tree
२. ते वृक्षनुं इण
A fruit of this
tree
- आउडो पु. वृष्य
A testicle
- आउडो न. लुओ 'आउडो'
See 'āṭṭavo'
- आतडो न. आंतरकुं
Intestine
- आतो पु. पिता, पाप
Father
- आथअहू पु. लुओ 'आतो'
See 'āto'
- आथड्यो कि. अथड्युं
To collide
- आथयो कि. आथयुं
To pickle
- आथार पु. भोटुं पाथरयुं, आथर
A big cloth-sheet
used as a spread
- आथीड्यो कि. आथड्युं
To wander
- आथीमलो न. पश्चिम दिशा
West
- आथीरो न. लुओ 'आथार'
See 'āthār'
- आदात स्त्री. आदात, देव
Habit

आधार पु. १. आधार
Support
२. धनुवाडियुं (डंगर
व. नुं)
A seed-bed

-नाभवो कि. धनु नांभुं
To transplant
seedlings

आदीरो न. लुओ 'आधार' नो
अर्थ २.
See the meaning
2 of 'ādhār'

-नाभवो कि. लुओ 'आधार
नाभवा'
See 'ādhār
nākhvo'

आहो न. आहुं
Ginger

आनान्द पु. आनंद
Joy

आतूडो न. लुओ 'आतूडो'
See 'ātūḍo'

आन्धलो वि. आंधुं
Blind

आन्धारो न. अंधारुं
Darkness

आन्दासपीयो पु. सामासीडियुं
A bat

आन्धसीली स्त्री. लुओ 'आन्धसीली'
See 'āḍhixixi'

आपघात न. आपघात
Suicide

-करवो कि. आपघात करवो
To commit
suicide

आपडे सर्व. आपण्णी, -एण्, -ओ।
Our, ours (inclusive
of person addressed)

आपवो कि. आपवुं
To give

आशत स्त्री. आशत
Distress

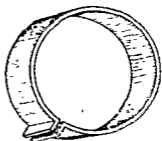
आपदा स्त्री. आपदा, दुःख
Anxiety; pain

आभरू स्त्री. आभरू, धारत
Reputation

आभारे सर्व. आभारी, -रुं, -रो
Our, ours
(exclusive of
person addressed)

आभी अ. हभलुं, हवे
Now

आभीष्टो न. गाडानां पैडानी अंद-
रनी लोअंडनी कुंडणी
An iron ring in
the hole of a
wheel of a cart

आभीष्टो

આમૂ અ. જુઓ 'આમી'
See 'āmi'
આમે સર્વ. અમે
We
આમ્નાણાં ભાજી ન. આંબલીનાં ફૂલ
અને ફૂંપણોની ભાજી
Leafy vegetable
prepared from
leaves and flowers
of tamarind tree

આમ્નો ન. આંબલી
Tamarind tree

આમ્બલો ન. આંબળું
A fruit of the
tree phyllanthus
Embellica

આમ્બાપારડયેલો પુ. શનિવાર
(આમ્બા પારડીમાં
શનિવારે હાટ
લરાય છે માટે)
Saturday (It
is said so
because the
village Ām-
bāpārṭai be-
comes a sho-
pping centre
on this day)

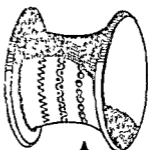
આમ્બાહુલાદ સ્ત્રી. આંબાહળદર
A kind of tur-
meric having
smell of mango
in it

આમ્બાહુલો સ્ત્રી. જુઓ 'આમ્બા-
હુલાદ'

See 'āmbāhalād'

આમ્બીદંચો ન. ચોધરી સ્ત્રીઓનું
હાથમાં પહેરવાનું એક
ધરણું

A kind of orna-
ment worn by
Chodhri women
on their arms

↑
આમ્બીદંચો

આમ્બીલવો ન. જુઓ. 'આમ્બલો'
See 'āmblo'

આમ્બીલવો ક્રિ. આંબળવું
To twist

આમ્બૂડો ન. અંબોડો
Braid

-વાલવો ક્રિ. અંબોડો વાળવો
To braid hair

આમ્બેલો પુ. શનિવાર (માંડવી
વિસ્તારમાં)
Saturday (The
word is in use in
Māpṭvi taluka)

આચાર્ય પુ. આંખાનું ઝાડ
A mango tree

આચાર્યો ન. ઢેરી
A mango

આચાર્યો સર્વ. અમને
To us

આચાર્યું સર્વ. જુઓ 'આચાર્ય'
See 'āchāry'

આચાર્ય સ્ત્રી. મા, માતા
Mother

આચાર્ય સ્ત્રી. જુઓ 'આચાર્ય'
See 'āchāry'

આચાર્યકો પુ. જુઓ 'આચાર્યક'
See 'āchāryak'

-ફૂલો જુઓ 'આચાર્ય ફૂલો'
See 'āchāry phulo'

આચાર્યો ન. ૧. કરવત
A saw

૨. ગાડાંમાં મોટાં
લાકડાં ભરતી
વખતે ગાડાંની
સલામતી માટે
માંચડા ઉપર
મૂકવામાં આવતું
લાકડું
A piece of
wood which
is placed in
a cart for
protecting its

floor while
loading with
heavy timber

આચાર્ય ૧.

આચાર્ય ન. એક પ્રકારનો સાપ
A kind of snake

આચાર્યીયો ન. (ખ.વ.) બટાટા
Potatoes

આચાર્યી સ્ત્રી. આચાર્યી
A mirror

આચાર્ય પુ. ગાડાનાં પેડાંના મધ્ય ભાગ
અને પરિઘને જોડતો લાકડા-
નો ટુકડો
A wooden spike of a
wheel of a cart

આચાર્યો ન. ફળની આરંભની સ્થિતિ
An emerging state
of a fruit

આચાર્યો ન. (ખ.વ.) અંગારા
Embers

આલહા સ્ત્રી. આગસ
.Idleness

- आसह वि. आगमु
Idle
- छुपीर न. भूय न आगमु व्यक्ति
भाटे वपरतो शब्द समूह
The phrase is used
for a very idle
person
- आवकारवो कि. आवकारवुं
To welcome
- आवदात स्त्री. आवदात
Tact
- आवलो न. लुओ 'आम्भलो'
See 'āmblo'
- आवयो कि. आवयुं
To come
- आवीहयो कि. आवडयुं
To know
- आवूडु स्त्री. लुओ 'आवडात'
See 'āvāt'
- आसनावो कि. हांशुं
To pant
- आसा स्त्री. आशा
Hope
- आसानो न. रीठ
A bear
- आसीटयो कि. लुओ 'असीटयो'
See 'asiyo'
- आसीनयो कि. आउरवुं
To clear
- आसूनयो कि. लुओ 'आसीनयो'
See 'āsinvō'
- आसोपासाव न. आसोपासाव
A kind of tree
- आसो वि. सोपु
Clean
- करयो कि. सोपुं करवुं
To clean
- आसुडेपासुडे अ. आलुआलु
In the neigh-
bourhood
- आसुरो पु. १. आसुरो
Shelter
२. अंदाज
Approxima-
tion
- आसाय-आहुरो न. (प.व.)
मायाप
Parents
- आहयो न. लुओ 'आंहयो'
See 'āhmo'
- आहाय स्त्री. मा, माता (अन्यनी
माता भाटे वपरतो शब्द)
The word used for
the mother of an-
other person
- आहायआहा न. (प. व.) लुओ
'आसायआहुरो'
See 'āxā'

ઈ સર્વ. (ન) આ
This
ઈજ સર્વ. (ન) આ જ
The very same
ઈથ્ અ. અહીંથી
From here
ઈયાં અ. અહીં
Here
-તીયાં અ. અહીંતહીં
Here and there
-સુદી અ. અહીં સુધી
Upto here
ઈ ચે સુદી અ. જુઓ 'ઈયાંસુદી'
See 'iNyāxudi'
ઈજગત સ્ત્રી. ઈજગત
Reputation
ઈટ્ટુડુ ન. ઈટ
A brick
ઈ.જુહું સર્વ. (બ.વ.) આ (લોકો)ને
To them
ઈહડા ન. ઈકું
An egg
ઈહડણી સ્ત્રી. ઈટાણી (માત્ર આગળ
પડતો વર્ગ જ
વાપરે છે)

A small circular piece, knitted with fibres or of a cloth, especially used by women as a weight breaker while carrying water-pot on their heads

ઈયાણું સર્વ. (પુ.) આને
To him
ઈયાનતીયાન અ. જુઓ 'ઈયાંતીયાં'
See 'iNyānt
iNyāN'
ઈસેતીસે અ. અહીંતહીં
Here and there
ઈસેનતીસેન અ. જુઓ 'ઈસેતીસે'
See 'isetise'
ઈસિસવો કિ. ઇચ્છું
To wish
ઈસારો પુ. ઇશારો
A beck
ઈહીટો ન. ઇસ
A side pole of a cot

૭

ઊંચ ન. ઊંચાઈ
Height
ઊંચનીચ વિ. ઊંચુંનીચું
High and low

ઊંટો ન. ઊંટ
A camel
ઊંઘ ન. ઝોશીકું
A pillow

- ଉତ୍କଳିକା କି. ଧ୍ୟାୟେକ୍ଷୁ ଡାକିବୁ
To release
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା
To unwind
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା
To be solved
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା 'ଉତ୍କଳିକା'
See 'ukirvo'
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା 'ଉତ୍କଳିକା'
See 'ukilvo'
- ଉତ୍କଳିକା ନ. ଉତ୍କଳିକା
A wooden mortar
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା
To dry
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା
To uproot
- ଉତ୍କଳିକା^୧ କି. ଉତ୍କଳିକା (ମାଧୁ)
To comb
- ଉତ୍କଳିକା^୨ କି. ଉତ୍କଳିକା
To make dry
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା 'ଉତ୍କଳିକା'
See 'ukhirvo'
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା
To collect
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା (ଉତ୍କଳିକା)
To rise
- ଉତ୍କଳିକା ଶ୍ରୀ. ନ. ଉତ୍କଳିକା
Clear sky after rains
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା
(ଉତ୍କଳିକା)
To wink
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା
To open

- ଉତ୍କଳିକା କି. ୧. ଉତ୍କଳିକା (ଢେର)
ଢେରକୁ ଡାକି ନାମୁକି
To drop
the noose
from the
neck (by
cattle)
୨. ଉତ୍କଳିକା ପଞ୍ଚାଧି
ଢେରନେ ଭେତର ଉତ୍କଳିକା
To allow the
cattle to graze
in the field after
having harvested
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା
To open
- ଉତ୍କଳିକା ନ. ପୂର୍ବ ଦିଗ
East
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା ପଞ୍ଚାଧି
ଢେର ଭେତର ଉତ୍କଳିକା
To graze in a
harvested field
- ଉତ୍କଳିକା ନ. ଉତ୍କଳିକା 'ଉତ୍କଳିକା'
See 'ugimno'
- ଉତ୍କଳିକା କି. ଉତ୍କଳିକା 'ଉତ୍କଳିକା'
See 'ugilvo'
- ଉତ୍କଳିକା ଶ୍ରୀ. ଉତ୍କଳିକା ପୈଠା ଡେରି ନ
ଲକ୍ଷ୍ୟ ତେ ଉତ୍କଳିକା ନିଧି
ଉତ୍କଳିକା ଉତ୍କଳିକା ଉତ୍କଳିକା
An object used as
a support to the
wheels of a cart
to prevent them
from slipping

- ଉତ୍ତମ ସ୍ତ୍ରୀ. ଶବ
sleep
- ଉତ୍ତମା କି. ଉତ୍ତମ (ଓଡ଼
ବଗେରୁ)
To grow
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ନାହୁଁ
To bathe
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମା 'ଉତ୍ତମାଳୟା'
see 'upngilvo'
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଶବୁ
To sleep
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To lift
- ଉତ୍ତମାଳୟା ବି. ପୂର୍ବ ତରଫରେ ଜମିନର
ଭାଗ
Portion of land
which lies in the
east
- ଉତ୍ତମାଳୟା ବି. ଉତ୍ତମ, ଅତ୍ତମ
leftovers
- ଉତ୍ତମାଳୟା ବି. ଶ୍ଵେତ, ଶ୍ଵେତ
White
- ଉତ୍ତମାଳୟା ବି. ଉତ୍ତମ
Barren
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To brighten
- ଉତ୍ତମାଳୟା ସ୍ତ୍ରୀ. ଉତ୍ତମ
A festival
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To celebrate
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମା 'ଉତ୍ତମାଳୟା'
see 'ujimvo'
- ଉତ୍ତମାଳୟା ସ୍ତ୍ରୀ. ଉତ୍ତମା 'ଉତ୍ତମାଳୟା'
see 'ujimpi'
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମା 'ଉତ୍ତମାଳୟା'
see 'ujimvo'
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To grease
(a cart)
- ଉତ୍ତମାଳୟା ପୁ. ଶବ
A camel
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To cleanse (an
utensil)
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ, ଉତ୍ତମ
To get up,
awake
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To fly
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To cause to fly
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To be turned
down
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To lift the
front part of
a cart
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମ
To wallow
- ଉତ୍ତମାଳୟା କି. ଉତ୍ତମା 'ଉତ୍ତମାଳୟା'
see 'upngilvo'
- ଉତ୍ତମାଳୟା ବି. ଉତ୍ତମ
Deep

७३७ न. (अ. व.) अड्ड
A kind of kidney-bean

७३८ न. गंज, काकर
A stack

७३९ कि. उतारवुं
To take down

७४० स्त्री. उतावण
Haste

७४१ कि. उतारवुं (नदी, वगेरे)
To cross (a river)

७४२ न. उत्तर दिशा
North

७४३ कि. सांलगवुं
To listen

७४४ कि. आडवुं (दीवा, वगेरे)
To put out (a lamp)

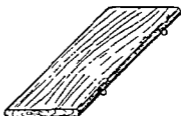
७४५ कि. लुओ '७नीवयो'
See 'univvo'

७४६ नक्षेत्र न. (अ. व.) देशी
नगियां
Country tiles

७४६ नक्षेत्र

७४७ पु. भेतीनुं अक साधन, समार
A soil leveller

७४८

७४९ वि. गंधुं
Inverted

७५० न. अक वेला
A kind of creeper

७५१ न. उदर
A mouse

७५२ कि. उपटवुं (रंग वगेरे)
To fade

७५३ कि. लुओ 'उपटवो'
See 'upivo'

७५४ स्त्री. उपज
Produce

७५५ अ. उपर
Above

७५६ अ. लुओ 'उपार'
See 'upar'

७५७ वि. अगवीतरुं
Mischievous,
naughty

७५८ कि. १. उपथुं
To winnow
२. अटकवुं (सपडांथी)
To Whisk

ઉદ્ભવો કિ. જુઓ 'ઉદ્ભવો'
See 'uphivo'

ઉદ્ભવો કિ. વાસણ ધોઈને ઉધું
વાળું
To turn an utensil down after washing it

ઉદ્ભવો પુ. ઉકરડો
A heap of rubbish

-ગોઠ્ઠુ પુ. સૂકાં જાણવાળો ઉકરડો
A heap of dried dung

-ઝસી પુ. સડીને તૈયાર થયેલો
ઉકરડો
A heap of rotten rubbish

-પૂઝો પુ. સડ્યો ન હોય તેવો
ઉકરડો
An ordinary heap of rubbish

ઉદ્ભવો વિ. ઉધું
Inverted

ઉદ્ભવો કિ. જલરાવું
To effervesce

ઉદ્ભવો કિ. નાનું કરવું
To reduce

ઉદ્ભવો થાકવો કિ. જલા થવું
To stand up

ઉદ્ભવો કિ. ઉદ્ભવો (ધરનો)
A threshold

ઉદ્ભવો કિ. ઉમેરવું
To add

ઉદ્ભવો પુ. ઉદ્ભવો વૃક્ષ
The wild fig tree

ઉદ્ભવો ન. ઉદ્ભવો, એક ફળ
A fruit of the Umbro

ઉદ્ભવો કિ. જુઓ 'ઉદ્ભવો'
See 'umurvo'

ઉદ્ભવો સ્ત્રી. ઉદ્ભવો
Age

ઉદ્ભવો કિ. પેસવું (જલથી, ચોરી
છપીથી)
To enter (swiftly and stealthily)

ઉદ્ભવો નવો કિ. ઉદ્ભવું લેવું
To borrow

ઉદ્ભવો કિ. ઉદ્ભવું
To spring

ઉદ્ભવો કિ. જુઓ 'ઉદ્ભવો'
See 'usilvo'

ઉદ્ભવો કિ. સંકારવું (ચૂલામાં
લાકડું)
To push in (fuel-stick in an oven)

ઉદ્ભવો કિ. જુઓ 'ઉદ્ભવો'
See 'uhukvo'

ઉદ્ભવો કિ. આજરવા માટે દાઘથી
ડહોળું પાણી બહાર ફેંકવું
To throw muddy water out for getting incoming water cleaned in a river basin

એ. સર્વ. (સ્ત્રી) આ This	એખનો વિ. એકધું Alone
એ. જ સર્વ. (સ્ત્રી) આ જ The same (feminine)	એખહૂ અ. ૪ Any
એક વિ. એક One	એગયાર વિ. અગિયાર Eleven
એકધીટ હેરી ર.વો કિ. તાડી રહેવું To gaze	એગજનર વિ. લુઓ 'એગયાર' see 'egyār'
એકઠો ^૧ ન. એક વૃક્ષ A kind of tree	એકરો ન. વાડ માટેનો એરડો A kind of castor plant used for hedging
એકઠો ^૨ વિ. એકધું collected, com- bined	એરો પુ. દિવેલિયો એરડો A castor oil plant
-હોવો કિ. એકઠા થવું To gather toge- ther	એજરો ન. દિવેલ Castor oil
એક સાહજો અ. કદાચ, ક્યારેક Perhaps, Sometimes	એરીઝુ ન. એક પરેણું A kind of an ear- ornament
એકહૂદીલી અ. ક્યારેક Sometimes	એલચો પુ. એક વનસ્પતિ A kind of vegeta- tion
એકજૂ વિ. એક જ Only one	એલચો ન. વિશાખતી આંબલી A kind of tree
એકિવારે અ. એક સાથે At a time	એવામાં અ. એવામાં, એટલામાં In the mean time
એકિહારી અ. લુઓ 'એકિ- વારે' See 'ekkiṅāre'	એવો વિ. આજું Such

असेनारी स्त्री. लभ कर्मा विना
मानेशा पतिनां धरमां
आरी जती स्त्री
A woman who
comes

to stay with
a man of
her selection
without mar-
rying him

अँ

अँहँ अ. आम, अम
In this way

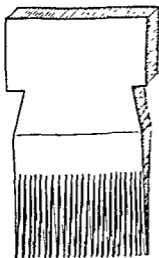
अँरे अ. अरे !
Oh !

ओ

ओ. सर्व. (पु) आ
This (m)
ओकवो कि. ओकवुं
To vomit
ओगण्णी वि. ओगण्णिस
Nineteen
ओगाभवो कि. उगामवुं (लाकडी,
हाथ वगेरे)
To raise to
strike (stick,
hand etc.)
ओगीलवो कि. ओगणवुं
To melt
ओ.ज सर्व (पु) आ ज
This the same
(masculine
object or
thing)
ओ.जहो न. धरती आलुआलु
करेकी जेची पाणी
A bund around
the house

ओगणवो^१ कि. मारवुं
To beat
ओगणवो^२ कि. धकेलीने अने आलु
ररतो करता जवुं
To push thro-
ugh (making
way in the
crowd)
ओटो पु. ओटलो
A raised platform
in the front of a
house
ओडणो न. ओडणुं
Female's upper
garment
ओ.डाववो कि. लेंस पाडे लध जती
To show a he-
buffalo
ओल्ल स्त्री. ओरणी
Seed drill

ઝારપો પુ. બહેનો માટેની કંસડી
A comb especially used by women

ઝારપો
ઝા.રાવયોં કિ. સીમમાંથી ઘેર આવેલાં
ઢોર વાડામાં પૂરવાં
To confine the
cattle in a yard
after their
return from
grazing

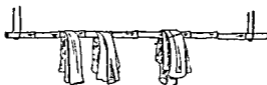
ઝારો પુ. ઝારડો
A room

ઝા.રો ચિ. નજીક
Near

ઝારોં ન. ખાઈ શકાય તેવાં મૂળ
A kind of edible
roots

ઝાલખી.યોં કિ. ઝાળખતું
To recognize

ઝાલવીણાં ન. ઘરમાં આડો લટકા-
વેલો, કપડાં રાખવા
માટેનો વાંસ, વગણી
A horizontal
bamboo hung in
the house for
putting clothes

ઝાલવીણાં

ઓપરો પુ. લુઓ 'ઓરો'
See 'oro'

ઓસીનો વિ. ઉઝીનું
Borrowed

ઓસો વિ. ઓછું
Less

ઓસાટ ન. ઓસડ
Medicine

ઓસાયવો કિ. ઓસાવનું
To pour the
water off
(as from
the cooked
rice)

ઓહયુ ન. ઓરીકું
A pillow

ઓહનો વિ. આ બાજુનું
Belonging to this
side

ઓહીકો ન. લુઓ 'ઓહયુ' (આ
શબ્દ માત્ર ભરોડો વર્ગ
વાપરે છે)
See 'ohya'

ઓ

ઓખીરો ન. અંધેડો (વૃક્ષ)
A kind of tree

ઓહુઅ અ. ઓહુ, આ વર્ષ
This year

ઓહુવો કિ. હડનું (કમોદ વગરે)
To pound
(paddy etc.)

ઓહુલાવો કિ. પ્રવાહીમાં ઓગા-
ળવું
To dissolve

ઓહુલાવો કિ. ઓળંગવું
To cross

ઓહુયો ન. અડાયું (હાલું)
A dung cake

ઓતરો અ. આટલું
This much

-જ અ. આટલું જ
Only this much

ઓનાજ ન. અનાજ
Food grain

ઓનારાડો ન. સીતાફળ
A custard-apple

ઓનો ન. લુઓ 'ઓન્ન'
See 'onn'

ઓપા પુ. ઉપવાસ
A fast

ઓરથો વિ. અમસ્તું, ખાલી
Without any reason

ઓમહું સ્ત્રી. અમાસ, તહેવાર (?)
The last day of
a month

ઓઈઅ વિ. અરધું
Half

ઓસો પુ. ઈયળ
Caterpillar

ક

કંઈ દેખાડવો કિ. કહેવું

To say

કણ્ડી સી. ધણની ડૂંડી

An ear of wheat
or paddy stalk

કંઈચું ન. કચ્ચ, જેનાં પાંદડાં ઘસ-
વાથી ખૂમ જ ખૂજળી
ભપડે છે તે છોડ

A kind of shrub

કકીલવો કિ. મોંમાં આંગળાં નાંખીને
ખેલાવવું

To force a person
(usually by taun-
ting) to speak

કકલવો કિ. લુભો 'કકીલવો'

See 'kakilvo'

કકીનાણું ભાખે ન. કંટોલાની '
ભાજ

A kind of
a vegeta-
ble

કડો ન. કમોદનો એક પ્રકાર

A kind of paddy

કણ્ડી

કણ્ડી સી. કંડી, આ નામનું ધાસનું
ધરેણું

A grass necklace

કડું સી. કડ, કટિ

Waist

કડું અ. એ પ્રકારનો અવાજ (દા.
ત. ડાળી તૂટવાનો)

Cracking sound

કંઈપીણું ન. કાળિયું (એક હાથ-
માં સમાય તેટલું ધાસ)

A handful of
grass

कटुभा न. कटुभा, लुवारना सूका सांहा
Fodder

कटुभा न. १. अेक वृक्ष
A kind of tree
२. कटुभा
A pan

कट्टी श्री. कट्टी (लोण्ड वगेरेनी)
A ring

कट्टी श्री. कट्टी
Curry made of
butter milk

कट्टीभाडा न. भाडा लीण्डो
A kind of tree

कट्टी न. लुओ 'कट्टी'
See 'kaṭṭi'

कतर अ. कटकुं
How much

कटरावचो कि. कटालो आपीने
थकवी हेवुं
To tire out a per-
son by boring

कटारवो कि. कटाली जवुं
To get tired

कंपनी श्री. कंपनी (अं)
Company

कण्जो श्री. लुओ 'अङ्गीरखो'
See 'aṅgirkho'

कण्जुवो कि. कण्जुवुं
To confess

कमावो कि. कमावुं
To earn

करजु श्री. करैजु वृक्ष
A kind of tree

करभावो कि. करभावुं
To wither

करभीटा न. १. करमटी वृक्ष
A kind of
tree
२. तेनुं इण
A fruit of this
tree

करवाल श्री. लुओ 'आण्डो' नो
अर्थ १.
See the meaning
(1) of 'aṅṅṅṅṅṅ'

करवो कि. करवुं
To do

करहीडो पु. कटारो, वंगोटी पर
थंधातो सूतरनो दारो
A thread tied on
a loin cloth

करहूडो पु. लुओ 'करहीडो'
See 'karhiṅṅo'

कराडो पु. वडेणानो किनारो
A bank of a
streamlet

करावो न. अेक वृक्ष
A kind of tree

करो पु. करो (घरनी पाछडी दीवाल)
Back wall of a house

कलजुग पु. कणियुग
The kali Age

કલતાણ્ય સ્ત્રી. કળતર	Muscular pain
કલ્યાહીયો પુ. કળશિયો	A goblet
કવડો પુ. કેવડો	A kind of shrub
કવાલો પુ. ધાસની પૂળા	A small bunch of grass
કવોં કિ. કહેવું	To say

કવડુચ ન. કોડી	A cowry
કવડી સ્ત્રી. લુઓ 'કવડુચ'	See 'kavṛa'
કસીટી સ્ત્રી. લંગોટી	A loin cloth
કસીટોં ન. ચોધરી સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે ટૂંકું લગડું	A lower garment of a chodhri woman

ક.

કકલું પુ. ઘોંઘાટ	Noise
કકરો પુ. એક વૃક્ષ	A kind of tree
કકકું પુ. કંકુ, કુમકુમ	Red turmeric powder
કકરોં ન. કચરો	Rubbish
કકીડયોં ન. ખેતરનું એક પક્ષી	A kind of a bird
કકવોં કિ. કરકવું	To bite
કકવોં વિ. કકવું	Bitter
કકડોં ન. કકું (ગાડા વગેરેનું)	A ring (as in a cart)

કકુળચ ન. કકુળ વૃક્ષ	A kind of tree
કકુચોં ન. કંટી	An ear of wheat or paddy
કકુઓ પુ. એક વૃક્ષ	A kind of tree
કકુસોં ન. કલ્પસડું, લોયો	An ear of Juwar
કકડું સ્ત્રી. લુઓ 'કકડું'	See 'kaṛ'
કકડું અ. લુઓ 'કકડું'	See 'kaṛ'
કકડાંયોં ન. લુઓ 'કકડાંયોં'	See 'kaṛāyo'
કકડોં ન. લુઓ 'કકડોં'	See 'kaṛi'

कुन्नी न. १. स्त्रीओओ पगमां पडेर-
वानुं कडार्ध के पतरानुं,
ओक धरेलुं

A kind of a foot
ornament made
of a base metal

कुन्नी १.

२. वांसनी कुंपण
A sprout of a
bamboo tree

कुपटी वि. कुपटी
Malicious

कुपडायो न. कुपास
Cotton

कुङ्नी स्त्री. कुङ्नी, कुङ्नी
A kind of upper
garment used by
a male

कुमारो न. दाडियो, भेत-भग्गूर
An agricultural
labourer

कुभीयो न. १. ओक वृक्ष
A kind of tree
२. तेनुं कुण
A fruit of this tree

कुमारो न. लुओ 'कुमारो'
See 'kamāro'

कुमारो कि. लुओ 'कुमारो'
See 'kamāro'

कुसलो वि. कुलुं
Tender

कुरो पु. लुओ 'करो'
See 'karo'

कुस पु. कुवाभांथी नीकगतो गार
Swamp of a well

कुसवो कि. कुणतुं (कुणतर यवी)
To have a muscular
pain

कुसलो न. कुनतुं ओक धरेलुं
A kind of car
ornament

कुसलो, लामो न. कुणाना वेदाना
कुमणा लागनी
लाओ

A kind of
vegetable

कुसुम् स्त्री. कुंस (आमां मोती पलु
लरेडां होय छे.)
A string of a
garment

કંઠવાણો ન. કાનખજૂરો
A centipede

કાં અ. કયાં
where

કાંઈ વિ. કંઈ
Anything

કાંઈક વિ. જુઓ 'કાંઈ'
See 'kāNi'

કાંચ વિ. જ્ઞાનસતો પોટો
A chimney of a
lantern

કાંચની અ. નથી
Not

કાંહણો ન. કાંસું
Bronze

કાંહણો ન. ૧. વાટકો
Bowl

કાંહણો ૧.

૨. કાંસું
જુઓ 'કાંહણો'
See kāNḥṇo

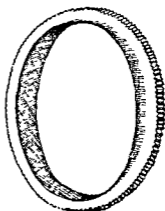
કાંહણો ન. જુઓ 'કાંહણો'
See 'kāNḥṇo'

કાંહણો કિ. કલ્પસવું
To groan

કાંહાંકી સ્ત્રી. કાંસરી
A comb

કા અ. કે; શું
That; what

કાકણો ન. કંકણ (સામાન્ય રીતે
પિત્તળનું હોય છે.)
A kind of bangle
(generally made
of brass)

કાકણો

કાકડાવો કિ. ધૂંડાનું પીળાશ પડતું
ચવું
To turn (a ear
of corn) yellowish

કાકડો કાદૂ પુ. કાદવ
Swamp

કાકડું^૧ ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તેનું ફળ
A fruit of this
tree

૩. દુખાવેા મટાડવા
મુકાનું સળગતું ચીથરું
A burning rag
used to place
on the aching
spot of the body
for easing the
ache
- કાકડો^૨ વિ. ગોરું
Fair skinned
- કાખનું અ. શા માટે
Why
- કાગડી સ્ત્રી. (ગાડાનું) કાગડું
Front most
pointed end of
the shafts of a
cart
- કરો ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree
- કાગલો પુ. કાગળ
Letter
- કાજખી સ્ત્રી. ૧. બગલ
An arm-pit
૨. જુઓ 'કાંઠાંજી'
See 'kāṭhāNki'
- કાજખોં ન. કાંસઠો
A comb
- કાચખોં ન. કાચખો
A tortoise
- કાચરોં ન. એક જંગલી ફળ
A kind of wild
fruit
- કાચાબ પુ. જુઓ 'કાચખો'
See 'kāchbo'
- કાટીઘાંહયો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird
- કાટીનોં ન. કંટોલું
A kind of vegetable
- કાટો પુ. ૧. શળ, કાંટો
A thorn
૨. નાકનું એક ઘરેલું
A kind of nose-
ornament
- કાઠોં ન. કાઠી, સળગાવવામાં વપરાતું
લાકડું
Firewood
- કાડવોં^૧ ક્રિ. કાડવું
To drive out
- કાડવોં^૨ ક્રિ. ઉતારવું
To bring down
- કાણી વિ. (સ્ત્રી.) કઈ
Which
- કાણોં. વિ. (ન) કયું
Which
- કાડીકાંહવોં પુ. જુઓ 'કાટીઘાંહયો'
See 'kāighā-
Nhyo'
- કાતવોં ક્રિ. કાંતવું
To spin
- કાતાર સ્ત્રી. કાતર
Scissors
- કાતીરવોં^૨ ક્રિ. લથવું, વાડવું
To reap

कातीरवॉर^२ कि. कातरवुं
To cut

काहू पु. काहव; कूवो भोहती वभते
नीकणती भीनी भाटी
Swamp; swamp
which is dug out of
a well

कानारस स्त्री. कानस
A file

कानी स्त्री. काव
Tomorrow

कान्दो पु. कुंगणी
An onion

कापडॉ न. कापडुं
A kind of blouse

कापवॉर^१ कि. कापवुं
To cut

कापवॉर^२ कि. कंपवुं
To tremble

कापाडु न. कपडुं
Cloth

कापनों न. तीरनो उपरनो लोभंडनो
भाग

Pointed part of
an arrow which
is made of iron

कापारी स्त्री. कंपारी
A shaking

कापरों न. कापर
A kind of bird,
the common
Myna

काणार स्त्री. लुबो 'कापरों'
See 'kãbro'

- કામઠો ન. કામઠું, ધનુષ્ય
A bow
- કામઝો ન. પરાગ કાઢવાનું એક સાધન
An agricultural tool
- કામઝો ન. લુઓ 'કામઝો'
See 'kāmjo'
- કામૂઝો ન. વાંસની કાંચ
A bamboo chip
- કામખડા ન. લુઓ 'કામખો'
See 'kāmjo'
- કામખલો ન. કામખો (ભીની વસ્ત્ર)
A woolen blanket
- કામખૂઝો ન. લુઓ 'કામખૂઝો'
See 'kāmuro'
- કાચખો ન. લુઓ 'કાચખો'
See 'kāchbo'
- કારભારી પુ. કારભારી
A manager
- કારી સ્ત્રી જળકૂકડી
A snakebird
- કારીનાં ન. કારેલું
A kind of vegetable
- કારો ન. એક પક્ષી
A kind of bird
- કાલઝો ન. કાળજું
Heart
- કાલપીચી સ્ત્રી. એક પક્ષી
A kind of bird
- કાલામીરો ન. (ખ. વ.) મરી
Black pepper
- કાલીકાંઢવો ન. લુઓ 'કાલીકાંઢવો'
See 'kāṭighā-Nhvo'
- કાલો વિ. કાળું
Black
- કાવલો ન. બંગડી
A bangle
- કાસ ન. આરસી
A mirror
- કાહનું અ. લુઓ 'કાખનું'
See 'kākhanne'
- કીઆંઠો ન. કપરો
A bed
- કીકરાવવો કિ. કકરાવવું
To sharpen
- કીકીરવો કિ. ગાડાને ચરક ચરક અવાજ થવો
To get cracking type of noise in a cart
- કીગનાવો કિ. ખુશ થવું
To be pleased
- કીડાણું સર્વ. કોનું
Whose
- કીડે સર્વ. કોણે
By whom
- કીડો સર્વ. કોણ
Who
- કીડીતેન ન. કરંજિયું તેલ
Oil of Karañj seeds

धीरा न. १. धीरा

An ant

२. गगानुं अक परेणुं

A kind of neckless

धीरा २.

धीरकीनवां कि. सणा करवी

To instigate

धीरणीसां न. नातुं धुवड

A small owl

धीरणीध्यां न. लुभो 'धीरणीसां'

See 'kirbilo'

धीरदायां न. अगद पयोदवा माटेनुं
अक ओग्नर

An implement
used in training
young bullocks
for yoking

धीरदायां

धीरणां न. जमीन सरणी करवा माटे
वपरानुं अक ओग्नर

A kind of earth
leveller

धीया अ. कपारे

When

धीसायां न. अक वृक्ष

A kind of tree

धुंय्य अ. स्त्री. दुर्गंध

Foul smell

धुंय्यादी स्त्री. पीरडी

A small water pit
in a river basin

कूआडो न. कुडाडो

An axe

कूकडो पु. कूकडो, भरघो

A cock

कूकड पु. लुओ 'कूकडो'

See 'kukṛo'

—भांजे पु. ओक छोड

A kind of plant

—भांज पु. लुओ

'—भांजे'

See '—mānjo'

कूगले पु. डगले

A gargle

कूओ पु. डेतडुं

A chaff

कूयी सी. १. यानी

A key

२. गडुं डीज्वा भाटे
वपराती वांसनी
यीथरावाणी यीप

A small bamboo
chip with a rag
on one end which
is used in oiling
a cart-wheel

कूयकूमीयो न. ओक छोड

A kind of plant

कूआरो वि. कतराती आंभोवाणुं

Wry-eyed

कूटयो कि. मारवुं

To beat

कूड सी. डेर आंधवानी डोड

A cattle-shed

कूडडी सी. कुंडी

A water-pit

कूडडो न. रोडवा घडती वभते

वपरातुं गरम पाणुी

राभवानुं भाटीनुं वासळु

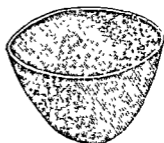
A shallow earthen

pot used in kee-

ping hot water in it

while preparing

bread

कूडडो

कूतरें न. कूतरो

A dog

कूतारभायो न. ओक डिसक प्राणुी.

A carnivorous
animal

कूतीरो पु. लुओ 'कूतारभायो'

See 'kutārkhāyo'

कूडयो कि. कूडवुं

To jump

કુમારો ન. કુંભાર
A potter

કુમારો વિ. કુંવારું
Bachelor

કુમ્મડી સ્ત્રી. કપાસનાં કાલાંમાંનું
રહી ગયેલું રૂ
Residue of cotton in a cotton-pod

કુમ્મડો પુ. ઘરની ટેકણુયાંભલી
પરનું વરણુ અને
યાંભલી વચ્ચેનું લાકડું
A wooden piece between a pole
and roof of a house

કુમ્મડો

કુમ્મલાણાં લાગે ન. એક પ્રકારની
લાણ
A leafy vegetable

કુયણુચ સ્ત્રી. કોણી
An elbow

કૂરકીની સ્ત્રી. વાંસની નાની ટોપલી
A small basket
made of bamboo
chips

કૂરકીની
કૂરકીયો ન. ગવુડિયું
A puppy

કૂરગૂલો પુ. કોગળો
A gargle

કૂરચીનો ન. કરચલો
A crab

કૂલકૂટો ન. વરુ
A wolf

કૂલપુ ન. ખેડ અને આંતર ખેડ માટે
વપરાતું એક નાનું ઝોળર
An agricultural im-
plement

કૂલપીવો કિ. ખેડતું
To plough

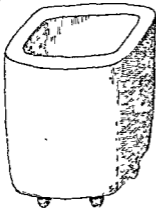
કૂવડો ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૂવાડો ન. ભુઓ 'કૂઆડો'
See 'kuwāḍo'

કૂવાયડો વિ. મિમણ, લડાઈખોર
Quarrelsome

- हवाली स्त्री. लुओ 'हवाली'
See 'kuāli'
- हवो पु. हवो
A well
- हसीलुयो कि. कसलुनुं (लोह वगेरे)
To knead
- हसलुयो कि. योणनुं (पावा माटे धान वगेरे)
To mix by rubbing (as cooked rice)
- हुँनो न. जोहवा माटेनी लोण्डनी केश
A share made of iron
- हुँरुयाँ कि. हुँडीथी संडाडाँ नुं
To fold one's knees due to cold
- हुँडोपुनो पु. काकाकोओ
A cockatoo
- हुँलो न. लुओ 'हुँलो'
See 'kuhno'
- हुँदी पु. हुँदी
A prisoner
- हुँदने पु. लुओ 'हुँदी'
See 'kedi'
- हुँनो पु. ओक ओड
A kind of plant
- हुँलो न. १. हुँण
A plantain
२. हुँणुं
A banana
- हुँवडा पु. लुओ 'हुँवडा'
See 'kavṛo'
- हुँवो वि. हुँवुं
Of what type
- हुँल्लं अ. हुँम
Why
- हुँकरांजु न. ओक वृक्ष
A kind of tree
- हुँगडरो न. ओक पक्षी
A kind of bird
- हुँयटो पु. दोरने पाणी पावा माटे हुँरीने तैयार करेखुं वृक्षनुं विशाण थड
A hollow trunk of tree which is used as a reservoir of water for cattle
- हुँययो कि. हुँयनुं (दीनाथ वगेरे)
To scratch
- हुँट पु. १. पडेरवानो हुँट
A coat
२. किल्लो
A fort
- हुँटरो न. हुँतरकुं
A streamlet
- हुँटवाल्लो न. वांसकोडो, ओक नति
A tribe engaged in bamboo work
- हुँडारो न. ओक प्रकारनो हुँडवो
A kind of storage made of bamboo and clay

કોઠો ન. અનાજ ભરવાની કોઠી
An earthen vessel
which is used in
storing grains

કોઠો

કોઠો

—પૂઠાલો ન. બે
વિભાગવાળી કોઠી
A kind of vessel with
a partition in it

કોઠો વિ. સૂકું, બીનું ન હોય તેવું
Dry

કોઠીબંને પુ. રવિવાર
Sunday

કોઠીનો ન. ચઘદાઈ ગયેલા ડાંગરના
છોડને સરખા કરવા
માટેનું એક સાધન
A tool used in
raising paddy plants

કોથલો પુ. કાથળો
A sack

કોઠરી સ્ત્રી. રથિલા ચોખા
Cooked rice

કોઠરે ન. (ખ. વ.) કોઠરા
A kind of
corn

કોઠાલો ન. કોઠાળી
A hoe

કોનો ન. ૧. શિયાળ
A fox
૨. ચિચોડો, કોણુ
A sugarcane-
crusher

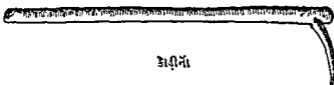
કોપુ ન. ૧. કપ
A cup
૨. જંગલનો કૂપ
A coupe

કોપરુ ન. ૧. કોપરું
Kernel of a coco-
nut

૨. કોણી
An elbow

કોપરેલ ન. કોપરેલ, કોપરાતું તેલ
Coconut oil

કોપહા પુ. કપાસ
A cotton plant

કોઠીનો

- કોપલાયો પુ. જુઓ 'કોપલા' See 'kophā'
- કોપ્પીચ સી. કોપ્પી, એક શાકભાજી
A kind of vegetable
- કોપ્પુચ કોપ્પિયું
A wick-pot
- કોપ્પની સી. એક રોગ
A kind of disease
- કોપ્પનો ન. કોપ્પ
A cuckoo
- કોપ્પાન સી જુઓ 'કોપ્પનો'
See 'koyno'
- કોરાટ સી. ન્યાય કચેરી
A court of law
- કોરાદંદંચો ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree
- કોલ પુ. મોટો ઉદર
A big mouse
- કોલીડગોડા ન. તરબૂચ
A watermelon
- કોવજલાણા ભાજો ન. એક ભાજી
A kind of leafy vegetable
- કોવજલો ન. જુઓ 'કોરાદંદંચો'
See 'korāliyo'
- કોવલે ન. (ખ. વ.) કોળાં
Gourds
- ગૃહંચે ન. (ખ. વ.) ગળ્યાં કોળાં
Sweet gourds
- દેવ ન. (ખ. વ.) સાધારણ મીઠાં
કોળાં
Gourds which are not very sweet
- ભૂંચ ન. (ખ. વ.) ભોંચ કોળાં
Kind of gourds
- ભૂવરે ન. (ખ. વ.) ભૂરાં કોળાં (આ કોળાનો ગર્ભ મીઠો ઉતારવામાં દવા તરીકે કામ આપે છે.)
Brown gourds (The kernel of this gourd is used as a medicine)
- કોહો પુ. કોરા
A moat
- કોનો ન. જુઓ 'કોનો'
See 'ko-no'
- કોન્નો ન. પગમાં પહેરવાનું એક ધરણું, કડકું
A kind of heavy anklet
- કૌન્વાત સી. કહેવત
A proverb

- અખીડવો કિ. અખડવું
To rattle
- અખીડવો કિ. અખડવું (ધૂધરા
વગેરે)
To tinkle
- અચી ટો પુ. લંગોટી
A loin cloth
- અચીટો ન. ચોધરી સ્ત્રીઓ પહેરે
છે તે ટૂંકું લૂગડું
A lower garment
of a Chodhri
woman
- અટો પુ. ખૂટો
A big peg
- અટો ન. ઝાડનું ફૂંકું
A dead tree
- અટ્ઠો ન. ધંટી
A grinding mill
- અતરો પુ. પાળિયો
A memorial stone
- અતાર ન. ખાતર
Manure
- નાખવો કિ. ખાતરવું
To manure
- અપરું ન. (ખ. વ.) કપાસ, જુવાર
વગેરેનાં ફૂંકાં
Cotton and
Juwar stu-
mps
- ખોદવું કિ. ફૂંકાં ખોદવાં
To dig out the
stumps
- અપીરુ વિ. ગંદું
Filthy
- અખાર સ્ત્રી ખખર
Information
- ની હોવી કિ. ખખર નહીં હોવી
Not to have
any informa-
tion
- અખો ન. ખજો
A shoulder
- અરાચ ન. ખર્ચ
Expenditure
- અરાઈ ન. (ખ. વ.) તુવેરનાં સૂકા
સાંકાં
Dry stalks
of Tuver
plant
- અરાઈ ન. તુવેરની કરાંડીમાંથી બના-
વેલો સાવરણો
A broom made of
dry twigs of
Tuver plant
- અરજખ ન. અરજવું
Eczema
- અરસાણી ન. ડીકલિયો થોર
A kind of ca-
ctus

- અરસીણાં ન. જુઓ 'ખરસાણી'
See 'kharxāṇī'
- અલ ન. મધપૂકામાંની પીળાશ વાળી
પટ્ટી (આ ખાવાથી મીઠો
ચડે છે.)
Yellowish part in a
honey-comb (it is a
bit intoxicated)
- અવલોં ન. એક પ્રકારની માછલી
A kind of fish
- અસવોં કિ. ખસવું
To move
- અસીડવોં કિ. ખસેડવું
To remove
- ખુંહું સ્ત્રી. ખાંસી
Cough
- ખુંદણોં ન. પહેલવેતરી ગાય
A cow having
her first progeny
- ખુંદોં ન. બળદની ખાંધ
Neck of an ox
- ખુંધ પુ. સ્ત્રી. ખપ
Need
- ખુંપનોં ન. માટીનો પોપડો
A piece of deta-
ched crust
- ખુંલ પુ. જોળ
Oil-cake
- ખુંલોં ન. ખજું
A thrashing floor
- ખાકખોં ન. જુઓ 'કાકખોં'
See 'kāṅkho'

- ખાખરોં ન. કેમુડો, ખાખરો
The flame of
the forest
- ખાક-કોં ન. જુઓ 'કાકખોં'
See 'kāṅkho'
- ખાચ સ્ત્રી. જુઓ 'કાસ'
See 'kāś'
- ખાજવવોં કિ. ખજવું
To itch
- ખાટની સ્ત્રી. ગાડાની આગળના
ભાગમાં બંને પડખે
રખાતી કાથીની
ભરેલી ખાટલી
A wooden
frame having
coir knitted
which is atta-
ched in the
front of a cart

- ખાટની
- ખાટનોં ન. ખાટલો
A cot
- ખાટાખઉં ન. (ખ. વ.) એક
પ્રકારની લાજ
A kind of
leafy veget-
able

આટામ્બડો ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

આટાચનો દૂદ ન. દહીં
curd

આટો^૧ વિ. ખાટું
Sour

-ઘોલ ન. લુણીની ભાજી
A kind of leafy vegetable

-દૂદ ન. લુણો 'આટાચનો દૂદ'
See 'khaṭācāyno dud'

-ભાજો ન. ખાટીભાજી
A kind of leafy vegetable having sour taste

આટો^૨ ન. લુણો 'કાઠો'
See 'kāḥo'

આટી સ્ત્રી. નદી
A river

આટો પુ. ખાટો
A pit

આણુ સ્ત્રી. ખોદીને ખનાવેલો ઉકરો
A manure-pit

આણુ^૧ સ્ત્રી. ખાંડ
Sugar

આણુ^૨ વિ. અર્ધું
Half

આન્પીડો ન. ખાત્રપો
A Tanner

આમ્બો ન. કપારીમાંથી પાણી જવાની જગ્યા

A small water passage in a bed

આયરો ન. કારિયું ઘાસ
A kind of grass

આરો ન. મીઠું, નિમક
Salt

આલી વિ. ફેાગટ
Futile

-પીલી વિ. તદ્દન ફેાગટ, વ્યર્થ
In vain

આવો ક્રિ. ખાવું
To eat

આહુડું ન. (ખ. વ.) પગરખાં, જોડા
Shoes

ખીઆલ પુ. ખ્યાલ
Idea

ખીજવવો ક્રિ. ખીજવવું
To tease

ખીન પુ. કપારી
A skin disease generally found in the sole of the foot

ખીની સ્ત્રી. ખીલી; ગાડાંની ધરી-માંનો લોખંડનો ફેલાકડાનો ખીલો

A small nail; a nail in the axle of a cart

ખીનો પુ. ખીલો
A nail

ખી-ચાલ પુ. લુઓ 'ખીચાલ'
See 'khiñal'

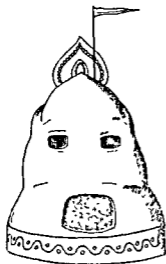
ખી-ચો ન. એક પક્ષી, લેહું
A kind of bird

ખૂંકખો પુ. લુઓ 'કૂંકખો'
See 'kunikho'

ખૂચવો^૧ કિ.-ખૂચવું
To prick

ખૂચવો^૨ કિ. ડંખવું (નેડા વગેરે)
To pinch

ખૂમરો ન. ખતરાં વખતે મુકાનું
નાનું માટીનું દેવળ
A small dome
made of clay
which is placed
on an ancestor-
stone

ખૂમરો

ખૂલાસો પુ. ખુલાસો

Explanation

ખૂસામત કરવી કિ. ખુશામત કરવી
To flatter

ખેખનો ન. એક પ્રાણી, ખેખું
A kind of animal

ખેટવો પુ. પાતી (પગતી)
Heel

ખેડવો કિ. ખેડવું
To till

ખેતવાલ પુ. ખજાતો એક દેવ
A tutelary God

ખૈચ સી. વૂટ, તાથુ
Shortage

ખૈચવો કિ. ખૈચવું
To drag

ખૈકનો ન. લુઓ 'ખેખનો'
See 'khekhno'

ખૈખનો ન. લુઓ 'ખેખનો'
See 'khekhno'

ખૈખારવો કિ. ખંખેરવું
To shake for
getting the dust
off

ખૈખીરવો કિ. લુઓ 'ખૈખારવો'
See 'khekhā-
rvo'

ખૈચવો કિ. લુઓ 'ખૈચવો'
See 'kheNchvo'

ખૌક ન. આંખલીના કાતરા
Fruits of Tamarind
tree

ખૌખુ ન. લાકડાની પેટી
A wooden box

ખોટ સી ખોટ, નુકસાન
Loss

ખોટી સ્ત્રી. કાકી
A grain container
made of clay

ખોટો^૧ ન. જુઓ 'ખોટી'
See 'khoti'

ખોટો^૨ વિ. જુહું
False

ખોડ સ્ત્રી. ખોડ (ખાંપણ)
Defect

ખોડાવો ક્રિ. લંગડાવું
To limp

ખોડીખારો ન. ખોડીખારું
An opening in
a hedge

ખોદરાવવો ક્રિ. (ગાય) સાંઠે લઈ
જવી
To show a
bull

ખોદવો ક્રિ. ખોદવું
To dig

ખોટીડવો ક્રિ. તગડવું (કૂતરા વ.ને)
To drive out
(as dogs etc.)

ખોદૂડવો ક્રિ. જુઓ 'ખોટીડવો'
See 'khodirvo'

ખોન્મ્ ન. ૧. ખોળિયું
A cover
૨. કપડું વાળી, જે છેડા
ખાંધી બનાવેલી ઝોળી
A cloth-swing
for a baby

ખોન્મ્

ખોલો ન. ખોળો
A fold of an upper
garment made to
hold something

ખોવો ક્રિ. ખોવું
To lose

ખોદવો ન. ઓહલો, પાક લઈ લીધા
પછી ખેતરમાં રહી જતાં
દાણા, શીંગ, વગેરે
Crop residues in
the field

-કરવો ક્રિ. ઓહલો કરવો
To collect crop-
residues

ગ
ગચીલવો ક્રિ. હલમલવું (પાણીની
જેમ)

To agitate
ગચૂલવો ક્રિ. જુઓ 'ગચીલવો'
See 'gachilvo'

ગડસી સ્ત્રી. દાદી, પિતાજીની મા
Grand-mother

ગડારા ન. સારો કાઠી નાંખેલું ગાડું
A cart having its
body removed

ગ-ડી-આ સ્ત્રી. માની મા
Mother's mother

ગ-ડી આયા સ્ત્રી. જુઓ 'ગ-ડી-આ'
See 'ga.di-a'

ગર્હણો પુ. ગુરુવાર
Thursday

गङ्गी स्त्री. लुओ 'कङ्गी'
See 'kaṅṅhi'

गन्द्राक न. गंधक
Sulphur

गमवो^१ कि. गमवुं
To like

गमवो^२ कि. गमवुं
To love

गयानो न. घर आंधवानी पहेली
थांलली
The first pole in
the structure of a
house

गरमी स्त्री. गरमी
Heat

गरमो न. एक प्रकारનો वाटके
A kind of bowl

गराडुं न. गाडावाट
Cart-track

गरीलो न. एक घास
A kind-of grass

गलवो कि. गळुं, गणवुं,
To leak

गलास न. प्याहुं
A cup

गलूकंठ न. लुओ 'गलीकंठ'
See 'galiṅha'

गलो न. गणुं
Throat

- जेसवो कि. गणुं जेसवुं
To have sore thro-
at voice

गल्ला कुर्वी कि. धवरकां भावां
To get sour
cructations

गृत्ति पु. (अ. व.) धई
Wheat

गृत्कंठ न. मोटी टोडी, दाखियो
A big cowry

गृडो या पु. दादो, आपनो आप
Grand-father

- आपो पु. लुओ 'गृडो या'
See 'ga.do bā'

गणुवो कि. गणुं
To count

गणवो पु. धाम, जधरो
Warmth

गप स्त्री. गपुं
A gossip

गपे भारवो कि. गप्यां भारवां

- गङ्गातो पु. अेक फूल
A kind of flower
- गागॉ न. (अ. व.) अेक प्रकारनां
फूलो (आ फूलो रांधी
अवाय छे.)
A kind of edible
flowers
- गागॉ न. अेक वृक्ष
A kind of tree
- गागार स्त्री. गागर, पाण्डुनुं भाटकुं
A pitcher
- गाङ्गाडुं न. (अ. व.) शींगडां
Water-nuts
- गाङ्गीरवां कि. अकअक करुं
(अकशी वगेरेनुं)
To chirp
- गाठ स्त्री. गांठ
A knot
- गाडवां न. गाडुं
A cart
- गाडवां कि. जोडुं (यांलवो
वगेरे)
To erect (a pole)
- गाडवां कि. पुरावुं
To be filled
- गाडी स्त्री. आगगाडी
A train
- गातरा स्त्री. अेक प्रकारनी कपडानी
गांठ
A kind of knot
in the upper
garment
- गाभएवां कि. गरलार्ध जुं
(छोडनुं)

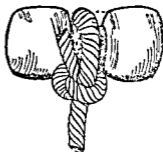
To be withered in early stage of growth (as of plant)

गाभएवां छोवां कि. गाभएवी थनुं
(गाय लेंस
वगेरेनुं)
to bear

गामतडां न. गामीत पुरुष (गुंअ)
The male of
Gāmit tribe (con-
tem.)

गारट्टे न. डोरने आंधवा भाटे
डोरडांती साथे छोडे
रहेतो धाकडानो टुकडे

A wooden piece
fastened at the
end of a rope
which is used in
tying animals

गारट्टे

गारुट्ट न. गाहियो (हणहर वगेरेतो)

A turmeric bulb

गारु स्त्री. १. लीपणु भाटेनी तैयार करेली माटी

A mud mixture prepared for plastering

२. अकभकनो पत्थर

A flint

३. भेरना लाकडाभानो अंदरतो नक्कर भाग
Inner hard part in the trunk of the Kher tree

गासु स्त्री. गाण

An Abuse

गासुवो कि. गाणवुं

To strain

गावडो न. गाय

A Cow

गावडुल करवी कि. शेषणु भाटे पाणुनी वाणी करवी भेडवी
To puddle

गावो कि. गावुं

To sing

गीरभासो न. गरभाणो

A kind of tree

गी-दावो न. अेक प्रकारतो दूर्ब

A kind of grass

गीलवो कि. गणवुं

To emaciate

गूडगीणुवो कि. गणुगणुवुं
To hum

गूडो वि. भूगुं
Dumb

गूयावो कि. गूयावुं
To entangle

गूणुवो न. डायणो
A sack

गूडीनो न. अेक पक्षी
A kind of bird

गूडीनो न. लुणो 'गूडीनो'
See 'gu-rino'

गूथवो कि. गूथवुं
To knit

गूनेगार होवो कि. गुनेगार होवुं
To be guilty of

गूदडो न. बीडो, गुंदडो घास
A kind of grass

गूदावो कि. गंधावुं
To stink

गूदीरो वि. ओपर करनाडुं (दार)
A cattle who has a habit of eating human excreta

गूदो न. (भ. व.) गुंदां
Kind of berry like fruits

गूदो न. गुंदावुं आड
A kind of tree

गूभडो न. गूमडुं
A emaciate

ગૂરકાવૌ કિ. ગૂંગળાવું
To be stifled

ગૂલ્લુ પુ. ગોળ
Jaggery

ગૂલા દેવી કિ. ખચી કરવી
To kiss

ગૂલાખ ન. ચુલાખ
Rose

ગૂલૂખ પુ. વીજળાનો ગોળો
An electric bulb

ગૂલૌ વિ. ગરુચું
Sweet

ગૂલુંદ્યૌ^૧ ન. દહીં
Gurd

ગૂલુંદ્યૌ^૨ વિ. જુઓ 'ગૂલૌ'
See 'gulo'

ગૂવરાયૌ ન. ગવાર શિંગ
A cluster bean

ગૅદડો પુ. ગધેડિયો વાધ
A kind of wild animal

ગૅદીડો પુ. જુઓ 'ગૅદડો'
See 'gedro'

ગૅટલું ન. ગોટલો
A seed in a fruit

ગૅલૌ પુ. એક પ્રકારની દૂધી
A kind of vegetable

ગોખનો પુ. ગોખલો
A niche

ગોખરા ન. (ખ. વ.) ખરિયાં, ઢોરનાં
કાદવનાં મુકાથેલાં
પગલાં

Foot-prints
of cattle
when dried
in swamp

ગોટી સ્ત્રી. એક છોડ
A kind of plant

ગોટૂવૌ કિ. ગોટવું
To arrange

ગોઠો પુ. માળો
A nest

ગોઠવૌ પુ. ઢોરની મોરડી
A net which is to
be tied on the
mouth of cattle to
prevent them from
eating, biting, etc.

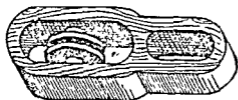
ગોતાર ન. ખાણ
cattlefeed

ગોઠડું ન. ગોઠડું
A quilt

ગોઠૌ પુ. ગોધૌ
A bull

ગોધૌ પુ. ગોદો
A thrust of a finger

गोर्ना न. १. घास पर भरडो लेवाभां
वपरानुं होरडा साथे
पंधानुं गरगडी जेनुं
साधन
A kind of
wooden pulley
fastened to the
rope used in
tying stacks etc.,
in the cart

गोर्ना १.

२. हगनी सगन
A nail fixed to the
pole of a plough

गोर्णो स्त्री. १. गोर्णु
A sling
२. ऐक धरेणुं
A kind of
hair ornament

गोर्णु स्त्री. लुओ 'गोर्णो' ने
अर्थ १
See meaning 1
under 'gophro'

गोर्णीय स्त्री. डोर्णीय
Cabbage

गोरभावलो न. ऐक वृक्ष
A kind of tree

गोलाट्यो क्रि. भास्वा भाटे डेकुं
To throw to
beat

गोली स्त्री. १. चरनी गोणी
A churning
pot of clay
२. पंदुकी गोणी
A bullet

गोलो पु. गोर्णु भाटेनो पथ्यर
A stone used in a
sling

गोलो न. गोलो, भाटीनुं भाटकुं
An earthen water
pot

गोवाक्ष पु. गोवाण
A cowherd

-गेडो न. ऐक वृक्ष
A kind of tree

गोवालाणु स्त्री. गोवाक्षणु ?
A cowherdess

गोवाड्यो घोडो पु. परणुवा लायक
युवान
A youth
of a mar-
riageable
age

गोवरौ न. हजना आगगना बागभां
रहेनो धूसरी आंधना
भाटेनो बाकडानो भीलो
A wooden nail to
the plough to
which yoke is to
be attached

गोवरौ

गोखुट्टे श्री. अक गति
A caste

गौ-वाखुवौ न. अक छोड
A kind of plant

गौडौ वि. धरडुं
Old

गौखुडौ वि. अगनीतरुं
Mischievous

ध

धटभो-रौ न. धटभोर
A kind of tree

धटवौ कि. धटवुं
To decrease

धट्ठअ न. धंटी
A grinding-mill

धखौ वि. धखं
Much

-छोवौ कि. धखं छोवुं
To abound

धडी वासवी कि. धडी वाणवी
To fold

धडो पु. धातुनो धडो
A metallic pitcher

धर न. धर
A house

धरथीडौ न. थकी
A sparrow

धरसुडुवौ कि. अक रस करवा भाटे
हनावुं
To stir

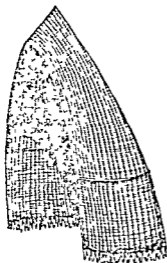
धरुवौ कि. धसवुं
To rub

धरुडुवौ कि. धसडुं
To drag

धरुडुवौ कि. लुभो 'धसडुवौ'
See 'ghaxarvo'

धरुडुवौ कि. लुभो 'धसडुवौ'
See 'ghaxarvo'

ધુકગડો ન. વરસાદમાં ઓઠાતું
તાડમાંથી બનાવેલું એક
સાધન
A rain protector
made of bamboo
strips

ધુકગડો

ધુરાક ન. ગ્રાહક
A customer
ધુરાવાલી સ્ત્રી. પત્ની
Wife
ધાંસવો ક્રિ. ઠાંસવું
To stuff
ધાંહીવડ પુ. એક પક્ષી
A kind of bird
ધાટણી સ્ત્રી. ધંટડી
A bell
ધાચડો ન. ધાંચી (તુચ્છ.)
A male of Ghan-
chi caste
(contem.)

ધારો ન. ચણા, વગેરેનો પોપટો
A pod of gram etc.
૨. ધોધરો, નળગોટો
Throat
૩. બૂમ, સાદ
A call
૪. મોં પહોળું કરીને દવા
લગાડાય છે તે ક્રિયા
A typical act of
applying medicine
by getting the
mouth wide open

ધાણીવડ ન. એક પક્ષી
A kind of bird
ધાખરાવો ક્રિ. ગભરાવું
To be fright-
tened

ધાયતેન ન. ધાસતેલ
Kerosene

ધાયો ન. ધાસ
Grass

ધાઈટ પુ. ૧. બે ડુંગર વચ્ચેથી
પસાર થતી ટ્રીડી
A narrow pass
૨. ધોધની જગ્યા
પાણી પડતું હોય તેવી
જગ્યા
A place where
water falls
from height

ધીહી સ્ત્રી. ધી
Ghee

धीहीरॉ न. अणद पवोटवा भाटेनुं
साधन

An implement
by which young
bullocks are
trained for
yoking

धूयाटयॉ कि. धुजेधुजे भाखुं
To box

धूटणु न. गोलु, धूटणु
Knee

धूरडीयॉ कि. धूरकुं
To growl

धेगॉ न. धेकुं
A sheep

धेतडीनायॉ कि. लयस्यक चिकारकुं
(जेम डे वांदराओनुं)
To scream
(as a
signal of
danger)

धेनयॉ कि. धाखुं
To push into

धोय्ययॉ कि. धोय्युं
To prick

धोडागाडली श्री. धोडागाडी
A horse
carriage

धोडो पु. धोडो
A horse

धोानअ न. धरनी आगगनेो अक
आलुनेो वधारेलो लाग
Extended part of
a house

धोान्नो पु. वरसाद पडतां आपोआप
जोगी नीकगनेो यलु,
चांस, वगेरेनेो कुमजो छोड
A small plant
which comes out
immediately after
rainfall

धोसयॉ कि. सपकुं डाया जमडुी
दवावुं
To move a winnowing
basket left
and right between
the two hands

धोसायॉ^१ कि. अंदर लराध रडेकुं
To confine one-
self at home

धोसायॉ^२ कि. ओवारे डाडी नांयुं
To be thrown
off the way

धोन्धयॉ कि. गोधियुं
To confound

- अभाच न. धातुनो अभयो
A spoon
- अभकीवो कि. अभक्तुं
To shine
- अभय न. लुओ 'अभाच'
See 'chamāch'
- अभपाल्लो ञ्जु पु. यंपो
A kind of tree
- अभपाल्लो न. (अ. व.) यंपत्र
Chappals
- अभपो पु. यंपो
A kind of tree
- अभक्कल्लय न. लुओ 'अभक्कल्लो'
See 'ināhni'
- अभय्यीवो कि. अभय्युं
To discuss
- अभयी स्त्री. अभयी
Fat
- अभय्यी कि. अभयी अभयी
To be arrogant
- अभयो कि. पाणीनुं भाटल्लुं
A water pitcher
- अभयो कि. अभयुं
To graze
- अभकीवो कि. अभक्तुं
To glitter
- अभक्कवो कि. लुओ 'अभक्कवो'
See 'chalkivo'
- अभवो पु: पगनी पाळगना लागभां
आपोआप थतो देहलो
A kind of boil
emerging at the
ankle
- अवाडो पु. घास राभवानुं स्थग
A storing place for
grass
- अवडु न. अवडुं (अवडुं)
A wedge of a plough
- अवडलो पु. कृवामांथी पाणी काडवानी
अक यान्त्रिक व्यवस्था
A device for draw-
ing water from a
well
- अवडीडो न. योधडियुं
A period of 96
minutes
- अवडवो कि. अवडुं
To climb
- अवडी जेडवो कि. छाती पर यडी जेसनुं
To sit on
one's chest
by knocking
the person
down
- अवडो वि. अवडुं
Flat
- आंढरो वि. सडेह रीकांवाणुं (ढार)
White spotted
(cattle)
- आंढीनो न. आंढनी
Moonlight
- आंढो पु. आंढो
Moon
- आर्ष स्त्री. चा
Tea

याकरो पु. लुओ 'यकरो'

See 'cakro'

याभजो न. दोंधुं भांस

Cooked } mutton

याभजो कि. याभजुं

To taste

यावदो न. गांस

Beak

यावदो पु. भोदा भाटेनुं डादागी

नेनुं ओक साधन

A kind of hoe

यान श्री. याव

Gait

यानयो कि. यावजुं

To walk

यानावयो कि. यथावजुं

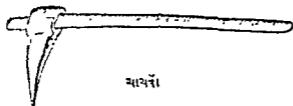
To make to walk

यानी जयो कि. याथा जजुं

To get out

यानीवयो कि. दलावजुं (भात, वगेरे)

To move a ladle into (e.g. in rice)

यावदो

यावदो न. चटणी

Chutney

यावदो^१ न. शाक, लात, वगेरे सेवा

भाटेनी लाकडानी कडकी

A wooden ladle

यान्दगरेजो न. चंद्रग्रहण

Lunar eclipse

याभाडतोडुअ न. याभाणीडियुं

A bat

यावजुं न. यावजुं

Leather

यावदो

यावदो^२ कि. यावजुं

To lick

यावदो वि. दरायुं (देर)

Unbridled

यावदो श्री. यावद

A bed-sheet

यावजुं न. योवडी वर्गनुं ओक

नानुं वृक्ष

A kind of thorny bush

यावदो वि. याडीयुगली करनाडुं

Back-biter

ચારસો ન. ચારસો

A cloth-sheet

ચારૂ પુ. ઢોરનો ચારો

Fodder

ચાલવો ક્રિ. ચાળવું

To sift

ચાલાણુ સ્ત્રી. ચાળણુ (લોટ, વ. નું)

Residue which
remains after
sifting flour etc.

ચાલીવવો ક્રિ. જુઓ 'ચાનીવવો'

See 'chānivvo'

ચાલો પુ. નૃત્યમાં બદલાતી જુદી
જુદી ચાલ, ચાળોA style of stepping
in a dance

ચાહલી સ્ત્રી. ચાળણી (વાંસની

બનાવેલી હોય છે.)

A sieve (It is
made of bamboo)

ચાહલી

-હલો ન. ચાળણો

A big sieve

ચાવવો ક્રિ. ૧. ચાવવું

To chew

૨. કચડવું

To bite

૩. કહવું (નેડા વગેરે
ની જેમ)To pinch (as
a shoe)

ચાવી સ્ત્રી. ચાવી, કૂચી

A key

ચીંભૂડુ ન. કાપેલા સાંઠાની પૂળી

A bundle of cut
stalks

ચીક ન. ઝાડનું ક્ષીર

White sap of plant

ચીકણાવો ક્રિ. લપસવું

To slip

ચીકણો^૧ ન. માછલીની એક જાત

A kind of fish

ચીકણો^૨ વિ. લીઝું

Smooth

ચીંગનો પુ. અંગારો

An ember

ચીંગનો પુ. 'જુઓ ચીંગનો'

See 'chingno'

ચીચીરવો ક્રિ. ગભરાઈ ને ચીસ

પાડવી

To make a
frightening
call

ચીજ સ્ત્રી. ચીજ

A thing

ચીઠી સ્ત્રી. ચીઠી

A chit

ચીટ્ઠો સ્ત્રી. જુઓ 'ચીઠી'

See 'chithi'

- शीर्षी स्त्री. यकली
A sparrow
(female)
- शीतलौ न. बित्तो
A leopard
- शीटो पु. कपडाना लीरो
A strip of cloth
- शीर्षो न. लुओ 'शीर्षो'
See 'chiri'
- शीथरु न. रीथरु
A rag
- शीन्द न. छछुंदर
A shrew mouse
- शीपटी स्त्री. यपटी
A pinch
- शीपडायनो वि. नंभाछ गथेलु
Chapfallen,
dispirited
- शीपट्टा पु. १. कपासना छोट
छपेटना भाटेना
लोभंडो शीपियो
A cotton fork
२. दाडीना वाग जेथी-
काडवानुं अक साधन
A fork used in
shaving beard
- शीपीरो न. तवेथो
A bladed iron
tool used in turn-
ing brades while
baking
- शीपूरो न. लुओ 'शीपीरो'
See 'cipi'o'
- शीभरु न. शीभरु
A musk-melon
- वसाल्यो न. वरसादी शीभरु
A musk-
melon which
grows in
monsoon
- सीयाह्यो न. शियालु शीभरु
A musk melon
which grows in
winter
- शीभदीयो कि. रस काडना भाटे
दाभरुं
To squeeze
- शीभीह्यो कि. लुओ 'शीभदीयो'
See 'chibdivo'
- शीभदीयो कि. लुओ 'शीभदीयो'
See 'chibdivo'
- शीभनी स्त्री. पोटे
Chimney of a
lantern
- शीभीरो न. कायो वांस
An unripened
bamboo
- शीभूरो न. लुओ 'शीभीरो'
See 'chimi'o'
- शी.२ स्त्री. शीर (जेम के शीभडांनी)
A slice (as of
muskmelon)

- ચીરકીવો કિ. ચરકવું
To discharge
slimy foecal
matter
- ચીરવો કિ. ૧. ચીરવું
To tear
૨. સુધારવું (શાક)
To cut
(vegetables)
- ચીરમીઠું^૧ સ્ત્રી. ફાનસ વગેરેની વાટ
A wick
- ચીરમીઠું^૨ ન. ચામાચીડિયું
A bat
- ચીરમીઠાં ન. લુઓ 'ચીરમીઠું'
See 'chirmitha 1-2'
- ચીરો ન. એક પક્ષી
A kind of bird
- ચીચી સ્ત્રી. ચીસ
Cry
- પાડવી કિ. ચીસ પાડવી
To cry
- ચીહીયો વિ. કંબૂસ
Miser
- ચૂકવો કિ. ચૂકવું
To miss
- ચૂકીવવો કિ. ચુકાવવું
To pay
- ચૂચણાણો ભાઈ ન. ચૂચકાની ભાજી
A kind of
leafy vege-
table
- ચૂચડાં ન. એક વનસ્પતિ
A kind of vegeta-
tion
- ચૂચીણવો કિ. ઝમકી જઈને ચિત્કાર
કરી બેઠવું
To cry out of
fear
- ચૂચીરવો કિ. લુઓ 'ચૂચીણવો'
See 'chuchivvo'
- ચૂનો પુ. ૧. ચૂનો
Lime
૨. ચૂનો
An oven
- ચૂનો ન. ખારો ઓડકાર
A belching having
salty taste
- ચૂસવો કિ. ચૂસવું
To suck
- ચૂહ્યાવો કિ. લુઓ 'ચૂસવો'
See 'chuxvo'
- ચેતકાયનો વિ. અળવીતરું
Mischievous
- ચેતીવવો કિ. ચેતવવું
To warn
- ચેતૂવવો કિ. લુઓ 'ચેતીવવો'
See 'chetivvo'
- ચેતવો કિ. ચેતવું
To beware
- ચે-રો ન. લુઓ 'ચીરો'
See 'chiro'
- ચેલકાયનો વિ. તોફાની
Mischievous

बेहकायवाँ वि. लुओ 'बेहकायनाँ'
See 'chehkāynoN'

बोअँ वि. बोअँ
Clean

-करवाँ कि. बोअँ करुं
To clean

बोट स्त्री. निशान
Target

बोटकाडी स्त्री. अउनी ठायाभां ठायी
ठाय
Highest top of
a tree

बोटकी स्त्री. लुओ 'बोटकाडी'
See 'choṭkāli'

बोटनाँ न. बोटलो
Braid of hair

-गुंथवाँ कि. बोटलो वाणवे
To braid hair

बोटीदार वि. निशानमान
A marksman

बोडी आपवाँ कि. बोडुं (थपड,
कोरे)
To slap

बोरवाँ कि. बोरुं
To steal

बोसवाँ कि. बोणुं
To rub

बोडारी अ. बोतरक्ष
On all sides

बो-राडुवाँ कि. बोटाडुं
To affix

ब्य

ब्यगीडुवाँ कि. अगडुं
To quarrel

ब्य अ. ब्रह्मी, उतावणथी
Swiftly

ब्यपीरवाँ कि. अपटुं
To beat heavily

ब्यबुरँ न. (अ.व.) अंजर
Anklets

ब्यअलँ न. अकण
Dew

ब्यअँ वि. अंभुं
Dim

ब्यडी स्त्री. ब्रंगल
Jungle

-भूली स्त्री. औषध, अडपाननां
भूणियां
Roots of medi-
cinal plants

ब्यपो पु. अपो
A gate

ब्यअ स्त्री. नीयाणुनी ब्रमीन
Low-levelled land

ब्यरवाँ कि. गाणुं (पाणु कोरे)
To filter

ब्यरो पु. पाणु गाणवानुं कपडानुं
गणलुं
A piece of cloth
used in filtering
water

- थीरकीवो कि. थरकुं
To discharge
slimy foecal
matter
- थीरवो कि. १. थीरुं
To tear
२. सुधारवुं (शाक)
To cut
(vegetables)
- थीरभीठ^१ श्री. धानस वगेरेनी वाट
A wick
- थीरभीठ^२ न. थामाथीडियुं
A bat
- थीरभीठो न. लुओ 'थीरभीठ'
See 'chirmiṭha 1-2'
- थीरो न. ओक पक्षी
A kind of bird
- थीरी श्री. थीस
Cry
- थाडवी कि. थीस पाडवी
To cry
- थीडीयो वि. कुंभूस
Miser
- थूकयो कि. थूकुं
To miss
- थूकीवयो कि. थुकावुं
To pay
- थूथलाओ लामो न. थूथकानी लाओ
A kind of
leafy vege-
table

थूथडो न. ओक वनस्पति
A kind of vegeta-
tion

थूथीओयो कि. ओमथी ओछने थिः
करी ओडुं
To cry out
fear

थूथीरवो कि. लुओ 'थूथ'
See 'chu

थूनो पु. १. थूनो
Lime
२. थूलो
An o

थूनो न. थारो ओ
A bel
salt

थूसुयो कि. थू
7

थूहूथायो ।

थेतकायन

थेतीः

थे-

-આપવો કિ. જવાબ આપવો
To reply

જમરીખુ ન. જમરખનું ઝાડ
A guava tree

જમરખીખુ ન. લુઓ 'જમરીખુ'
See 'jamrikha'

જવાબ સ્ત્રી. લુઓ 'જબાક'
See 'jabāk'

જૂણો ન. જણ, વ્યક્તિ
A person

જુડવો કિ. જુડવું
To find

જુમુ અ. જેટલું
As much

જુત્રામાં અ. એટલામાં
In as much as

જબરો વિ. જબરું
Strong

જાગવો કિ. જાગવું
To awake

જાગા સ્ત્રી. જગ્યા
Place

જાકગકડિસ ન. નંધ જેટલી ઊંચાઈ-
નો એક છોડ
(આનો દવામાં
ઉપયોગ થાય છે)
A medicinal
plant which
grows as high
as a thigh

જાકગડો ન. સાથળ, નંધ
A thigh

જાકગડો લુઓ 'જાકગડો'
See 'jāngro'

જાણ સ્ત્રી. જાણ, ખબર
Information

જાણવો કિ. જાણવું
To know

જાડો વિ. જાડું
Fat

જાતો કરવો કિ. જાતું કરવું
To let go

જાન સ્ત્રી. જાન
A marriage-party
of bridegroom

જાનીવાલ્લયો ન. (અ. વ.) જાનીયા
Members of ma-
riage party

જાપાટ સ્ત્રી. લાપટ
A slap

જામ પુ. ધાતુનું પ્યાલું
A cup

જામણો ન. જામણાનું ઝાડ
A kind of tree

જામણો ન. (અ. વ.) જામણાં (નંધુ
જેવાં ફળો)
Fruits of
the tree
Jāmpo

જામવો કિ. જામવું
To freeze

જારાક અ. જરાક
A little

આસ સ્ત્રી. ૧. અગ્નિની ઝાળ
Flame
૨. લૂ
Hot wind
આલીટા લુઓ 'આસ'નો અર્થ ૧
See the
meaning 1 under
'chāl'
આલાવો કિ. સગળી જતું
To burn
આદદયે ન. (અ. વ.) ગાડાંની આગળ
બાંધવાનાં
મૂંચેલાં જાળિયાં
A bamboo
frame knitted
by
string which
is attached
to the front
of a cart

ચીણો વિ. ઝીણું
Tiny
ચૂંવો કિ. ઝૂંકું
To beat heavily
ચૂંપટો ન. ઝૂંપડું
A hut
ચૂમખોં પુ. ઝૂમખું
A cluster
ચેરખીનોં ન. તાંદળજો
A kind of leafy
vegetable
ચોણો પુ. ધમ, ઝંડો
A small flag
ચોલોં ન. ૧. નીચાણની જમીન
A low levelled
land
૨. બાળકને સુવડાવવા
માટેની ઝોળી
A wallet used
in swinging
a child

છ

જ

જહગાલ ન. જંગલ
A jungle
જહસવો કિ. માર મારવો
To beat
જડીબૂટી સ્ત્રી. જડીબુટી
A magical thing
જડીમૂટી સ્ત્રી. લુઓ 'જડીબૂટી'
See 'jaribuṭi'

જનસાઈ સ્ત્રી. જનોઈ
A sacred thread
જનામ પુ. જન્મ
Birth
જનાવર ન. જનવર
An animal
જખાક સ્ત્રી. જવાબ
Reply

-આપવો કિ. જવાબ આપવો

To reply

જમરીખુ ન. જમરખનું ઝાડ

A guava tree

જમરીખુ ન. જુઓ 'જમરીખુ'

See 'jamrikha'

જવાબ સી. જુઓ 'જવાક'

See 'jabāk'

જણો ન. જણ, વ્યક્તિ

A person

જણવો કિ. જણવું

To find

જન્નુ અ. જેટલું

As much

જત્રામાં અ. એટલામાં

In as much as

જબરો પિ. જબરું

Strong

જાગવો કિ. જાગવું

To awake

જાગા સી. જગ્યા

Place

જાકગકકીસ ન. નંધ જેટલી લંબાઈ-

નો એક ઊંડ

(આનો દવામાં

ઉપયોગ થાય છે)

A medicinal

plant which

grows as high

as a thigh

જાકગકકો ન. સાયગ, નંધ

A thigh

જાકગકકો જુઓ 'જાકગકકો'

See 'jāngro'

જાણુ સી. જાણ, જાણ

Information

જાણવો કિ. જાણવું

To know

જાડો પિ. જાડું

Fat

જાતો કરવો કિ. જાતું કરવું

To let go

જાન સી. જાન

A marriage-party

of bridegroom

જાનીવાલ્લયો ન. (ખ. વ.) જાનીયા

Members of ma-

riage party

જાપાર સી. ઝાપટ

A slap

જામ પુ. ધાતુનું પ્યાલું

A cup

જામણો ન. જામણનું ઝાડ

A kind of tree

જામણો ન. (ખ. વ.) જામણાં (નંધુ

જેવાં ફળો)

Fruits of

the tree

Jāmpo

જામવો કિ. જામવું

To freeze

જરાક અ. જરાક

A little

જાલ સ્ત્રી. ૧. જાળ (માછલીની) A fishing-net	જૂ-આલી સ્ત્રી. લાવરી A kind of bird
૨. મુખ્ય મૂળની સાથે લાગેલો નાનાં મૂળિ- યાનો જથ્થો Cluster of tiny roots around the main one	જૂ-આલો ન. જુઓ 'જૂ-આલી' See 'ju-āli'
જાલો ન. હાંડલાં ધોવાનો કૂચો A fibrous object used in washing cooking pots	જૂકો ન. ઝોકું A doze
જાવો ક્રિ. જવું To go	જૂગ સ્ત્રી. આકાશ Sky
જ્યાંતીયાં અ. જ્યાં ત્યાં Here and there	જૂઠો વિ. જૂઠું False
-સુદી અ. જ્યાંસુધી Up to	જૂઠો વિ. જૂઠું, અલગ Separate
જ્યેતીયે અ. જુઓ 'જ્યાંતીયાં' See 'jyāNtiNyan'	જૂવણું ન. જૂ A louse
જ્યા અ. જ્યારે When	-હીજલો ન. સફેદ જૂ A white louse
જ્યાણે સર્વ. જેની Whose	જૂવાર સ્ત્રી. જુવાર Jowar
જરીક અ. જરાક A little	-રીણું ચીપ્પે ન. (ખ.વ.) જુવારના સાંકાની ચીપ્પે Chips of Juarar stalks
જવ પુ. જવ Soul	જૂવાલો ન. જુઓ 'જૂ-આલી' See 'ju-āli'
જવણું ન. નાકનો ગુંગો (ખાસ કરીને ખાગકનો) A crust of slimy matter in the nose	જૂલરું ન. ધૂંસરું A yoke
	જેડગાલ ન. જંગલ Jungle
	જેમણે વિ. જમણે Right (hand)

जेमवां कि. जमवुं

To dine

जेमो वि. जुमो 'जेमो'

See 'jempo'

जेर न. जेर

Poison

जेदइयो पु. डेदी

A prisoner

जेवां वि. जेवा

Like

जेहँ अ. जेम

As

जेकटो न. जेगी

An ascetic

जेभया कि. जेभवुं

To weigh

जेडवां कि. जेडवुं

To yoke

जेडुं न. (अ.व.) जेडा, पगरभां

Shoes

जेतो न. जेत

A harness

जेरावाल वि. जेरार

Strong

जेहर न. जुमो 'जेहर'

See 'juhra'

८

टपकीवां कि. टपकवुं

To drip

टपकूवां कि. जुमो 'टपकीवां'

See 'tapkivo'

टरभलौ न. लाकडानुं गीमसुं

A log

टांयटो पु. पग, टांटियो

A leg

टाङ्गवां कि. टांगवुं, लटकावुं

To hang

टाङ्गावां कि. टिगावुं

To be hung

टाङ्गो पु. जे घोडानी गाडी

A carriage drawn

by two horses

टाचरो पु. जुमो 'टांयटो'

See 'tāNyṭo'

टाटको न. शबुयानो टुकडा

A piece of a

hessian cloth

टाभीयां न. टामेटुं

Tommatto

टायाम पु., श्री. समय, टाणम (अं.)

Time

टाल श्री. टाल

Bald spot on the

head

टालवां^१ न. जुमो 'टाल'

See 'tāl'

टालवां^२ कि. टाणवुं

To avoid

टादी श्री. ताणी

Clap

-पाडवी कि. ताणी पाडवी

To clap

टाळा न. ताळुं

A lock

टाळेंद्या कूट्या कि. लुओ 'टाळी पाडनी'

See 'ṭāli pāṛvi'

टाळुडी स्त्री. ओक पक्षी

A kind of bird usually seen in winter

टाळुया न. पक्षी पकडवानुं ओक साधन (पीणरा जेवुं)

A bird trap

टाळा पु., स्त्री. नीवकंड पंभी

A kind of bird

टाहूडा पु., स्त्री. लुओ 'टाहा'

See 'ṭāhā'

टीकाम पु. तीकम

A kind of pick-axe

टींगायो कि. लुओ 'टांगायो'

See 'ṭāngāvo'

टीटी सौंजो न. ओक पक्षी

A kind of bird

टीरो न. स्त्रीनी गुलेन्द्रिय

Vagina

टीडो न. टीटाडी

A female sand-piper

टीडो न. तीड

A locust

टीना पु. टीनुं

A symbolic mark made upon the forehead

टीपयो कि. भारतुं

To beat

टीपी काडयो कि. जूय भारतुं

To beat heavily

टूटो वि. टूटुं

Short

टूटयो कि. कूटुं (वासय, व.)

To break (as a pot)

टेकीययो कि. संदेरतुं (यूलाभां लाकडुं)

To push firewood into (an oven)

टेकूययो कि. टेकतुं

To support

टेको पु. टेका

Support

टेथरो पु. ओक पक्षी

A kind of bird

टेवायो कि. टेवातुं

To be used to

टेशान न. स्टेशन

Station

टेशाळो लाओ न. टेशाना छोडनां

पानती लाओ

A kind of leafy vegetable

टोटका न. (अ.व.) गडकां

A kind of vegetable

- ६०६ न. सीधुं नडुं लाडुं
A log of wood
- ६०७ स्त्री. वांसनी लीपेक्षी टोपळी
A basket
- ६०८ न. टोपळो
A big basket
- ६०९ पु. लेखुं पक्षी
The Jungle
babbling
- ६१० पु. टोणुं
Crowd
- ६११ पु. टोटो, जगडो
A quarrel

- ६१२ न. काननुं ओक धरोळुं
A kind of an ear-
ornament
- ६१३ स्त्री. पडेरवा तेम न ओडवा
पाथरवा भाटेनुं पंथियुं
A small Dhoti
used as a spread
and also in cover-
ing body
- ६१४ पु. कुंकुं (अडनुं)
A trunk of a tree
or any plant having
no branches on it
- ६१५ कि. संभोग करवा
To copulate

६

- ६१६ पु. ढग
A knave
- ६१७ कि. ढपकारनुं
To tap
- ६१८ वि. हुंकुं
One who is deprived
of a hand
- ६१९ न. वेलावाणां शाकलाञ्ज
उगाड्यां होय तेवी नञ्या
A place where
ivy vegetables are
planted
- ६२० न. स्थानक, देवस्थान
A sacred place
- ६२१ कि. इचाराभां रोपनुं
To transplant

- ६२२ वि. भाडी, हाडुं
Empty
- ६२३ स्त्री. धातुनी थाणी
A metallic plate
- ६२४ न. १. लुओ 'हाडी'
See 'phali'
२. घंटीनुं थाणुं
A basin of
a grinding mill
in which flour
is accumulated

- ६२५ न. तावडी
A shallow pan used
in baking bread

टीकीयाँ चोपट्टा न. ओक प्रकारनो
चोपट्ट

A kind of parrot

ठीगल्ला न. १. धीगडुं

A patch

२ ओक घास

A kind of
grass

ठील्लेचो न. धणियो

A seed in a fruit

ठूढो पु. शियाणु घास, नींढामणु

Weeds which grow
in winter

ठोगज्जे पु. पारणुं अटकावना भाटे
मुकती आडश, गाडुं ढाण
पासे अटकावना पैडां
नीचे मुकती आडश

An obstruction
used as a stopper to
door, cart-wheel,
etc.

ठुअय्यो न. काणियो डोशी

A kind of bird

ठुली स्त्री. घेली

A small cloth-bag

ठुवर्रो न. घोर

Cactus

ठुडी स्त्री. ठेस

Striking of the
fingers of foot aga-
inst a solid object

ठुल्ला न. घेडो, घेली

A cloth-bag

ठोकवो क्रि. भारवुं

To beat

ठोअनो न. भाटीनो मोटो वाडडे

A big earthen bowl

ठोस्राटवो^१ क्रि. टोक भारवी (अणद
वगेरेनी जेम)

To give a push
with the head (as
cattle)

ठोस्राटवो^२ क्रि. लुअो 'ठोस्राटवो'
see 'toNxtāvo'

३

उक पु. ओक प्रकारनी माछवी

A kind of fish

उष्णारो पु. ढाडो करती वषतनो
शोरअडोर

Yelling at the time of
chasing an animal

उटो पु. अटरीनो सेल

A dry cell used in
a torch

उष्णभावाँ क्रि. इअ भेसवाँ

To blossom

६३ क्लुटवो कि. ६३ क्लुटवुं, ६३ क्लुथी
भारुं

To beat with a club

६३ उभरो पु. उभरो

A kind of bush

६३ उभरो पु. लुओ 'उभरो'

See 'damro'

६३ उभीरो वि. परदया विना पेदा थयेकुं
(छोकुं)

A child born out
of wedlock

६३ उवलीवो कि. उडोणुं

To dirty by stirring
it

६३ उवीलवो कि. लुओ 'उवलीवो'

see 'da-vlivo'

६३ उभ पु. उभ

Pinch, Sting

६३ उग पु. लुओ 'उभ'

See 'dakh'

६३ उष्टु न. डेरनो उरो

A long piece of wood
tied to the neck of
unbridled cattle for
preventing from flee-
ing

६३ उधवो न. पतरानी पेटी

A tin box

६३ उकष्टो न. अक रोग

A kind of disease

६३ उभलो पु. दाभलो

An illustration

६३ उग न. उध

A blot

-६३ उठवो कि. उध कडवो

To clean a blot

६३ उठकी स्त्री. वंछ

A thin bamboo
chip

६३ उठको न. लुओ १. 'उठकी'

See 'dānki'

२. विद्यायती नणियां

भूकवा माटे वेरा-

वीने तैवार

करायेली वाक-

डानी पट्टी

A wooden

strip prep-

ared for a

frame of a

roof on wh-

ich Mangl-

ore tiles

are fitted

६३ उठगी स्त्री. मोटी वाकडी

A cudgel

६३ उठगरावो कि. डीगरावुं (डंडीथी)

To be congealed

६३ उठगरो न. हलकी नतनी डंगर

An inferior type

of paddy

६१३गवौ न. अनाज माटेनुं लाकडानुं
जेक भाप

A wooden utensil
used in measuring
corn

६१३गौ न. दोर आंधवा माटेनी प्यूटी
परनी वगी

A pole which is fit-
ted between two for-
ked pegs and used
for tying cattle

६१३गौ कि. दाहनुं

To burry

६१३ग पु. धंदीनो दाथो

A handle of a grind-
ing stone

६१३ग न. दाही

Beard

६१३ग स्त्री. दोरे पाडेवी वाट

A narrow passage
made by the mov-
ement of cattle

६१३ग पु. १. लाकडानो दाथो

A wooden
handle

२. लुवारनो धुको सांडो

A dry stalk of
jowar

६१३ग पु. डाम

Brand

६१३ग न. गाडानी धरीनी उपरनुं
नकुं लाकडुं

A long wooden
piece on the axle
of a cart

६१३गौ न. लुम्बो 'डामार'

See 'dāmār'

६१३गौ न. डांगर भूडवा माटेनो
जोगो पाट

A wooden cot
used in thrashing
paddy

६१३ग वि. १. डाहुं

Wise

२. धरकुं

Old

६१३ग पु. दांडियो, धुंका लाकडी

A club

६१३ग स्त्री. डाणी

A branch of a tree

६१३ग न. वांसनो टोपडो

A big basket

६१३ग स्त्री. लुम्बो 'डाल'

See 'dāl'

६१३ग स्त्री. तिलक करवा माटेनी

वांसनी सणी

A thin bamboo
chip used in do-
ing symbolic
mark upon the
forehead

डीकगवो न. लुओ 'डीकगवी'
See 'dāngli'

डीन न. डीव, शरीर
Human body

डीरो पु. डंपण, डेटा
A sprout

डूकवो कि. कयुंक आडुं हेवुं, पूरवुं
To plug

डूषो पु. ओक पक्षी
A kind of bird

डूटी स्त्री. डूटी
Navel

डूडलो न. डूधेलीना वेवो
A kind of creeper

डूषो न. ओक पक्षी
A kind of bird

डूरो पु. अडेकुं वरसादी वाडुं
A dark rainy cloud

डेकगरो पु. डंगथी मोटी वाकडी
A big cudgel

डेकगरो पु. लुओ 'डेकगरो'
See 'dāngro'

डेडको न. डेडको
A frog

डेडडो न. पाणीना ओक साप
A kind of water
snake

डेकगरो कि. लुओ 'डेकगरो'
See 'dāngro'

डेकरो पु. माटी कूटवानुं नकुं वाकडुं
A club which is
used in beating
clay

डेगरो पु. डुंगर
A mountain

डेगार पु. लुओ 'डेगरो'
See 'dāgro'

डेगारशरो न. ओक छोड
A kind of
plant

डेअरो न. पाणीनुं माटकुं
A water pitcher

डेअ स्त्री. डेअ
An act of running

डेअको न. गवडुं
A kind of vegetable

डेअलायो कि. अयानक न साभा
भणी नकुं
To meet accid-
ently

डेओ पु. मकधने! लुओ
An ear of maize

डेओ न. डोरकुं
A rope

डेडअ वि. डेअ
One and a half

डोनापों न. फूलनी कणी
A bud

डोनापों कि. कणी आवनी
To set a bud

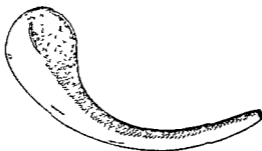
डोधी स्त्री. धरडी गाय
An old cow

डोभो पु. धरडो अजद
An old ox

डोलीयों न. लुओ 'डोलको'
See 'dolko'

डोवडें न. (अ. व.) अेक शाक
A kind of vegetable

डोवडुअ न. १. डोयो (डोवडामांथी
अनावेयो)
A calabash

डोवडुअ १

डोभों न. डेर
Cattle

डोखकों न. डोख, आखडी
A bucket

डोखयों न. लुओ 'डोलको'
See 'dolko'

डोला न. (अ. व.) आंभना डोला
Eye-balls

डोली मादो पु. वरराज अेसे छे
ते मादो नामनु गाडुं
A kind of cart especially used in marriages

२. डोअरुं
A local musical instrument

डोवडी स्त्री १. नानो डोयो
A small calabash

२. नानुं डोअरुं
A kind of small type of musical instrument

डा.सी.लो। पु. એક પ્રકારનું તીર
(પક્ષીઓ મારવા માટે
વપરાય છે.)

A kind of an
arrow (used in
shooting birds.)

डा.सी.लो।

ડા.સુ.ની સ્ત્રી. A woman
ડા.સો પુ. ડાસો
An old-man

ડાંબીરો પુ. ધુવડ
An owl

ડાહીયારો વિ. હોળું
Dirty

ડાંબ્લ વિ. લુઓ 'ડાહીયારો'
See 'dohiyāro'

૯

ઢાબકીવો કિ. ગભરાવું
To be frightened
ઢાબકૂવો કિ. લુઓ 'ઢાબકીવો'
See 'dhabkivo'

ઢાકવો કિ. ઢાંકવું
To lid
ઢાચણું ન. એક ખાદ્ય વાનગી
An edible prepara-
tion

ઢાંગરો ન. ઢૂતો
A buttock

ઢાણુડો પુ. લુઓ 'ડાઓ'
See 'dābo'

ઢાંગરો ન. પાકવા માટે
રાખેલી ટેદી
A kind of cantal-
oupe which has
been kept for
ripening

ઢાલ સ્ત્રી. ઢાલ
A shield

ઢીંગણી સ્ત્રી. ચઢોડીતો વેલો
The bead clim-
ber

ઢાકણું ન. ઢાંકણું
A lid

ઢીગ પુ. ઢગલો
A heap

ढीगसॉ न. ँक धास, ँढरकनी
A kind of grass

ढीङगसॉ न. लुओ 'ढीगसॉ'
See 'dhiNggrā'

ढीङगसो पु. ढाङ्गी ढानाडुं ँक
पक्षी
A fish eating bird

ढीङ्गसुं न. (अ व.) सरोडी
A coral bead
which is used in
weighing gold

ढीनॉ वि. ढीनु
Mild

ढूडो पु. धुवड
An owl

ढूडो पु. लुओ 'डोओ'
See 'dobo'

ढूडुडुसॉ न. ढसकी ढतनी डंगर
Inferior variety
of paddy

ढूडुडुं न. धोडिया ढतिते
पुरुष (वुडु.)
A male of Dhorā
tribe (contem.)

ढूनडुं न. ढोलकुं
A small drum

ढूनाक पु. ढेडुं ढोलकुं
A big drum

ढूलवॉ कि. ढेगवुं
To spill

ढूचो पु. कानियो ढेशी
A king crow

ढूडुडुं न. ँक धास
A kind of grass

ढूढँढँथो पु. लुओ 'ढूढँढँथो'
See 'dhechcho'

ढूडुं न. ढेकुं
A clod

ढूरो पु. ढोरानुं रिड
A reel of thread

ढूरो न. ँक पक्षी
A kind of bird

ढूढार न. लुओ 'ढूरो'
See 'dhero'

ढूकवॉ पु. डूवाढांथी पाणुी अढार
कडनानी ँक करढत
A device for get-
ting water out of
a well

ढूडार पु. ँडडार
Eructation

ढूङ्गॉ वि. वॉकुं
Evasive

ढूडुडुं न. धासना पूणानुं ँक
ँकढ
A unit of grass
bundles

ढूढँढँथो पु. ढेडुं ढेकुं
A big clod

त

तगदीर न. तकदीर Fate	तपीनो न. तपेक्षु A metallic utencil used in cooking
ततअडुअ वि. कायुंपाडुं Half cooked	तरभूस न. तरभूस A water-melon
ततडावयो कि. ततडावुं To rebuke heavily	तरयो कि. तरुं To swim
ततीडुयो कि. ततडुं To crackle	तरात अ. तरत Soon
ततीडुं न. (अ. व.) ततीडा वृक्षनां इलो (दीमरु ?) A kind of fruits	तराटुयो न. गाडामां जिमी शीट करामां आवे छे ते वांसनी जगणी A knitted piece of bamboo chips which is fixed in the body of a cart
ततीडो न. अेक वृक्ष A kind of tree	
तत्रामां अ. तेटलामां In the meantime	
तटान अ. तदन Totally	तलडीडुं न. (अ. व.) ताडियां, ताडनां इणी Fruits of a palm tree
तप न. तप, तपश्चर्या Penance	
तपयो कि. तपुं To be hot	तलवाडो पु. तरवाडो, ताडी छेदीने रस अेकडो करनार भायुस One who collects juice from palm -trees
तपावयो कि. तपावुं To make hot	
तपासायो कि. तपासुं To examine	तडाटी स्त्री. इधेणी A palm

तलाख्ये न. तलाडी
A village revenue
officer

तलाव न. तलाव
A pond

तलावडा न. सपाट जमीनमां आधेन
नानो क्यारे
A small bed in
a levelled soil

तखुँ न. काकडी
Cucumber

तथो न. तनी
A frying pan

तथुआयो कि. आड पर लटकनुं
To cling to a
tree

तडसाये न. (अ. व.) ताडनां पान
Palm-leaves

ततर अ. तेरुं
That much

तन्मन्ने न. (अ. व.) तनमनियां,
अेक प्रकारनां
झुल
Kind of
flowers

तपीना न. लुओ 'तपीना'
See 'tapino'

तभाडे न. तभाडु
Tobacco

तभाओ न. लुओ 'तभाडे'
See 'tamako'

तभरी होवी कि. अलिमान होनुं
To have
pride

तरौ वि. त्रामु
Oblique

तलपीयो कि. तडपनुं
To crave

ताक्यो कि. ताकनुं
To pry

ताज्यो न. त्रानुं
A balance

ताथु स्त्री. ताथु
Shortage

ताथुयो कि. ताथुनुं
To pull

ताड न. ताड
A palm

ताडो न. नानो ताड
A small palm

तातो वि. त्रानुं, गरम
Hot

तानाडो वि. टाखियो
Bald

तापयो कि. तापनुं
To warm (one's
self)

तारभंडा पु. धात्री भेदुं धातुं
वासथु
A metallic utensil
bigger than a
pitcher

ताभ्यां तांशुं
Copper

तार पु., स्त्री. दोभंडनो तार
Wire

ताव पु. ताव, अेक रोग
Fever

तीं सर्व. न. ते
It

तीथो अ. त्यांथी
From there

तीयां अ. त्यां
There

-सुद्धी अ. त्यां सुद्धी
Upto

तीभो न. भर्यांनी भृष्टी
Chilly powder

तीडको पु. तडको
Sun-shine

तीतर न. जुओ 'तीतार'
See 'titār'

तीतार न. तेतर
A partridge

तीतूर पु. जुओ 'तीतार'
See 'titār'

ती-खुँ सर्व. तेओने
Them

ती-खे सर्व. तेओनुं
Their

ती-थो अ. त्यांथी
From that place

तीन वि. तथु
Three

तीया अ. त्तारे
Then

ती-याखुँ सर्व. पु. तेने
To him

ती-यापूठी अ. त्तारपूठी
Afterwards

तीयार वि. तैयार
Ready

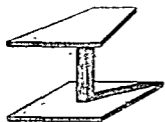
तीयारथो अ. त्तारथी
By that time

तीयेखे सर्व. स्त्री. तेने
To her

तीर न. तीर
An arrow

-काभंडा न. तीरकाभुं
Bow and arrow

तीरवार्यो न. तनु उभेडवा भाटे
भेसवानुं अेक लाकडानुं
साधन
A small stool
used for sitting
in the bed while
taking out paddy
plants

तीरवार्यो

तीरही श्री. तरश
Thirst

तीरू न. लुभो 'तीरू'
See 'ti-ru'

तीरू न. तनु (कभेडनुं)
Paddy-plants

-घालवो कि. तनु उभेडनुं
To take out
plants from a
seed bed for
transplantation

तीलसुकशत श्री. संकांति (भात्र
लखेडा वर्गभां
प्रयक्षित)
The sun's

crossing of the
tropic of
capricorn,
winter sol-
stice (the
word used
by only
educated
class)

तील न. (अ. व.) तल
Seeds of sesame
plant

तूं सर्व. तुं
You

तूने सर्व. तने
To you

तूमहें सर्व. तमने
To you

तूमारे सर्व. तमाहुं-री-रो
Your

तूमे सर्व. तमे
You

तूरुअडा न. तूंअडुं (अेक शाक)
A gourd
(vegetable)

तूरुभ्यो न. गाडानां पैडां उपरने
ढेणे
A hub of the
wheel of a cart

તૂર ન. એક વાદ્ય (મરણની જાણ કરવા ખાસ વગાડાય છે)
A kind of musical instrument (especially used in announcing death)

તૂલ ન. અનાજ
Corn

તૂલસી સ્ત્રી. તુલસીનો છોડ
A kind of plant which is considered holy

તૂવરે ન. (અ. વ.) તુવેર
Pigeon pea

તૂવારવેનો પુ. એક વેશે
A creeper

તેન ન. તેલ
Oil

તેર વિ. તેર
Thirteen

તેવામાં અ. તેવામાં
In the mean-time

તેવો વિ. તેવું
Such

તેહું અ. તેમ
So

તે અ. તો
Then

તેથી અ. તોય
Even then

તેવાર પુ. તહેવાર
Festival

તો સર્વ. પુ. તે
He

તેજ સર્વ. પુ. તેજ
He himself

તોડવો કિ. તોડવું
To break

તોડી ફેડી નાખવો કિ. તોડવું
To break totally

તોતડવો કિ. તોતડવું
To stammer

તોનો ન. ૧. તોરણ
Bunting
૨. એક પ્રકારની માંખી
A kind of fly
૩. એક ખુશબુદાર ડાંગર
A fragrant paddy

તોરાણુ ન. જુઓ 'તોનો'નો અર્થ ૧
See the meaning 1 of 'tonno'

તોરે સર્વ. તારું
Your

તોલાંજરો ન. ત્રાજવું
A balance

તોતરે અ. તેથી
Therefore

थ

थाकवो कि. थाकवुं To tire	थूड न. थड (आडनुं) A trunk of a tree
थापाडु श्री. थपड Slap	थूप पु. थूड Spit
-डेवरो न. दाधरो थोर A kind of cactus	थपवो कि. थूडनुं To spit
थापी श्री- कपडां धोवतो धोडा A club used in washing clothes	थोडो वि. थोडुं Less
थालो न. धातुनी थाणी A metallic plate	-क वि. थोडुंक A little

६

दो देवो कि. दो देवो To betray	दरसान श्री., न. दर्शन Darshan
दधडवो कि. तताड लागवो To be fatigued due to travelling	ददलो न. दणलुं Corn for grinding
दपाडवो कि. संताडनुं To hide	दवाडो देवो कि. नकाभो कचरो सग- गाववो To burn rubbish
दपावो कि. संताडनुं To conceal	दरअ वि. दस Ten
दपडो पु. दूतो (पडियो) A bowl made of leaves	दणुअ न. १. लुओ 'डणु' See 'dāṇa'
दर न. दर (प्राणीनुं) Hole	२. दोणुनी An earthen pot for keeping milk, butter-milk etc.
दरओ न. दरओ (तुअ.) A tailor (contem.)	
दरडीडवो कि. तरडडनुं To flounce	दणुड पु. दंड Fine

દ્રવાહ સ્ત્રી. દવ

Big fire

દ્રવાયટ્ટો પુ. દોલ વગાડીને દવ લાગ્યાની

ખબર આપનારી વ્યક્તિ

One who announces
fire by beating drums

દાગાહ સ્ત્રી. સુવરતું ટોણું

A flock of hogs

દાજાઈ પાડવો ક્રિ. સૂકું જાણુ, ઘાસ,

વગેરે ખેતરમાં

ખાતર માટે સળ-

ગાવતું

To burn ru-

bbish for the

purpose of

manuring

દાહો ન. દાહી

Beard

દાણુ સ્ત્રી. ગવાર વગેરેનું તૈયાર કરેલું

ખાણુ

A kind of cattlefeed

દાત કાડવા ક્રિ. હસવું

To laugh

દાણું વાડવો ક્રિ. ડાંગર કાપવી

To reap

paddy-crop

દાતૂણુ ન. દાતણુ

A small and thin
portion of twig used
as a tooth-brush

દાહૂડો ન. દાહર, એક રોગ

Ringworm

દાખો ન. દાખું

Money given to the
parents of a bride
or a bridegroom
according to the
marriage custom

દાખડો પુ. પતરનો ડબ્બો

A tinbox

દાખડો ન. દર્ભ, દાભડો

A kind of sacred
grass

દાખવો ક્રિ. દાખવું

To press

દારવો ન. દારૂ (પીવાનો)

Wine

દાહુલો ન. દાતરડું

A sickle

દીયાડો પુ. સૂરજ

Sun

દીયાડો ન. જુઓ ' દીયાડો '

See 'diyāro'

દીવસો પુ. દિવાસો

A holyday obser-
ved in the last week
of the month of
Āshvāth

દીવાસુલી સ્ત્રી. ખાકસ

A match-box

દીવી સ્ત્રી. મશાલ

A kind of
search-light

दीचेट श्री १. वाट

A wick

२. दीवी

A lamp stand

दीचिन न. दीवा भाटेनुं तेल

A kind of burning
oil

दीचो पु. दीवा तरीचे वपरानुं पतरानुं

ड्यलुं

A kind of lamp

दीसी पु. सूरज; दिवस

Sun; Day

-गारेणो न. सूर्यग्रहण

Solar eclipse

दुःख न. दुःख

Pain

दुःखो कि. दुःखुं

To ache

दुःखसालो वि. दुःखिथुं

Unhappy

दुःह न. दुध

Milk

दुःधीरवो कि. गांडपल्लुमां अयडुं

To babble in
madness

दुःहीलुवो कि. डमम ओवो अचाळ

करवो (लमरडो,
पथर वगरेती नेम)

To buzz (as a
spin top, throw-
ing stone. etc.)

दूर अ. दूर

Far

-रवो कि. दूर रडेनुं

To refrain

दूवे न. (अ. व.) जाड परथी अरी

पडेली काची डरीओ

Unripe mangoes
which are fallen
down the tree

देखवो कि. देखतु, जेतुं

To see

देखाडवो कि. देखाडतुं, यतावतुं

To show

देखावो कि. देखातुं

To be seen

देगडो न. देगडुं

A big water-pot

देवतीरखो पु. ओक पक्षी

A kind of bird

देवसीराणो लामो न. आ नामना

छोडनी लाळ

A kind

of leafy

vegetable

देवाडे आथणो न. देवनी अटणीना

नामे ओग-

भातो छोड

A kind of

plant

देवाडे आथणो न. लुओ ' देवाडे

आथणो '

See 'devā-

he āthṇo'

देवो न. देव

God

दोस्तार पु. दोस्त, मित्र

A friend

दो-जो पु. पोखा कदवराजो भाडे

A swampy pit

दोड्डो न. दोरडुं

Rope

दोड्डो कि. दोड्डुं

To run

धगडो न. धीटगाई, कारकुन

A clerk; A beat-guard

धज श्री. धज

A small flag

धड न. धड

Trunk

धतूरो पु. धतूरो

A kind of plant

धन्दो पु. धधो

Business

धन्धूडा न. धनुष्य

A bow

धभडी श्री. नानी डोडी

A small bin

धभूडा न. गाडानो अेक भाग

A part of a cart

धरती श्री. धरती

Earth

दोरयो कि. दोरनुं

To lead

दोरो न. (अ. व.) भाटवानुं काथीनुं

वाथु

Coir string

which is

wound across

the frame of

a cot

दोरो पु. दोरो

Thread

ध

धरवो कि. पकडनुं

To hold

धराम न. धर्म

Religion

धरायो कि. धरनुं

To be satisfied

धरो पु. धरो

An axle

धमडी श्री. धमडी

Threat

धावुलो भागो न. डोथमीर

Leaves of

the cori-

ander

धावुो न. धावु

Coriander seeds

धावुगो(गो) हड्डो न. गीध

A vulture

धान्दाल न. धांधल

Tumult

धान्नो न. जे गाणानां घरमां धरनी
वन्नेनो थांल्लो

A central pole
in the house

धामळु न. (अ. व.) धामळुनां इण
Fruits of
Dhāmaṇ
tree

धामळु न. धामळु वृक्ष
A kind of tree

धायरो न. धारियुं
A kind of scythe

धारळुडोघोळु न. समडी
A kite

धार स्त्री १. डार, डिनार
(डोडीनी)
An edge

२. धारा
A thin current
of liquid

धारणो पु. लुणो 'धारो'
See 'dhāyro'

धारवो कि. धारुं
To think

धारो पु. धारो
A regulation

धीअडा न. दांखळुं
A lid

धीराज स्त्री. धीराज
Patience

धीराधीरा वि. धीरुं धीरुं
Slowly

धुणरी स्त्री. धुणरी
Shiever

धूडो पु. धुवड
An owl

-डीरपीहयो पु. नानुं धुवड
A small owl

-डभीरो पु. अक प्रकारनुं धुवड
A kind of owl

-हूमीरो पु. अक प्रकारनुं धुवड
A kind of owl

धुंधरु न. सांज
Evening

धुंधळो वि. धुंधळुं
Blurred

धुमाटवो कि. धुणेधुणे मारतुं
To beat with fists

धुमाडो पु. धुमाडो
Smoke

धुमभरो न. धुमभस
Fog

धुयरो न. (अ. व.) डोघो (गाडीनी)
Shafts of a
cart

धेडा न. डेक (तुळ.)
A man of this caste
(contem.)

धोअयो न. धोतियुं
A dhoti

धोयडो न. धोडियो (तुळ.)
A man of this
tribe (contem.)

धोवो कि. धोवुं
To wash

न

नभाटवो कि. १. नभथी दआवी
जेवुं
To press with
a finger nails
२. नहोर लराववा
To claw

नगर स्त्री. १. नगर
Sight
२. सायकलना पंपनी
रअरनी नगी
Tube of a
cycle pump

नधीडवो कि. लयडवुं
To stumble

नडे पु. नडे
Profit

नभलो कि. नभणुं
Weak

नभवो कि. नभवुं
To bend

नभमार पु. नंभर
Number

नराम वि. नरम
Mild

नसगंडो पु. पगेनो नजे
The bone of a leg

नसीअ न. नसीअ
Fate

नहं स्त्री. नस
A vein

नहणु न. लसणु
'Garlic'

नहाणु न. जुओ 'नहणु'
See 'nahap'

नहूणु न. जुओ 'नहणु'
See 'nahan'

नभ न. नभ
A finger-nail

नभवो कि. लभवुं
To write

नभाणु स्त्री., न. लभाणु
Writing

नगारो न. नगारुं (द्व लागे त्वारे
भाणुसोने जोलाववा भाटे
वगाडाय छे.)

A kettle - drum
(especially used
as a call while
jungle is on fire)

नव्यअ न. दूधी
A kind of vege-
table

ना अ. ना
No

-कवी कि. ना कहेवी
To refuse

-पाडवी कि. ना पाडवी
To refuse

नाकडी स्त्री. वाकडी
A stick

नाकडे न. लाकडुं Wood	नाज्याळो न. लज्जमणुनीनो छेड A kind of plant
नाकतेथडो न. अडमांडडी A grass-hopper	नागळो न. नाणियेर A cocoanut
नाकाड स्त्री. लाकडी A stick	नाडवो न. लाकु A sweet-ball
नाकाडुठेरें न. अेक प्रकारनो थेर A kind of cactus	नाडी स्त्री. लाडी A bride
नाभवो कि. नाभजुं To drop	नाडो पु. लाडो A bridegroom
नागाडवो कि. लग्गाडजुं (आग वगेरे) To set (fire etc.)	नाडो न. नाडुं The rope which connects the yoke with the shaft of a cart
नागी आववो कि. लागी आवजुं To feel	नाथ अ. नकारसूयक शब्द A word denoting negation
नाङ्गीथो न. गाडुं सभथण राख्वा भाटेजुं अेक साधन A club used in keeping a cart	नाथूडो न. अणवनी नाथ A controlling string which passes through the nose of a bullock
नाङ्गीथ्यो न. दोरने आंधवा भाटेनो अेक भास प्रकारनो दोरडामां बेरवालो लाकडानो टुकडो A small wooden piece tied to the end of a rope which is used for tying cattle	नान्नो वि. नानुं Small
नाथ्यो कि. नाथजुं To dance	-भोटो वि. नानुं भोटुं Small and big
	नारयाल न. लुओ 'नाज्याळो' See 'nājālo'
	नारी स्त्री. ल्वारी (तथजुं) A kind of a pair drum which is

- cylindraceous and
higher in the pair
- नापय्यो कि. धावतुं
To bring
- नासय्यो कि. नासतुं
To flee
- नीं अ. नकारदर्शक शब्द
The word denoting
sense of
negation
- नगमय्यो कि. ना-पसंद पडतुं
To dislike
- नींभास्ये न. (अ. व.) वाण
Hair on
the head
- नींढाण्यो कि. सज्जुं, धार काढवी
To sharpen
- नींभीवयो कि. भोराक सदायट
करी ज्वो
To eat the
entire stuff of
cooked food
- नींङ्गास्यो कि. गणामांथी दोरे दोरकुं
काढी नाभतुं
To take off rope
from the neck
(as by cattle)
- नींथीवयो कि. नीथोवतुं
To wring (clothes)
- नींठूडो न. लीट
Sticky semi-liquid
that comes out of
the nose

- नीथीडुयो कि. नीता हाथ छंटेदारवा
To shake wet
hands
- नीन्द श्री. नींदर, धीध
Sleep
- नींनीसाचीरो न. जेक पक्षी
A kind of
bird
- नींईलवो कि. लुओ 'नीथीवयो'
See 'nichivvo'
- नींईलवो कि. लुओ 'नीथीवयो'.
See 'niphilvo'
- नींभाडो न. लींथोडो
Neem tree
- नींभय्ये न. (अ. व.) लींथु
Lemons
- नींभास्ये न. (अ. व.) वाण
Hair
- नींभ्यो न. १. लींथोडो
The lemon-tree
२. लींथु
A lemon
- नींभ्ये न. (अ. व.) लुओ 'नींभ्ये'
See 'nimbve'
- नींथाय पु. न्याय
Justice
- नींरासडोयो कि. निराश थतुं
To despair
- नींसाभ पु., श्री. विनाभ
Auction
- नींदीयाध श्री. जेक धास
Lemon grass

नीला वि. १. लीलु Green	नूनो वि. लुलु Lame
२. कअुं unripe	नेथ नासुवाँ कि. लध नासुं To flee
नीराणी श्री. निसरणी Ladder	नेवेछाँ भेलाँ न मकाननाँ टेकलुप थासली A pole used as support to a roof
नीसान न. निशान Target	नेवाँ कि. लेवुं To take
नीसानी श्री. निशानी Sign	नँडाँ न. कागडाँ A crow
नीडाँ पु. धार काधवानो पथर Sharpening stone	नेन्दरावाँ कि. शिषाविया धनुं To be on the verge of crying
नीडाँ न. निसरणी Ladder	नाआडाँ न. लुडार A blacksmith
नीडाँ पु. निसासो Sigh	नाध पु. लोही Blood
नीडाल श्री. निशाण A school	नाकार पु. नोकर A servant
नीडाँ न. निशागियो A student	नाई न. (अ. व.) लोक People
नूँ श्री. लू Hot-wind	नाभु वि. लुहुं Separate
नूङ्गल न. १. लुङ्गुं, कपडुं A cloth	नातीरवाँ कि. नातरुं To invite
२. आदवा पाथरवानी धोणा पछेडी A sheet of white cloth	नावु न. लोहुं Iron
नूट श्री. लूट A loot	नौकवाँ कि. समतोषपलुं शुभाचीने पडी जनुं
नूटवाँ कि. लूटुं To loot	

To fall down by
loosing balance

नौडो पु. शिशु
Penis

नौन्डवो कि. नौंधुं
To note

पधसो पु. पेसो
A paisa

पञ्जुडो न. पञ्जेडी
A kind of rake

पडल स्त्री. धरती साथे आगुमां
उतारेल पडल
A peripheral
roof on the side
of the main house

पडलौ न. आश्रय लघु शकाय तेवो
अनाविलो आश्रय
A shelter

पडीलौ न. (अ. व.) पंडोनां
A kind of
vegetable

पडती आवनी कि. पडती आवनी
To decline

पडवो कि. पडुं
To fall

नौलो पु. वांसनो नजो (जे गाडी
बिजवानुं तेस राभवा
वपराय छे.)

A bamboo tube
(this is used as a
container for grea-
sing-oil)

प

पडवो भारवो कि. मूपडांथी इतरां
आधां उडाडी देवां
To throw chaffs
out with a
winnowing bas-
ket

पतरालौ न. पान, पतराणुं
A leaf-plate

पताञ्जो पु., स्त्री. पतंग
A kite

पन्दा र वि. पंदर
Fifteen

पन्नावो कि. परथुं
To marry

पमायडो न. अेक छोड
A kind of plant

पञ्जायडो न. लुओ 'पमायडो'
See 'pamāyāṅo'

परथा स्त्री. प्रथा
Tradition

परपीटो पु. परपोटो
A bubble

परभू पु. प्रभु

God

परबो न. परब

A water-hut

परवे स्त्री. परवा

Concern

पराखी स्त्री. पराखी, पालणी लाकडी

A thin stick made
of bamboo

-खो पु. पराखो, लाकडी

A bamboo stick

परायो न. पराध

A share

पसाङ्गाडो न. पाटीवाजो भाटवो

A bedstead
wound by cotton
strap in it

प-साववो कि. पडोणुं करवुं

To broaden

पवान न. पवन

Wind

पसन्द करवो कि. पसंद करवुं

To choose

पुरी स्त्री. पोंची, हाथनुं अेक धरेळुं

A kind of ornament
which is worn on a
wrist

पुणरो न. धरनुं पडाण, जाजने

नीयेने लाग

Roof of the house

पुणववो कि. पुणववुं

To harass

पुत्राय पु. मट्टापटावाजो वाध

A tiger having stri-
pes on the body

पुत्रयो पु. लुओ 'पुत्राय'

See 'paṭṭāy'

पुटी स्त्री. भाटवापाटी

Narrow cotton-strap
which is used in
winding the frame
of a cot

पुटो पु. वेण्णडनी पटी

An iron strap

पुडलो न. गोवाणिवाओअे अनावेवो

सामान्य ओथ

A kind of shelter

पुडु न. धंटीनुं पड

A grinding stone

पुडुओ न. पडपु

Side

पुडीनो वि. वासी

Stale

पुथरो पु. पथर

Stone

पुनो पु. पुनो

Width (of cloth)

पुणगाडी स्त्री. भरधां ओले ते समय

Early dawn

पुणमाणे दीही वि. परम दिवसे

Day after
tomorrow

पुदी स्त्री. पुणी

A dipper

- पु.ली^१ श्री., सर्व. पेदी
That
- पु.ली^२ वि., श्री. पडोणा
Broad
- पाकनो वि. पाकुं
Ripe
- पाकवो कि. पाकुं
To ripe
- पाकीववो कि. पाकुं जनावुं
To smarten
- पाग पु. पग
A leg
- पागडो न. क्षणियुं, पाधडी
A turban
- पागवार श्री. डडी
A narrow passage made as a result of human movement
- पाघ पु. जुओ 'पाग'
See 'pāg'
- पांजरो न. गाडानुं हाडियुं
Hinder closure plank of a cart
- पायडीवो कि. पासटो करवो
(क्षपडायी)
To clean the corn in a cleaning basket by tossing
- पायतावो पु. पस्तावो
Repentance

- पाग-जरो न. जुओ 'पांजरो'
See 'pāNjro'
- पाठ श्री. यूसानी भेड
A hind portion on an oven which is used to put pans etc.
- पाठनी श्री. पगनो इष्टो
Upper front part of a foot
- पाठडी श्री. धंटीनी पाठडी
A wooden piece used in a grinding mill for making its motion heavy and light
- पाठवो पु. वात
Kick
- पाटी श्री. लभवा भाटेनी धातु, पथ्यर
वगेरेमाथी तैवार करेदी
पस्तु
A slate
- पाठूरो न. रांधवा भाटेनुं हांडकुं
An earthen cooking pot
- पाठो न. हणनुं तुंगुं
A part of the plough in which the pole is fixed
- पाडलो न. ओक वृक्ष
A kind of tree

पाठो न. लेंसनु नर-अन्धुं A young he-buffalo	an udder of she- animal or into a breast of a woman
पाठुवो कि. पाठुं To fell	
पाठुववो कि. जे लडता भाजुसेने छटा पाठुवा To separate the two fighting persons	
पाठुनीजूआली स्त्री. जेक पक्षी A kind of bird	
पाठुपीड पु. पाठुपीसाप A kind of water- snake	
पातलो करवो कि. पातलुं करुं To thin	
पाताल स्त्री. पाताग The under earth	
पाठरो वि. सीधुं Straight	
पान न. पान, पांढुं A leaf	
पानास न. दानस A lantern	
पानीसअ न. लुओ 'पानास' Sec 'pānās'	
पानो पु. पात्रो (पांढां वगेरेने) Foliage	
पानोहो पु. पानो (आंयगमां दूधने लरावे) Flow of milk into	
पानो न. पाजुं A blade	
पापडी स्त्री. वाजोड A kind of vegetable	
पापुं न. जेक पक्षी A kind of bird	
पापुं न. (अ. व.) पपैवां Kind of fruits	
पापुं न. पपैवानुं जाड A kind of tree	
पायो पु. पाटवने पायो A leg of a cot	
पारब्धीलु न. पाटवनी पांगत That end of the cot on which feet of the sleeper rest	
पारब्धून लुओ 'पारब्धीलु' Sec 'pāychīn'	
पारब्धो न. १. घंटीनी पाटली A part of a grinding mill	
२. गगानुं धरेलुं A necklace	
३. पाटवो A plank espe- cially prepared for sitting	

પારસ્તાવૌ ક્રિ. પસ્તાવું To repent	૨. હજમત ઓબર	કરવાનું
પારહી પુ. પારસી Parsi	A kind of razor	
-એડૌ ન. એક પ્રકારનો એરંડો A kind of castor plant	પાવાર પુ. બેટરી માટેનો સેલ A dry cell used in a torch	
-એડૌરો ન. જુઓ 'એડૌ' See '—eḍō'	પાવો પુ. પાવો A flute	
પારહીયો બગ પુ. એક પ્રકારનો બગલો A crane	પાવૌ ક્રિ. પાવું To make to drink	
-બગૌ ન. જુઓ '—બગ' See '—bag'	પાસડૌ ન. પંચોળ, પાંચ પૂજાનું એકમ A unit of five bundles of stalk	
પારહૌ ન. પારસી (તુસ્ત.) Male of Parsi caste (contem.)	પાસતાવૌ પુ. પસ્તાવૌ (જૂલ વપરાશ) Repentance	
પાલવાણું ન. ઉપવાસ A fast	પાસાટવૌ ક્રિ. મારવું To beat	
પાલો પુ. ૧. પાંદડાં વગેરેનો પાલો Foliage ૨. બાજવા માટેનાં લાકડાં- નો ઢગલો A heap of fire woods ૩. એક પ્રકારની સાદી A kind of mat	પાસાલ અ. પાછળ Behind -પડવૌ ક્રિ. પાછળ પડવું To harass	
પાવણું ન. મહેમાન A guest	પાસૂલ અ. જુઓ 'પાસાલ' See 'pāsāl'	
પાવડૌ ન. ૧. પાવડો A shovel	-પડવૌ ક્રિ. જુઓ 'પાસાલ પડવૌ' See 'pāsāl paḍvō'	
	પાસૂદલૌ અ. પાછળનું Rear; of the past	
	પાહડે અ. બાજુ, તરફ Towards	

- पाहवो पु. रांप
A blade of an agricultural implement
- पाहवो न. पांसणी
A rib
- पाहरो न. पथरतुं पाशेरतुं वजनियुं
A stone used for weighing quarter pound
- पाहँ अ. पासै
Near
- पीगीसवो कि. पीगणतुं
To melt
- पीमजरो न. लुओ 'पांजरो'
See 'pānjro'
- पीडी स्त्री. पीडी
A mixture of oil, turmeric powder, etc., which is annointed to a bride and a bridegroom
- पीलूस स्त्री. पलुञ्ज
A bow-string
- पीलूस स्त्री. लुओ 'पीलूस'
See 'piṇas'
- पीड़ो पु. वांसतो मोटो सुंडयो
A big basket
- पीड़ो न. लुओ 'पीड़ो'
See 'piṇo'

- पीताल न. पित्तण
Brass
- पीलरैलो न. गरोगी
A lizard
- पीलीरहीलो न. लुओ 'पीलरैलो'
see 'pitbharelo'
- पीपडँ न. (अ. व.) पीपणनां इण
Fruits resembling those of the Pipal tree
- पीपीलँ न. (अ. व.) पीपणनां इण
Fruits of the tree Pipal
- पीपाल दूअ न. छातीना वञ्जेना
आडामां थतुं दुःअ
Pain in the lower middle part of the chest
- पीमडो न. ओक वृक्ष
A kind of tree
- पीयालो न. १. प्यादुं
A cup
२. डटोरो
A bowl
- पीरसीवो कि. पीरसतुं
To serve food

- पीलवाणु न. पीलुडीनुं झाड
A kind of tree
- पीलू न. भित्ताडीने भोलाववा वपराते।
रा०६
A word used in
calling a cat
- पीलो वि. पीणुं
Yellow
- पी-वॉ कि. पीनुं
To drink
- पीसडी स्त्री. पछेडी
A sheet of cloth
- पीसूडी स्त्री. लुओ 'पीसडी'
See 'pisçi'
- पीसो न. पीछुं
Feather
- पीसीरवॉ कि. लुओ 'पीरसीवॉ'
See 'pirxivo'
- पीडीवो पु. लुओ 'पावो'
See 'pāvo'
- पूंछडा न. पूंछुं
Tail
- पूगवॉ कि. आंयनुं, पडोयनुं
To reach
- पूठी अ. पछी
After
- पूडु न. धंटीनुं पड
An upper or a lower
stone of a grinding
hand mill
- पून न. पुश्य
Religious act

- पूनाम स्त्री. पूर्णिमा
The full moon
day
- पूनूम स्त्री. लुओ 'पूनाम'
See 'punām'
- पून्दूरवॉ कि. वीध पाडनुं
To bore a hole
- पून्दु न. छिद, काणुं; डोडीनुं काणुं
A hole; Hole in
an earthen bin
- पून्दू न. (अ. व.) पाटवा (पैडावां)
Wooden ar-
chs in a
wheel of a
cart
- पूरवॉ कि. पूरुं
To confine
- पूरावॉ कि. पुरावुं
To be confined
- पूवो पु. पूवो
A bundle of stalks
- पूवो न. मधपूडो
A honey-comb
- पूसवॉ कि. पूजुं
To ask
- पेडो न. परागभांधी जनावेडुं भिषा-
रखु संग्रहवानुं ऐक साधन
A kind of seed
container
- पेशरो पु. पटारो
A big box

पेटारो न. लाटडांनी इ पतरांनी
कपडां राखताली पेटो
A trunk used in
keeping clothes
in it

पेटो न. पाकस
A match-box

पेटो न. पेंडु
A wheel

पेन्सान न. पेन्शन (अं.)
Pension

पेन्साल न. लुओ 'पेन्सान'
See 'pensān'

पेडरवो कि. पडेरवुं
To put on

पेट्यादी टेभाडवो कि. रीखुं
To rip

पेणु न. नानी कडाई
A small pan

पेदा करवो कि. पेदा करवुं
To produce

पें-राणु न. पेकु (पेटनी नीचेला
भाग)
Abdomen

पेंडुडा न. लेंस
A buffalo

पो.चवो कि. पडोचिनुं
To reach

पो.चा वि. पोचुं
Soft

पोळो वि. पोळुं
इ

पोतडुअ न. लुगुं
A cloth

पोतडी श्री. श्रीओ पडेरु छ ते टुंकुं
लुगुं
Lower garment
of women

पोथीनवो कि. कपडाना गोटाथी
अनाज/मांना हाकरा
काटी नांभवा
To separate
pebbles from
corn by the
help of a folded
cloth

पोथूनवो कि. लुओ 'पोथीनवो'
See 'pothinvo'

पोथो पु. छवि
A picture

पोपटो न. पोपट
A parrot

पोपाट न. लुओ 'पोपटो'
See 'pop,o'

पोपनी अक पक्षी
A kind of bird

पोपीना पु. दाजवाथी यतो डोडले
A boil caused by
a burn

पो.वो कि. परोवतुं
To thread

पोलीसडो न. पोलीस (तु=ज.)
A policeman
(contem.)

पोलो वि. पोखु
Hollow

पोडी स्त्री. छोकरी
A girl

पोढो न. छोकुं, आणक
A child

पोछो पु. छोकरो
A boy

पोथ्यो कि. लुओ 'पोथ्यो'
See 'pochvo'

पोभाछो न. भरत
A kind of mortar

पोरू^१ न. पुरु
Puss

पोरू^२ अ. पोर
Last year

पोलो वि. पढोखुं
Broad

इ

इकाछो न. भरत
A kind of mortar

इकात अ. इका
Only

इकार स्त्री. इकर
Anxiety

इकीसयो कि. इकोणुं
To ransack

इको न. तीरनुं पूछुं
Tail of an arrow

इकथु न. अक छोड
A kind of plant

इकात अ. लुओ 'इकात'
See 'phakāt'

इयकाडु स्त्री. इड, नीरी
A slice

इटकारयो कि. इटकारनुं
To beat

इटको न. अनाजने छिपथुनी वभते
पनने डहाववा वपरानुं
कपडुं

A piece of cloth
used as a winnower

इराज स्त्री. इरज
Duty

-पाडुनी कि. इरज पाडनी
To compel

इरदु न. इरसी
A kind of axe

इइठ्यो न. इगियुं
Compound

इकलो न. पांभ
Wing

કાચરો ન. કાચર

A wedge

કાટઅ સ્ત્રી. એક પ્રકારની વાળેલી ઝાળી

A kind of a cloth-bundles

કાઠો ન. ચાંદુ

An ulcer

કાડુ અ સ્ત્રી. ૧. ચીરી

A slice

૨. કાચર

A wedge

કાણી અ. ખાલુ, તરફ

Towards

કાડ્યો ન. જુઓ 'કાડઅ'

See 'phāra'

કાનાસ ન. કાનસ

A lantern

કાનીસો ન. જુઓ 'કાનાસ'

see 'phānās'

કાપો જુઓ 'પાપો'

See 'pāpho'

કાપ્કો ન. એક પક્ષી

A kind of bird

કાપ્કો ન. જુઓ 'પાપો'

See 'pāpho'

કામડી સ્ત્રી. એક વૃક્ષ

A kind of tree

કાચરો ન. ખાણનાં કામમાં આવતું

વાંસનું એક સાધન

An agricultural

tool

કાંદંધો ન. કાળિયું

A cloth used as a turban

કાઈી સ્ત્રી. કાંસી

A noose for hanging a person

કીકર સ્ત્રી. કીકર

Anxiety

કીકરવો કિ. નાક ધીકવું

To blow (nose)

કીચી સ્ત્રી. ઢીંચણ નીચેનો ખાડો

Back part of the knee

કીરવો કિ. ફરવું

To move

કીણસાવો કિ. પાણી પાણી કરી

નાંખવું

To please very

much

ફૂકવો કિ. ફૂકવું

To blow

ફૂટવો કિ. ફૂટવું (વાસણ વગેરે)

To break (as pot)

ફૂટી અ. જુઓ 'પૂટી'

See 'pūṭhi'

ફૂણગો પુ. ફૂણો

A sprout

ફૂંનો ન. ફેદીનો

A kind of mint

ફૂલ ન. ફૂલ

A flower

-ચૂલ્ય ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ફનાવો કિ. ખીલવું (ફલ)
To bloom (as
flower)

ફેટા પુ. ફેટા
A turban

ફેરો ન. જુઓ 'ફેટા'
See 'pheṭo'

ફેફરો ન. ફેફસું
A lung

ફેરીવવો^૧ કિ. ફેરવવું
To turn

ફેરીવવો^૨ કિ. મારવું
To beat

ફેરૂવવો કિ. જુઓ 'ફેરીવવો^૧'
See 'pherivvo 1'

ફેલાવો ફેલાવું
To spread

ફેકડો ન. એક પ્રાણી
A kind of an animal

ફોટો પુ. છબિ
A photograph

ફોડવો^૧ કિ. ફોડવું (લાકડાં)
To split (as
wood)

ફોડવો^૨ કિ. ફોડવું (ખંદૂક વગેરે)
To fire (as gun)

ફોલો ન. ફોલો
A boil

ફોલો ન. પોલો
A lump of dung

ખંડાણો ન. ખંડી
A bangle

ખચવો કિ. ખચવું
To be saved

ખજખજ ન. સપાટ જમીનમતિ
નાનો કચારો
A small bed in
a plain soil

ખટકાલાણુ સ્ત્રી. યુવતી, પરણવા
લાયક કન્યા
A girl of a marr-
iageable age

ખણ ન. ખંડી ધાન્ય
A kind of
inferior corn

ખણી સ્ત્રી. ખંડી
A jacket

ખત્તી સ્ત્રી. ફાનસની વાટ
A wick

ખન્દીકું ન. ખંદૂક
A gun

ખન્દૂકું ન. જુઓ 'ખન્દીકું'
See 'bandika'

ખર્નો ન. ખરણી
A jar

ખચી સ્ત્રી. જીવારી
A cylindraceous
piece in a pair
drum

ખચાર સ્ત્રી. પત્ની
Wife

- બરવો ન. બરુ
Cane-plant
- બરાડવો કિ. બરાડવું
To shout
- બરાલવો કિ. બુઓ 'બરાડવો'
See 'barāvo'
- બરાસ ન. પીંછી
A brush
- બર્વચ ન. બુઓ 'બરવો'
See 'barvo'
- બર્સચ ન. બરડી
A kind of spear
- બલાદ પુ. બળદ
An ox
- બહાલ સ્ત્રી. સ્ત્રી
A woman
- બકાયો ન. ૧. બગાઈ, એક પ્રકારની માંખી
A tick
- બખનુ ન. સજેખમ
Cold
- બગ પુ. બગલો
A crane
- બગાહા સ્ત્રી. બગાસું
A yawn
- બગાડવો કિ. બગાડવું
To spoil
- બગાયો ન. બુઓ 'બકાયો'
See 'bakāyo'
- બગો ન. બુઓ 'બગ'
See 'bag'

- બચી સ્ત્રી. બચી
Kiss
- બટાકું ન. (બ. વ.) બટાટા
Potatoes
- બટો પુ. વાંસો
Back of the body
- બટો ન. એક ઘાસ
A kind of grass
- બહકારો ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree
- બડીસચ ન. ગંછ ફરાક (માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે.)
An underwear worn by males (the word is current in educated class only)
- બહુ ન. બહું
All
- બનુ પુ. ભારી આંધવામાં વપરાતું જાતનું બંધન
Bank used as a rope to tie a bundle
- બનુદારો પુ. પાણી સાપ
A kind of water snake
- બમ સ્ત્રી. બૂમ
Shout
- બહુચ ન. બળદ
An ox
- બા પુ. પિતા
Father

- બાઈ સ્ત્રી. બહેન
Sister
- બાડ્યો વિ. (પુ.) ડાબે
Left
- બાજ સ્ત્રી. પતરાણું
A leaf-plate
- બાજડવૉ કિ. છોકરા-છોકરીની સગા-
ઈની વાત પાછી કરવી
To decide
betroth of a boy
and a girl
- બાજરપોરૉ ન. એક વેલો
A kind of cr-
eeper
- બાજવવૉ કિ. જુઓ 'બાજડવૉ'
See 'bājārvō'
- બાજૂડૉ ન. જુઓ 'બાજ'
See 'bāj'
- બાઠૉ વિ. ઠીંગણું
Dwarf
- બાણુ ન તીર, બાણુ
An arrow
- બાણુડ વિ. ઢાંડ (માણુસ)
Roguish
- બાદા સ્ત્રી. બાધા (આખડી)
A vow
- બાનોં ન. બાનું
A Security
- બાનો ન. બહાનું
An excuse
- બાપો પુ. પિતા
Father
- બાડનાવૉ કિ. ધીમે તાપે ચોડવું
To cook at low
temperature
- બાડાંકો ન. પરસેવો
Sweat
- બાબજી સ્ત્રી. (બ. વ.) શીતળા
Smallpox
- બાબડાવૉ કિ. ફૂગ ચડી જવી
To become mou-
ldy
- બાબરી સ્ત્રી. વાળ
Hair of the head
- બામણૉ ન. બ્રાહ્મણ (તુચ્છ.)
A brahmin
(contem.)
- બાર વિ. બારનો અંક
Twelve
- બારમાસી સ્ત્રી. એક છોડ
A kind of plant
- બારૉ ન. જુઓ 'બાર'
See 'bār'
- બાલોવીન્દાણુ પુ. અર્જુન
Arjun, the
hero of
Mahābhārata
- બાવલોં ન બાવળ
A babul
- બાવીટુંકું ન. સ્ત્રી અને પુરુષ બંને
માટેનું જુગ્મ પર પહેર-
વાનું ઘરેણું
A kind of an
armlet

- બાસાટવો કિ. મારવું
To beat
- બાહા પુ. લુઓ 'બા'
See 'bā'
- બીક સ્ત્રી. બીક, ભય
Danger
- બીડાં ન. બીડી
A bidi, country
cigarette
- બીદરો વિ. બીકણ
Coward
- બીનાડાં ન. બિત્તાડી
A cat
- બીનાયડાં ન. બિત્તાડીઓ વાધ
A kind of wild
animal
- બીનોં ન. ૧. બીલી વૃક્ષ
A kind of tree
૨. બીલીનું ફળ
A fruit of this
tree
- બીયાણાં ન. લુઓ 'બાનોં'
See 'bāno'
- બીવડાવવો કિ. બીનાડવું
To frighten
- બીવડાં ન. બી
Seed
- બીવોં કિ. બીવું
To fear
- બૂઆરો ન. સાવરણી,
A broom
- બૂકડીલોં ન. એક છોડ
A kind of plant
- બૂચ ન. બૂચ
A cork
- બૂજવોં કિ. વાસવું (બારણું વગેરે)
To shut (door
etc.)
- બૂકડીલોં ન. લુઓ 'બૂકડીલોં'
See 'bukṭhilo'
- બૂટાં ન. ખીસકોલી
A squirrel
- બૂડકી મારવી કિ. ડૂબકી મારવી
To dive
- બૂડવોં કિ. ડૂબવું
To sink
- બૂન્નાવોં કિ. રાંધવા મૂકેલું અનાજ
(કાદરી વગેરે)
એસી જઈને બળા
જવું
To sink and get
burnt the food
while being
cooked
- બૂરખી ટો પુ. પરપોટો
A bubble
- બૂઠાવોં કિ. લુઓ 'બાબઠાવોં'
See 'bābṛavo'
- બે વિ. બે
Two
- બેટરો ન. બેટરી
A torch

- બેટાર સ્ત્રી. લુઓ 'બેટરો'
See 'betro'
- બે-ડું ન. (બ. વ.) બોર
Berries
- બેણહી સ્ત્રી. બહેન ખાસ કરીને
બોલાવવામાં)
Sister (especially
used in calling)
- બેડકો ન. ફરી વેડવાનું એક સાધન,
વેડી
A tool used in
plucking mango-
es from a mango-
tree
- બેડા ન. પગમાં પહેરવાનું એક ઘરેલું
A kind of anklet
- બેડાં ન. ૧. પાણીનું બેડું
A pair of water
pot
૨. બેડાનું ફળ
A fruit of Bera
tree
- બેન્લાન હોવો કિ. બેલાન થવું
To be fainted
- બેમ્બી સ્ત્રી. દૂંદી
Navel
- બેય વિ. બંને
Both
- બેલી^૧ સ્ત્રી. ગીલોલ
Sling-shot
- બેલી^૨ ન. વહારે ધાનાર વ્યક્તિ
One who comes
to rescue
- બેસવો કિ. બેસવું
To sit
- બોકડાં ન. બકરું
A goat
- બોકાડુ પુ. બકરો
He-goat
- બોકો ન. પેટ
Belly
- કાડવો પરખા વિના ગર્ભ રહેવો
To be pregnant out
of wedlock
- બોખનો ન. શરદી
Cold
- બોડકો ન. તેલો, ટકો
The head which
is clean shaved
- કરવો કિ. મુકાવવું
To shave head
- બોત્થડુમ્મ ન. એક ઘાસ
A kind of grass
- બોદો વિ. બોદું
Dull
- બોન ન. ૧. વેણ, બોલ
Words
૨. મંત્ર
Hymn
- બોનવો કિ. બોલવું
To speak
- બોની સ્ત્રી. બોલી
Dialect
- બોપીર ન. બપોરનું ખાણું
Lunch

भापूर पु. अपोर
Noon

भापडो वि. भापडुं
Stuttering

भारो न. १. भारडी
Jujube tree
२. भार
A fruit of
this tree

भाडो न. लुओ 'भोडो'
See 'boko'

भाग न. लुओ 'भग'
See 'bag'

भाडो न. भेक धरेलुं
A kind of
ornament

भायत्री श्री., न. भायी, डेक
Back of the
neck

भाणी श्री. भणी
A kind of pre-
paration made of
colostrum

भाडो न. शरडी
Cold

भ

भक्तार्थ श्री. भक्ति
Devotion

भक्ती श्री. लुओ 'भक्तार्थ'
See 'bhaktāi'

भगवो वि. भगवुं
Saffron

भगात पु. १. भगत
A holy man

२. भुवो
A witch-doctor

३. सुधरेवो वर्ग
A sophisticat-
ed class of
people in the
tribe

भगाताणी श्री. भक्ताणी
Holy woman

भगव न. देड (तुम्भ.)
A man of an unto-
uchable caste (con-
ntem.)

भजवो कि. भजवुं
To worship

भजन न. भजन
Bhajan

भजमवालो न. कंडोई
A confection-
ner

भजवो कि. भजवुं
To play

भटकीवो कि. भटकुं
To wander

भटकूवो कि. लुओ 'भटकीवो'
See 'bhatkivo'

- ભટ્ટીકવો કિ. ભુઓ 'ભટ્ટીકવો'
See 'bhatkivo'
- ભટ્ટા પુ. ઘરની દીવાલની કે પડાળની
ચુસ્ત રીતે સામસામી
ખાંધેલી કામડી
A frame made of
split bamboos
- ભણવો કિ. ભણવું
To study
- ભડકીવો કિ. ભડકવું
To be startled
- ભમરી આવવી કિ. ગુમાન થવું
To have airs
- ભમખરો પુ. ૧. ચમળ
Whirl-pool
૨. ભમરડો
A spintop
૩. એક છોડ
A kind of plant
- ભરજાહાવાલો ન. ભુઓ 'ભરજાવાલો'
See 'bhajjā-
vālo'
- ભરવો કિ. ભરવું
To fill in
- ભરગ્રો પુ. ભરોસો
Trust
- ભરી સેવડે હોવો કિ. સગલાં થવું
To be
pregnant
- ભલવો કિ. ભળવું
To mix
- ભવ પુ. ભવ
The whole life

- ભાજૂડો ન. એક છોડ
A kind of plant
- ભાગ^૧ ન. ભાગ, હિસ્સો
Share
- ભાગ^૨ અ. 'માટે' અર્થે સૂચવતો શબ્દ
The word denotes
sense of 'for'
- ભાગવો કિ. ભાગવું
To flee
- ભાજગવો કિ. ગૂંથવું
To knit
- ભાજગવો^૧ કિ. ભુઓ 'ભાજગવો'
See 'bhājgvo'
- ભાજગવો^૨ કિ. ભુઓ 'ભાગવો'
See 'bhājgvo'
- ભાઠી સ્ત્રી. ભટ્ટી
A kiln
- ભાડો ન. રેતી
Sand
- ભાન સ્ત્રી. ભાન
Sense
- ભાખલાવો કિ. ફુદરડી ફરતે પડવું
To fall down
while turning
round and
round
- ભાખ્યાલ સ્ત્રી ફેર, ચક્કર
Whirl
- ભાખરો ન. એક પ્રકારનું મધ
A kind of honey
- ભારો પુ. ભારો
A big bundle

ભાસો ન. ભાસું A spear	-દો ન. ભુઓ ' -કો ' Sec '—ko'
ભાવ પુ. ૧. ભાવ Price	ભીલી સ્ત્રી. ભીલી બોલી Bhili dialect
૨. રુચિ Liking	ભૂંચ સ્ત્રી. ૧. ભોં, જમીન Land
ભીખ સ્ત્રી. ભીખ Act of begging	૨. ઘરની અંદરનું ભોંય- તળિયું Floor in the ho- use
-માગવો ક્રિ. ભીખ માગવી To beg	-કાયો સ્ત્રી. ઘર આંધવા માટેની જમીન A site for a house
ભીખારો ન. ખિખારી A beggar	-કાલી સ્ત્રી. કાળી જમીન Black soil
ભીગનો વિ. ભીજું Wet	-કીંઆડાણી સ્ત્રી. કચારી માટેની જમીન Kyari land
ભીગવો ક્રિ. ભીંજવું To be wet	-ચવાડાસાય સ્ત્રી. ધાત્રિયા જમીન Grass land
ભીજવો ક્રિ. ભીંજવું To be wet	-તલીચે હુમાણી સ્ત્રી. બે ડુંગર વચ્ચેની જમીન Land betw- een two hi- llocks
ભીડ સ્ત્રી. ૧. બીડ, ગિરદી Rush	-દાદીરી સ્ત્રી. મરડિયા પથ્થરવાળી જમીન Rocky land
૨. મુશ્કેલી Difficulty	-મહાવાણ સ્ત્રી. બેજ રહેતો હોય તેવી જમીન Land which re- tains moisture
ભીત સ્ત્રી ભીત A wall	
ભીતડો ન. ભુઓ 'ભીત' Sec 'bhit'	
ભીલ પુ. ભીલ A tribe of this name	
-કો ન. ભીલ (તુઝ.) A male of Bhil tribe (Contem.)	

- भूभुङ्गा न. योनि
Vagina
- भूभुङ्गा कि. भूभुङ्गुं
To bray, bark
- भूभुङ्गा स्त्री. भूभु
Hunger
- भूभुङ्गा^१ कि. धड्कुं (रोटलो)
To make (a bread)
- भूभुङ्गा^२ कि. शेकुं (रोटलो)
To heat (a bread)
- भूभुङ्गा कि. दाज्कुं
To be burnt
- भूभुङ्गा वि. भूभुङ्गुं
Bad
- भूभुङ्गा पु. नदीना प्रवाहमां रहेलो
तथा अडार देभातो
अवेा रोलेो यध
गथेलेो अडक
A hollow rock
amidst the flow
of a river
- भूभुङ्गा पु. भूभुङ्गा 'भूभुङ्गा'
See 'bhupkhino'
- भूभुङ्गा पु. १. भूभु
Ghost
२. चंटीगियो
Whirlwind
- भूभुङ्गा पु. भूभुङ्गा 'भूभुङ्गा' नो अर्थ २
See the meaning २ under 'bhut'

- भूभुङ्गा गरम राभनो टगलो
Heap of warm-ashes
- भूभुङ्गा पु. सुवांटीवाणी अक धयण
A kind of caterpillar having bristles on it
- भूभुङ्गा कि. भूभुङ्गुं
To rub out
- भूभुङ्गा कि. गारकुं
To beat
- भूभुङ्गा कि. भेगा यकुं
To get together
- भूभुङ्गा वि. भेगुं
Alongwith
- भूभुङ्गा न. भेगुं
Brain
- भूभुङ्गा कि. भेटकुं
To embrace
- भूभुङ्गा न. (अ. व.) लीडा
Lady's fingers
- भूभुङ्गा पु. भेद
Secret
- भूभुङ्गा कि. भयभयकुं
To rot (as fruits)
- भूभुङ्गा न. लैंस
A buffalo
- भूभुङ्गा न. भोङ्कुं
A kind of monkey whose face and the anus are reddish

ભોમ્બો પું. ભોમિયો, બલુકાર
A guide

ભોલો વિ. બહું
Kind

ભોણુ ન. મુરતું ટોણું
A flock of pigs

ભોણુ ન. મુરત
A pig

મ

મકૂડો પુ. મકોડો
A large black ant

મકુખ્મુ ન. મચ્છર
Mosquito

મગ ન. મગ
Moong

મગાસ ન. મગજ
Brain

મહાસવાર પુ. મંગલવાર (માત્ર
બજેલો વર્ગ વાપરે છે.)
Tuesday

મચકાવો કિ. મચકાવું
To be sprained

મચકીરી સ્ત્રી. મશકરી
Joke

મચતી સ્ત્રી. મસ્તી
Mischief

મગ કરવી કિ. મગ કરવી
To enjoy

મજરે ન. (ખ. વ.) દાડિયાં
Labourers

મજૂરું ન. (ખ. વ.) જુઓ 'મજરે'
See 'majire'

મથૂડી સ્ત્રી. જેની પાછળ નાથ બાંધી
લેવામાં આવે છે તે
બગદના કપાળ પર
બંધાતી દોરી

A thread which is
tied with rein
across the forehead
of the horned
cattle

મદરો ન. મસી
A kind of insect
which is harmful
to crops

મદારી પુ. મદારી
A snake charmer

મરઘો પુ. મરઘો
A cock

મરવો કિ. મરવું
To die

મસીલવો કિ. મસગવું (શરીર વગેરે)
To massage

મચીડવો કિ. મચેડવું
To twist

મડવો કિ. મરડવું
To turn

મુદ્દો ન. મુદ્દું
A corpse

મને સર્વ. મને
To me

મુક્ત અ. મક્ત
Free

મુખનો પુ. મહિનો
A month

મુક્ત ન. કુંગરમાંનું દેવોનું સ્થાન, આ
સ્થાન નીચેનું કાદખનિકે દર
યા બોંધરું

An abode of god
in hollow rocks, An
imaginary hole under
an abode of a god

મુલખો વિ. મોળું
Mild

મુલો ન. માછલી પકડવાનું વાંસનું
પોંજરું
A cage for catching
fishes

માંસાં ન. માંસ
Flesh

માંડી ન. ધંટીની માંકડી
A tension in a
grinding hand-mill

માંકણો ન. માંકણ
A bug

માખૂણુ ન. માખૂ
Butter

માગનારો ન. ભિખારી
A beggar

માચાલો ન. નાનો ખાટલો
A small cot

માચી સ્રી. ખાટલી
A very small cot

માગજવો કિ. માંજવું
To clean (an
utensil)

માટકો ન. લુઓ 'માકકો'
See 'mākko'

માટનો ન. પાણીનો ગોળો
A water pot

માટીકો પુ. પુરુષ
A male

માણુ ન. મીણો
Light intoxication

માણુખીએણો પુ. છુધવાર (માંડવી
વિસ્તાર)

Wednesday
(in Mandvi
area)

માણુઈ ન. માણસ, માનવી
A man

માણુઈ ન. લુઓ 'માણુઈ'
See 'maṅhu'

માણસેક્ટો ન. એક વૃક્ષ (આનાં
ફલ અને શીંગા
રાંધી ખવાય છે)

A kind of tree
(its pods and
leaves are
edible)

भाण्डवाल स्त्री. भांडवाण
Act of writing
off

भानवॉ कि. भानवु
To believe

भानाववॉ कि. भनाववुं
To cause to
believe

भान्भ करवॉ कि. भंभूर करवुं
To permit

भान्दवाल कि भंदाड
Sickness

भान्दो वि. भांडु
Sick

भाप करवॉ कि. भाध करवुं
To forgive

भापवॉ कि. भापवु
To measure

भाडाक वि. भाधक
Suitable

भाडो पु. अेक प्रकारनु गाडुं
A kind of cart

भाराग पु. भार्ग, रस्तो
A way

भारे सर्व. (पु.) भारो
Mine

भाल पु. १. भाणो (जेतरेनो)
A shelter erected
in the field for
protecting crop

२. पाक, इसत्र
Crop

३. धम
Spirit

भाला स्त्री. भाणा (आभा १२०
भयुडा होय छे.)
A holy chain (con-
sisting of 120
beads.)

भादी स्त्री. पाखियाडुं
A structure made
for putting water-
pots

भालो पु. १. भाण
Storey
२. लुणो 'भाल' नो अर्थ
See the meaning
I under 'mā'

भीयवॉ कि. भीयवुं
To shut (eyes)

भीमजसा स्त्री. भिजज
Temper

-य स्त्री. लुणो 'भीमजसा'
See minjxā'

भीमजसाय होवॉ कि. भिजज होवो
To be hot-
tempered

भीडो वि. भीडुं, गळ्या स्वाडनुं
Sweet

भीरव्ये न. (भ. व. यां
Chillies

-डालें न. (भ. व) भरी
Black-pepper

भीलकात स्त्री. भिलकत
Wealth

भीलवॉ कि. भणवुं
To meet

भूं न. अहरो	Face
भूँटवॉ कि. भूँटवुं	To put
भूँगो न. (अ. व.) भग	Moong
भूँर्याली स्त्री. नाना छोकरानी	गुब्बेन्द्रिय
	Penis of a small boy
भूँठ स्त्री. १. भूँठी	Fist
	२. कामधुमभु
	Witch-craft
भूँदाल वि. धीतुं	Mild
भूँदो न. भड्डु	A dead-body
भूँत न. भूतर	Urine
भूँतवॉ कि. भूतरवुं	To urinate
भूँवॉ कि. लुजो 'भूँवॉ'	See 'mukvo'
भूँत न. भूहते	Ceremonial time
भूँत पु. (अ. व.) भूगा	Radishes
भूँत न. भूगियुं	A root
भूँत स्त्री. भूच	Mustaché

भूँसीलिंग्यो न. मुसलमान	Mohammadan
भूँसल्लो न. भुशण	A wooden pestle
भूँशोतारो पु. ध्रुवतारो	The polar star
भूँछो वि. रोतल	One who is prone to weeping
भूँ-नात स्त्री. भडेनत	Labour
भूँमान पु. भडेमान	Guest
भूँल पु. भेत्त	Dirt
भूँलाप पु. हस्तभेगाप	Ceremonial joining of hands of a bride and a bridegroom in marriage
भूँलीववॉ कि. भेणववुं (कयुक्)	To gain
भूँलो पु. भेजो	A fair
भूँल पु. भडेल	A palace
भूँदी स्त्री. भेंदी	Indian privet
भूँछु न. भीछु	Wax
भूँछो न. भडेछुं	A taunt

भेदा वि. भेदुं

Dirty

भेदावाँ कि. रमस थुं

To be on the
verge of weep-
ing

भेदावाँ कि. भेदावाँ

To send

भेदावाँ कि. लुओ 'भेदावाँ'

See 'mokinvo'

भेदा न. भेदा

A crocodile

भेदा श्री. धाकडानी भेदा

A mallet

भेदा पु. भेदातो छेड

A kind of plant

भेदा न. लुओ 'भेदा'

See 'mogra'

भेदावाँ कि. भेदावाँ

To get sprain

भेदा न. धरतो भेदा

Long wooden strip
on the eaves which
is put for prevent-
ing tiles from sliding

भेदा श्री. भेदा

Motor

भेदा पु. भेदा वृक्ष

A kind of tree

भेदावाँ न. (अ. व.) भेदा

Groundnut

भेदा पु. भेदा

A net tied on the
mouth of cattle
to prevent them
from biting, eating,
etc.

भेदा न. भेदा

A main cross beam
in the roof of a
house

भेदा न. भेदा सुगंधी घास

A kind of fragrant
grass

भेदा न. भेदा पक्षी

A kind of bird

भेदा श्री. भेदा घास

A kind of grass

भेदा न. भेदा

A cremation
ground

भेदा न. लुओ 'भेदा'

See 'moh_{दा}'

भेदा वि. भेदा

Expensive

भेदा कि. भेदा (गाडु वगेरे)

To turn a little

भेदा वि. भेदा

Mild

२

२६साखु करवो कि. रक्षखु करवुं
To protect

२६साखु न. २६साखु
A saucer

२६साखु श्री. २६साखु
Sum

२६साखुवो कि. २६साखुवुं
To wander

२६साखुवो कि. ६खरवुं
To tread

२६साखुवो कि. लुओ '२६साखुवो'
See 'ragirvo'

२६साखुवो कि. २६साखुवुं
To paint

२६साखुवो कि. २६साखुवुं
To compose

२६साखुवो न. २६साखुवु (तु०६.)
A male of Raj-
put caste (con-
tem.)

२६साखुवो न. २६साखुवु
Yam

२६साखुवो श्री. २६साखुवु
Rubber

२६साखुवो कि. २६साखुवुं
To play

२६साखुवो कि. २६साखुवुं
To amuse

२६साखुवो न. ७७७ वखुवुवुवुनी २६साखुवु
A churning staff

२६साखुवो कि. २६साखुवुं
To live

२६साखु पु. २६साखु (प्रवाही)
Juice

२६साखुवु श्री. सवुरनो त६साखुवु
Morning rays of sun.

२६साखुवु न. १. लुओ '२६साखुवु'
See 'raha'

२. ६साखुवु
Curry

२६साखुवो कि. लुओ '२६साखुवो'
See 'rangvo'

२६साखुवो कि. ६खरवुं (जे७६ ५५)
To be treaded

२६साखुवो कि. तेतरवुं ६साखुवुं
To run by a pa-
rtridge

२६साखुवो पु. नदीमां आवुं ५६साखुवुं ५६साखुवु
First flood in a river

२६साखुवो वि. २६साखुवु
One who is inclined
to weeping

२६साखुवो कि. २६साखुवुं
To cry

२६साखुवो पु. २६साखुवु
A tool used by car-
penter, a plane

२६साखुवो न. २६साखुवु
Rubber

रुच जावो कि. रुकी रुजुं	To remain
राकेन न. धासतेस	Kerosene
राभवाँ कि. राभवुं	To keep
राभासा पु. राक्षस	A giant
राजभांशे पु. द्रोणाचार्य ऋषि	Dronāchārya
राइयायनी श्री. विधवा	A widow
राइयायनो पु. विधुर	A widower
रातडाँ न. गेरु नामनो पाकनो अेक रोग	A kind of disease in a crop, rust
रातो वि. लाल, रजुं	Red
रान न. जंगल	Jungle
रानी वि. कगडाँ, जंगली	Wild
-गीनाडाँ न. जंगली गिजाडे	A wild cat
-लेइडाँ न. जंगली लीडाँ	A kind of wild plant
-भूजाँ न. (अ. व.) अेक धास	A kind of grass

राहवोँ कि. राधुं	To cook
राभडाँ न. राभडुं	Slur, thin mud
रायजाँ न. १. रायजु वृक्ष	A kind of tree
	२. रायजुनुं फल
	A fruit of that tree
रा-वअ वि. रांभुं	Oblique
रावजुघाट पु. जंगल अधिकारी	A forest officer
रावीजाँ न. लुआ 'रावजुघाट'	See 'rāvajghāṭ'
राहडाँ न. राश (अगहन)	A rein (of an ox)
रीसडाँ न. रीज	A bear
रीही श्री. रीस	Displeasure
रूँ पु. लालकानो डे लोभंडनो चोरस भीलो (धूसरीभां)	A nail in the midst of a yoke
रूजाँ कि. रुजुं	To heal
रूँ न. रुधुं	Silver
रेठाँ न. रेती, वेणु	Sand

रेडुवाँ कि. रेडुं To pour	रंट पु. रँट (पाष्णिना) A persian wheel
रेतडाँ न. कानस A file	रोज ^१ पु. दररोजनी मन्त्रीनां पैसा Daily wage
रेन स्त्री. पाष्णिनी रेव Flood	रोज ^२ अ. हमेशां, दररोज Daily
-गाड़ी स्त्री. रेवगाड़ी Railway	रोजडाँ न. रोज, अेक प्राणी A wild cow
रेवनाँ न. रेवा A thin flow of any liquid	रोण्डो पु. लुओ ' रण्डो ' See 'रण्डो'
रेवसाँ न. १. आ नामनु वृक्ष A kind of tree	रोपवाँ कि. रोपुं To plant
२. तेनुं वृक्ष A fruit of that tree	

ल

लगान न. लग्न Marriage	लग्गी अ. सुधी upto
लग्गीटा पु. कछोटो A loin-cloth	लग्गु न. (अ. व.) लट्टियां Locks of hair
लथकार स्त्री., न. लरकर An army	लग्गाडु वि. लग्गाड Liar
लथीडुवाँ कि. लथडुं To stagger	लग्गुआडु स्त्री. गीत्रोत्र A sling-shot
लववाँ कि. लवुं To speak in unconscious state of mind	लाग पु. लाग, दाव Turn
लवारो न. बकरीनुं बच्चुं, लवारु Goatling	सागावर्षा कि. १. लग्गावुं (घोल व.) To slap
लुअमी स्त्री. लक्ष्मी Wealth	२. लग्गाडुं (दाव व.) To apply (as medicine)

सागूँ न. डाली A branch	साकूसो पु. भाभराना पाननी अनावेली पीडी A country cigarette
साय श्री. बांय Bribe	सूट श्री. चूट Loot
सासयाँ कि. ललयातुं To be tempted	लेक वि. सारुं Good
सालभायलो पु. मोटा वाध A wild animal	लेकडाडो पु. कणरो A crow
सालाय श्री. ललय Temptation	सँभडाँलो सारुं न. एक वेदानी लाज A kind of leafy vegetable
सीसीसुर्वीर न. एक पक्षी A kind of bird	
सीसाँ वि. भीतुं Wet	लोरो पु. कणशियो, लोरो A goblet
सीभयँ न. (अ. व.) लींछुं Lemons	लोय न. लोही Blood
सीभ्ये न. (अ. व.) लुओ 'सीभयँ' See 'limbve'	-नीडीसवो कि. लोही नीकणतुं To bleed

व

वडानीही श्री. वडु Daughter-in-law	-पुयलो न. आतुं पोषियुं साधन A smaller type of this implement
वडीरवो कि. वकरतुं To swell	वगार अ. वगर, विना Without
वभाळुवो कि. वभाळुतुं To praise	वगूर अ. लुओ 'वगार' See 'vagar'
वभात पु. वभत Time	वचन श्री., न. वचन Promise
वधीरो न. जेतितुं एक साधन An agricultural implement	

वञ्जरो^१ न. वञ्जरो
A male of the
caste varjāro

वञ्जरो^२ वि. अछलकीन
Foolish

वट्यो कि. पट्युं
To pass

वग्रवयो कि. वटानुं
To change (money)

वल्गु न. पूजा आंध्रानुं वेदानुं अंधन
Creeper used as a rope
for tying stalk bundles

वल्गायै न. चंपल
Chapples

वढ्यो कि. वर्युं
To increase

वद्धारयो कि. वधारयुं
To extend

वद्धारो पु. वधारो
Increment

वद्धारयो कि. वधावयुं
To greet

वद्वयो कि. (मानतामां) धर्युं
To offer

वन्धार पु., स्त्री. आ नामनुं प्राणी
A kind of animal

वधरालो न. वरियाणी
A kind of fennel
seed

वर पु. वर
Husband

वरयास स्त्री. जुगो 'वधरायो',
See 'vayrālo'

वरसात पु. वरसाह
Rain

वरसीयो कि. वरसनुं
To rain

वरसो स्त्री., न. वरस
A year

वसानाखो लागे न. वसंतवेसनां
पांदांनी
लाख
A kind of
leafy ve-
getable

वसानो न. वसंत वेस
A kind of creeper

वसुअती स्त्री. वसति
Population

वजो पु. दुःख, संकट
Calamity

वड पु. वडयो
A banyan tree

वद्वयो कि. १. जुगो 'वद्वयो'
See 'vadvo'
२. इवानुं
To be expanded

वनसाय स्त्री. औषधि
Ayurvedic
medicine

वड पु., स्त्री. लाग (मोडानो वधत)
Turn

वृक्षवाँ कि. वगवुं To turn	२. गाडानां पैडां परने लोभंडने पाटे, वाट
वृक्षी स्त्री. वगी A rafter	Iron ring on a cart-wheel
वृक्षे अ. तरक्ष Towards	वाटके पु. वाडके A bowl
वृक्षे स्त्री. षूरी दशा Sorry plight	वाटो न. टोपरने अरघो गोटे Half of the kernel of a cocoanut
वाडो वि. वांडुं Curved	वाडवो कि. १. वाडवुं, लक्षुवुं To reap
वाग पु. वाध A tiger	२. कापुं To cut
वागसो न. वागोण पक्षी A kind of bird	वा-डावो कि. वडावुं (घास वगेरे) To cause to cut (grass etc.)
वागहुीयासो पु. काडोडा A chameleon	वाखु न. १. वडाखु A ship
वागीडा न. लाडडां खीरनाभां नीये रभातुं दामयुं A log used as support while splitting wood	२. भाटवानुं वाखु String which is wound across the frame of a cot
वाजवो १. वागवुं (टोत्र वगेरे) To be sounded (as drum)	वाखुअ वि. वांजियुं Childless
२. धंन थनी, वागवुं To be hurt	वाखो पु. लुखो 'वाखु'ने अर्थ २ See the meaning 2 under 'वाण'
वाजडवो कि. वगाडवुं To beat (drums etc.)	वाखुगो न. वाखियो (तुअ.) A bania (contem.)
वाट स्त्री. १. डेडी A narrow footpath	वा-डुअ स्त्री. वाड A hedge

- वाङ्मै पु. धरती आङ्गुआङ्गुनी जमीन
(जेभां शाकभाज व. ववाय छे.)
Space around the ho-
use used as a kitchen
garden
- वातथीत करवी कि. वातथीत करवी
To chat
- वाङ्मै न. वाङ्मै
A cloud
- वानार न. वाङ्मै
A monkey
- वान्दे पु. अक परोपञ्चनी वनरप-
तिनुं कृण
A fruit of a parasite
plant
- वान्धै पु. वांधै
Objection
- वापरवाँ कि. वपरवुं
To be used
- वापीरवाँ कि. वापरवुं
To use
- वापूरवाँ कि. लुआ 'वापीरवाँ'
See 'vāpirvo'
- वायल्लो न. लुआ 'वायल्लो'
See 'vāṅgo'
- वायरो पु. १. पवन
Wind
२. धूलुती वजतनी शरी-
रमांनी हैपी शक्ति
Trembling in
the body due
to the supposed
influence of
spirits
- वाङ्मै कि. वाङ्मै (काष्ठिक पदार्थ)
To bend
- वालो^१ पु. सापनुं जूम नानुं जम्बुं,
कल्लो
A young one of a
serpent
- वालो^२ वि. शब्दने छेडे लागतो अने
'वाङ्मै'नी अर्थ सूचवतो
शब्द
A suffix used in
denoting the sense
of either possession
or occupation
- वाँ न. वाँणी
A nose-ring
- वाव स्त्री. यल्लो कूवे।
A constructed well
- वाव देवाँ कि. जीपल्लुं
To winnow
- वावटो पु. वावटो, धम
A flag
- वाववाँ कि. वाववुं
To sow
- वासुवाँ कि. वासवुं (आरल्लं व.)
To shut (a door etc.)
- वाङ्मै न. वाङ्मै
A calf
- वाङ्मै न. वाँस
A bamboo
- वाङ्मै पु. वाँसलो
An adze

- वाङ्मयी स्त्री. वांसगी
A flute
- वाङ्गीयै न. वासीङ्गुं
Rubbish in the
house
- वाङ्गीयङ्गुं न. वसावो (तु००.)
A male of Vasā-
vā tribe (contem.)
- वीङ्गुरवो कि. विभेरवुं
To scatter
- वीङ्गीरवो कि. लुओ 'वीङ्गुरवो'
see 'vikurvo'
- वीङ्गीरवो कि. विचारवुं
To think
- वीङ्गीरवो न. अटक्याणुं
Mischievous
- वीङ्गीरवो कि. छंछेडावुं
To be excited
- वीङ्गीरवो कि. उड्डवुं
To unwind
- वीङ्गी पु. वीङ्गी
A scorpion
- वीङ्गी स्त्री. वीङ्गी
Lightning
- वीङ्गीरवो कि. वीङ्गुं (वीङ्गीरवो नम)
To fan
- वीङ्गीरवो कि. लुओ 'वीङ्गीरवो'
See 'vijivo'
- वीङ्गीरवो कि. वटकावुं
To be polluted

- वीङ्गीरवो कि. १. वडुं, भांडुं
To rebuke
२. शाप देवो
To curse
- वीङ्गीरवो न. अड्डो, तड्डर
A quarrel
- वीङ्गीरवो कि. तड्डर करवनी
To instigate
- वीङ्गीरवो न. वङ्गुर
A weaver
- वीङ्गीरवो कि. वङ्गु (दोर, वगेरे)
To knit (as rope)
- वीङ्गीरवो करवी कि. चिनंती करवी
To requ-
est
- वीङ्गीरवो न. वीङ्गीर, काङ्गी पाडवा
भाटेनुं अड्ड सुतारी
साधन
A drill
- वीङ्गीरवो कि. वीङ्गुं
To bore
- वीङ्गीरवो न. व्याङ्ग
Interest
- वीङ्गीरवो पु. अङ्गीभां मड्ड करवा आव-
नारने मडेनताङ्गी पेरे
आपनाभां आवनुं अनाङ्ग
Corn given in exch-
ange of agricultural
labour done in a
threshing field
- वीङ्गीरवो कि. वङ्गुं
To cling

- वीलूगवों कि. लुगो 'वीलूगीवों'
See 'vilgivo'
- वीसवों कि. १. उपाडुं
To lift
२. पीलुं
To collect
- वीसीलवों कि. वीलुगुं (वासलु)
To clean (an-
utensil)
- वीसुरावों कि. लुगलुं
To be forgotten
- वीलुङ्ग न. अत्यंत दुर्गंध
Stink
- वेङ्गलु न. (अ. व.) रींगलुं
Brinjals
- वेङ्गलुं न. भूगियांनी जण
Cluster of tiny
roots
- वेठवों कि. वेठुं
To bear
- वेत पु., स्त्री. वहत
The distant betw-
een the thumb and
the smallest finger
when palm is ful-
ly extended
- वेदरी स्त्री. रबरनी पट्टी (गीसोस
प्लान्चवामां वपराय छे.)
A rubber-strip (us-
ed in sling-shot)
- वेदरो पु. कपडानो लीरो
A strip of cloth
- वेना पु. (अ. व) वनराजना वेला
Creepers
- वेना स्त्री. दुःख, आपदा
Misery
- वेमान स्त्री. भडेमान
A guest
- वेरु न. करवत
A saw
- वेरु न. समडी जेवुं अेक पक्षी
A kind of bird
- वेरवों कि. वेरविभेर करुं
To scatter
- वेला स्त्री. वेला, समय
Time
- वेलाती वि. विवायती
Of a foreign country
- आमन न. (अ. व.) गोरस आमडी-
नां इण
Fruits of a kind
of tree
- आमनो न. गोरस आमडी
A kind of tree
- नदेंदें न. (अ. व.) विवायती नणियां
Mangalore tiles
- वेवा पु. विवाह, लग्न
Marriage
- वेवों वि. वडेलुं
Early
- वैथवों कि. वेथुं
To sell
- वैठवों कि. वीठुं
To wind

वैद्य पु. (अ. व.) पगना करडा
Ornamental rings
worn on fingers of
foot

वैद्यी स्त्री. वीदी
A ring

वैद्यार पु. वेपार
Business

वैर न. दुश्मनावट

Enmity

-वासवो क्रि. वेर वाणवुं
To revenge

वैरी पु. दुश्मन
An enemy

वैसो अ. लक्ष्मी, तरङ्ग
Towards

स

सकान न. शुभन
good omen

सकका करवी क्रि. शंका करवी
To doubt

सकक स्त्री. सकक
A road

सताववो क्रि. सताववुं
To harass

सभाव पु. स्वभाव
Nature

सभासी स्त्री. शाभाशी
Commendation

समाय पु. वधत
Time

सभ्मात होवो क्रि. संमत थवुं
To agree

सरू करवो क्रि. शरू करवुं
To begin

सलाहा स्त्री. सलाह
Advice

सवारथ पु. स्वार्थ
Self-interest

सवारो न. अगी (भे घोडानी गाडी)
A carriage
drawn by
two horses

साजूडो न. ओक घास
A kind of grass

साडुडी स्त्री. छंडायेवी स्त्री
Deserted woman

साडुडो पु. छंडायेवो पुरुष
Deserted man

सीखी स्त्री. छीखी
A chisel

सीतीकूनो न. सीताक्षणी
Tree of cust-
ard apple

सीपायडो न. सिपाही (तुम्ह.)
A policeman
(Contem.)

सी-रीकून न. (अ. व.) ओक वेडनां
Flowers of a
creeper

सीखूट न. पाटी, स्लेट

A slate

सूट्यो कि. १. चूँटवुं (कूँव वगैरे)

To pluck

२. छूटवुं

To be released

सूँ न. ओक प्रकारनी सकली

A kind of sparrow

सोस वि. सोण

Sixteen

सु

सुगड़ी स्त्री. सगड़ी

Lower half of the broken pitcher which is used as a fire-pan

सुगाय करवी कि. सगाई करनी

To betroth

सुङगीड़वो कि. साङणवुं

To annex

सुङ्गट वि. साहुं

Good

सुताड़वो कि. संताड़वुं

To hide

सुतावो कि. संतावुं

To conceal

सुतार वि. सतर

Seventeen

सुप पु. संप

Unity

सुपड़ावो कि. सपड़ावुं

To trap

सुम न. (अ. व.) सम, सोगंड

An oath

सुमज्यो कि. समजुं

To understand

सुमनो वि. तवशेकुं (पाणुी)

Warm (water)

सुमालो वि. सवादियुं, भाडियुं

Gourmand

सुम्भड़ी स्त्री. ओक प्रकारनी शींग

A kind of pod

सुम्भालवो कि. संभालवुं

To take over

सुरकीवो कि. सरकवुं

To slip

सुरभाववो कि. सरभाववुं

To compare

सुरभो होवो कि. सरभा होवुं

To be equal to

सुरपीनवो कि. १. पेटे यावुं

To crawl

२. डाहवो सरकवुं

To sink in

swamp

सुराप पु. शप

Curse

सुरूँ न. (अ. व.) लुवार तथा कपा-

सनां सांहा

Stalks of jo-

war and col-

on plants--

- सुरे न. (प. व.) धरना थांलना परतुं
 वाकडानुं टेकथु
 A supporting
 piece of wood
 on a pole of
 a roof
- सुरगावयो कि. सणगावतुं
 To light fire
- सुरगीयो कि. सणगतुं
 To catch fire
- सुरगूयो कि. लुओ 'सुरगीयो'
 See 'xalgivo'
- सुरो करयो कि. लुओ 'खोलो करयो'
 See 'kholvo
 karvo'
- सुरो अ. पथु
 Also
- सुरान न. धोसरी अंधाय छे ते भीलो
 A nail where yoke
 is to be tied
- सुरलो अ. पथु
 Also
- सुरगरो पु. संधरो
 Act of storing
- सुरगाओ पु. लाधुअंध
 A friend
- सुरगात करयो कि. संगाय करवे
 To accom-
 pany
- सुरो पु. सांठो
 A stalk
- सुरनाडो न. सोनी (तुओ.)
 A goldsmith
 (contem.)
- सुरो न. सोनुं
 Gold
- सुररो न. सणियो
 A rod
- सुरे न. (प. व.) १. नंथु
 Rose-apples
 २. दीवासणी
 Match-sticks
- सुरो पु. नंथुओ
 A jamun tree
- सुरसुराओ कि. हांथुं
 To pant
- सुरसुरां नेयो कि. आस देवे
 To breathe
- सुराओकर पु. राडुकर
 A money lender
- सुरकथु न. डेरीनी राथ
 A mango which is
 on the verge of
 ripening on the
 tree
- सुरकटो न. धरनी आडी वणी
 A cross pole of
 a roof
- सुरकरी श्री. चकली
 A sparrow
- सुरकले न. (प. व.) सांठणां
 Anklets

સાકાર સ્ત્રી. સાકર Sugarcandy	સાન્દવો કિ. ૧. સાંધવું (કપડું) To mend (a garment)
સાકલો ન. સાંકળ Chain	૨. તાકવું (નિશાન) To pry (a mark)
સાગો પુ., ન. સાગ Teak	સાન્દો પુ. સાંધો A joint
સાન્જ ન. સાંજ Evening	સાખૂ પુ. એક વેલો A kind of creeper
સાટડો ન. વાંસમાંથી બનાવેલું એક પાથરણું (ઘરમાં બિંબું કરીને અનાજ ભરવામાં પણ વપરાય છે.) A mat	સામટો હોવો કિ. ખૂબ હોવું To have abun- dant of
સાટો ન. ગાડાનું તળિયા સહિતનું માળખું The body of a cart	સામ્બરો પુ. એક વૃક્ષ A kind of tree
સાણકો ન. કથરોટ An earthen plate used in kneading flour	સામ્બરો ન. સામર A stag
સાણુડ પુ. સાંઠ A bull	સાચો ન. ગાડાની સુપડીઓ પાસે બાંધેલો લીલો વાંસ An unripe bamb- oo stick tied to the front of the frame of a cart
સાદ સ્ત્રી. સાદ A call	સારખીવો કિ. નીંદવું To weed
સાદો પુ. એક વૃક્ષ A kind of tree	સારૂ. અ. માટે For
સાદો ન. સાદો (ખજૂરીના પાન- માંથી બનાવવામાં આવે છે.) A mat (made of palm leaves)	સારો વિ. સારું Good
સાદવો કિ. રાડ પાડવી To shout	-હોવો કિ. સારું હોવું To be good

सूकावो कि. सुकावुं, दूजगा पडवुं
To become thin

सूभावो कि. लुओ 'सूकावो'
See 'xukāvo'

सुगरु न. सुगरी पक्षी
A weaver bird

सुङ्गावो कि. सुंधुं
To smell

सुव्यकारवो कि. सभेडवुं (सोटी व.)
To whip (as with a cane)

सुमल्लो न. अज्जवाणुं
Light

सुदली श्री. सुतणी
A thin jute thread

सुताडो न. सुतार (तुञ्ज.)
A carpenter (contem.)

सुतार न. सुतार
carpenter

सुथार न. वल्लडभोद पक्षी
A wood-pecker

सुदण्डडो पु. करोगियो
A spider

सुदी अ. सुधी
Upto

सुन्न न. सुरु
A kind of bulbous vegetable

-अज्जल्लो न. अज्जरीवाणुं सुरु
A pungent type of this vegetable

-मीठो न. मीठुं सुरु
Sweet type of this vegetable

सुपडो न. सुपडुं
A winnowing basket

सुथरो न. दरु
A tailor

सुथो पु. सोथो
A big needle used in sewing sacks

२. कौटो, इणुगो
A sprout

सुरुण्डुन न. सुअम्भीनुं इल
A sunflower

सुरुवारो न. अेक वेलो
A kind of creeper

सुरुवाराणुं लान्ठो न. आ वेलानां
पाननीलाञ्ज
A kind of leafy vegetable

सुलकीणो न. सणुयो
An implement used in making hedge

सुलको न. लुओ 'सुलकीणो'
See 'xulkiṇo'

सुलो न. लुओ 'सुयो'
See 'xuyo'

सुववो कि. सुवुं
To sleep

- सूचो पु. सुवादायु
Dill seed
- सूसुवारो न. लुओ 'सूसुवारो'
Sec 'Xuruvāro'
- सुकटो न. एक वृक्ष
A kind of tree
- सुकटो कि. शेकतुं (शरीर वगेरे)
To warm
- सुगो वि. ताजुं
Fresh
- सुगल्लो न. एक वृक्ष, असीतरो
A kind of tree
- सुगल्लो शमदो न. (प. व.) आ
वृक्षनां इणो
Fruits of this tree
- सुगल्लो लामो न. आ वृक्षनां
पाननी लाओ
A vegetable
prepared out
of leaves of
this tree
- सुठ न. शोठ
A businessman
- सुठो पु. सेठो
Uncultivated borders
of a field
- सुठो नेवो कि. नेवुं
To see
- सुठो सुठो पु. शेरडीतो साडो
A sugarcane
stalk
- सुठो न. (प. व.) अमुरी
Fruits of a
palm tree
- सुठो लो पु. लुओ 'सेठो लो'
See 'xenglo'
- सुठो नेवो कि. लुओ 'सेठो नेवो'
See 'xedi nevo'
- सुठो कि. ठंडुं थुं (रोटलो व.)
To become cold
(as a bread etc.)
- सुठो साकार श्री. साकर
Sugarcandy
- सुठो पु., छांयो
Shade
- सुठो पु., न. भोजन, भावानुं
Food
- सुठो वि. ठंडुं
Cold
- सुठो वि. विशेष ठंडुं
Much cold
- सुठो कि. याद राभुं
To remember
- सुठो कि. सेवुं (ठंडुं वगेरे)
To hatch (an egg)
- सुठो न. अमुरी
A kind of palm-
tree
- सुठो न. लुओ 'सुठो'
See 'xedito'
- सुठो वि. सडेथुं
Easy

સોટી સ્ત્રી. સોટી

A cane

સોનાડો ન. સોની (તુચ્છ.)

A goldsmith (contem.)

સોમવાર પુ. સોમવાર (માત્ર લઘુલેખો વર્ગ વાપરે છે.)

Monday (The word is current only in educated class)

સોલ્લ વિ. સોળ

Sixteen

સોંસો પુ. સસલો

A hare

સોંગલો અ. પણ

Also

સોજો વિ. સોંધું

Cheap

સોંટો પુ. સાંઠો

A stalk

સોંડો ન. કાષીડો

A chameleon

સોંણો ન. ચુંડલો

A big basket

સોંવારે વિ. આવતી કાલે

To morrow

હ

હકનું ન. એક વૃક્ષ

A kind of tree

હખનું ન. હુઓ 'હકન'

See 'hakna'

હગવો ક્રિ. હગવું

To excrete

હજમડો ન. વાળીદ

A barber

હજમત સ્ત્રી. હજમત

Act of cutting hair

હડો પુ. હાટડો (માડાનો)

A vertical club attached to the front of shafts of a cart

હતરું અ. એટલું

So much

હતરામાં અ. એટલામાં

In the meantime

હન્મ ન. માડાનું આકુ' (માત્ર ટુચ્છે જ આકાં હોય છે.)

A club which is fixed in the socket of shafts of a cart

હરખાવો ક્રિ. હરખાવું

To be pleased

હરમત પુ. હનુમાન

Monkey god

હરમાત પુ. હુઓ 'હરમાત'

See 'harmat'

હાણ્ડો ન. સંધવા માટેનું કાળું હાંડકું
An earthen pot
which is black
and used in cook-
ing

હાણ્ડો

હાથડી સી. હથોડી
A small hammer

-ડો પુ. હથોડો
A hammer

હાથો પ. હાથો

હાર^૧ પુ. હાર, એક ધરણું
(ચાંદીનો હાલ ડે)
A necklace (usually
made of silver)

હાર^૨ સી. હાર, પંગત
Row

હારવાલો પુ. ભાઈબંધ
A friend

હારવો ક્રિ. હારવું
To be defeated

હારી અ. સાથે
With

હારીણો પુ. જુઓ 'હારવાલો'
See 'hārvalō'

હારો ન. વજનનું એક માપ

હરસીણું ન. (ખ. વ.) એક ભાતનાં
ચણ્ડી ખોર જેવડાં
કાળા રંગનાં ફળ
Berry like fruits
which are bla-
ck in colour

હરાણુ ન. હરણુ
A deer

હસવો કિ. હસવું
To laugh

હરસીણું ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હલકો પડવો કિ. હલકા પડવું
To be dis-
graced

હલડી સી. હળનો હાથો, હથજલી
Handle of a
plough

હુદદ ન. હળદર
Turmeric

હવાડો પુ. ૧. હવાડો
A water trough
૨. ચોમાસામાં લેસોને
રાખવાનો એક પ્રકારનો
ઝાંપશીવાળો વાડો
An enclosure
for keeping
buffaloes in it
during monsoon

હલ ન. હળ
A plough

હલદીણું ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હાંઈ સર્વ. અમે
We

હાકડો પુ. ગાડાખેડુ
A cartman

હાકવો કિ. હાંકવું
To drive

હાકારવો કિ. હાકલ મારીને દેરને
નસાડવું
To drive out
a cattle by
shouting

હાકલો ન. જુઓ 'સાકલો'
See 'xāklo'

હાજર વિ. હાજર
Present

હાજૂર વિ. જુઓ 'હાજર'
'See hājār

હાટકું ન. હાડકું
A bone

હાડકું ન. જુઓ 'હાટકું'
See 'hāḍka'

હાડો પુ. હારડો, એક ધરણું
A kind of necklace

હાણ્ડીજીવ્યો ન. જીવો ધાસ
A kind of
grass

હાણડો ન. રાંધવા માટેનું કાળું હાંડકું
An earthen pot
which is black
and used in cook-
ing

હાણડો

હાથડી સ્ત્રી. હથોડી
A small hammer

-ડો પુ. હથોડો
A hammer

હાથો પુ. હાથો
A handle

હાન સ્ત્રી. હળની હાન
Beam of a plough

હાનવો ક્રિ. હલી ભડકું
To be shaken

હાનીવવો ક્રિ. હવાવવું (હાથ વગેરે)
To wave (as a
hand)

હાનૂવવો ક્રિ. જુઓ 'હાનીવવો'
See 'hānivvo'

હામી અ. હવે
Now

હામે અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હામે અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હાર^૧ પુ. હાર, એક ધરેણું
(ચાંદીનો હાજ છે)
A necklace (usually
made of silver)

હાર^૨ સ્ત્રી. હાર, પંગત
Row

હારવાલો પુ. ભાઈબંધ
A friend

હારવો ક્રિ. હારવું
To be defeated

હારી અ. સાથે
With

હારીણો પુ. જુઓ 'હારવાલો'
See 'hārvālo'

હારો ન. વજનનું એક માપ
A measure of 6 mo-
unds

હાલી ન. હાળી
A permanent agri-
cultural labourer

હાસડી સ્ત્રી. ગાડાનાં પૈડાંની લોખંડી
રિંગ

An iron ring on
the hub of whe-
els of a cart

હાસડો ન. હાંસડી, ગળાનું એક ધરેણું
A kind of necklace

હાંગાલો પુ. અંગારો
An ember

હાંજ સર્વ. (ન.) એ જ
The same
(neuter object)

હરસીણું ન. (ખ. વ.) એક જાતનાં
ચણી ખેત જેવડાં
કાળા રંગનાં ફળ
Berry like fruits
which are bla-
ck in colour

હરાણુ ન. હરણુ
A deer

હસવો કિ. હસવું
To laugh

હરસીણું ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હલકો પડવો કિ. હલકા પડવું
To be dis-
graced

હલડી સી. હળનો હાથો, હયજલી
Handle of a
plough

હલદ ન. હળદર
Turmeric

હવાડો પુ. ૧. હવાડો
A water trough
૨. ચોખાસાખાં લેસોને
રાખવાનો એક પ્રકારનો
ઝાંપતીવાળો વાડો
An enclosure
for keeping
buffaloes in it
during monsoon

હલ ન. હળ
A plough

હલદીણું ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હાંઈ સર્વ. અમે
We

હાકડો પુ. ગાડાખેતુ
A cartman

હાકવો કિ. હાંકવું
To drive

હાકાટવો કિ. હાકલ મારીને ઢારને
નસાડવું
To drive out
a cattle by
shouting

હાકલો ન. જુઓ 'સાકલો'
See 'xāklo'

હાજર વિ. હાજર
Present

હાજૂર વિ. જુઓ 'હાજર'
'See hājār'

હાટકું ન. હાડકું
A bone

હાડકું ન. જુઓ 'હાટકું'
See 'hāṭka'

હાડો પુ. હારડો, એક ધરણું
A kind of necklace

હાણ્ડીજીજીવો ન. જીંજીવો ધાસ
A kind of
grass

હાણુડો ન. રાંધવા માટેનું કાળું હાંડણું
An earthen pot
which is black
and used in cook-
ing

હાણુડો

હાથડી સી. હથોડી
A small hammer

-ડો પુ. હથોડો
A hammer

હાથો પુ. હાથો
A handle

હાન સી. હળની હાલ
Beam of a plough

હાનવો કિ. હલી ઊંડવું
To be shaken

હાનીવવો કિ. હલાવવું (હાથ વગેરે)
To wave (as a
hand)

હાનૂવવો કિ. જુઓ 'હાનીવવો'
See 'hānivvo'

હામી અ. હવે
Now

હામે અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હામો અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હાર^૧ પુ. હાર, એક ધરેણું
(ચાંદીનો હાલ છે)
A necklace (usually
made of silver)

હાર^૨ સી. હાર, પંચત
Row

હારવાલો પુ. ભાઈબંધ
A friend

હારવો કિ. હારવું
To be defeated

હારી અ. સાથે
With

હારીણો પુ. જુઓ 'હારવાલો'
See 'hārvālo'

હારો ન. વજનનું એક માપ
A measure of 6 mo-
unds

હાલી ન. હાળી
A permanent agri-
cultural labourer

હાસડી સી. ગાડાનાં પૈડાંની લોખંડી
રિંગ

An iron ring on
the hub of whe-
els of a cart

હાસડો ન. હાંસડી, ગળાનું એક ધરેણું
A kind of necklace

હીંગાલો પુ. અંગારો
An ember

હીંજ સર્વ. (ન.) એ જ
The same
(neuter object)

હોન સ્ત્રી. ગાડાનો ભોર, ભરોટું
A stack

હોચકો પુ. હોચકો
A swing

હોચકીવો ક્રિ. હોચકવું
To swing

હોટકીલી સ્ત્રી. હેડા
Hiccup

હોમ ન. હોમ
Frost

હોમ્માત કરવી ક્રિ હિમ્મત કરવી
To dare

હોરવો પુ. અંખો લીલો રંગ
Mild green colour

હોકાણવો ક્રિ. હોકારો દેવો, જવાબ
દેવો
To reply

હોમીણા પુ. ધુવડ
An owl

હોમ્બો ન. (બ. વ.) દ્રાક્ષ પ્રકારનાં ફળો
Fruits resembling
grapes

હોમ્બો ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હોજ સર્વ. (સ્ત્રી.) એ જ
The same (fem-
inine object)

હોઠારો ન. પશ્ચિમ તરફનો જમીનનો
ભાગ

Part of land which
is on western side

હોઠે આવવો ક્રિ. ઊતરવું
To get down

હોદવો ક્રિ હેબતાવું
To be frightened

હોરવો ક્રિ. જોવું, દેખવું
To see

હોસું અ. એમ
So

હોડીમઝો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

હોની રંદાડો ન. બાજપક્ષી
A hawk

હોનો ન. હોણું
A kind of pigeon
હોયડોમડો પુ. જુઓ 'હોડીમઝો'
See 'hoṛimaḍo'

હોંક ન. હક્ક
Right

હોંતરોજ અ. આટલું જ
So much

હોંલકો વિ. હલકું
Mean

હોવે અ. હકાર સૂચક શબ્દ
The word used in
the sense of 'yes'

शुद्धिपत्रक

पृष्ठ	छे	जोधजे
७ (पंक्ति १६)	विधानोमानी	विधानोमाना
२०	केटलांक विपलब्ध दृष्टांतो	केटलांक विपलब्ध दृष्टांतो
२१	गजुवो	गजुवो
२२	स	स
२६	अडी-ओ	अडी-ओ
२६	असोडो	अमथुवो
२७	See 'Ny'	See 'āNy'
२८	आकडो	आकडो
२८	-पेरो	-पेरो
३८	गिडूकेवो किना अंग्रेज अर्थमां	
	fuel	fuel
४३	कंथ देभाडवो	कंथ देभाडवो
४३	ककलवो	ककलवो
४४	कडुआ	कडुआ
४५	कडु	कडु
४५	कथुवो	कथुवो
४७	काकडो ^१	काकडो ^१
५३	कूवायाडं	कूवायाडो
५८	भाटाभुडं	भाटाभुडं
६०	गोट श्री	गोट श्री.
६१	See 'ga·di-a'	See 'ga·tūi-ā'
६२	See 'ga·do-bā'	See 'ga·do-bā'
६३	(तुम्ह)	(तुम्ह.)
६४	गूमडो	गूमडो
६४	गूमडोनुं अंग्रेज A emaciate	A tumuor
६५	गोधो आनु उपर कथुं छाभुं नथी	गोधो जोधजे
६५	गोधो०	गोधो.
६६	गोवाव्यो	गोवाव्यो पोडो
७१	याडो	याडो

૭૨	ચીગીનો	ચીકગીનો
૭૬	ચીરમીઠો ન. ના અર્થમાં લુઓ 'ચીરમીઠ'	લુઓ 'ચીરમીઠ ૧-૨'
૭૯	જોખવા	જોખવો
૯૦	તાપવા	તાપવો
૯૪	યાપી સ્ત્રી-	યાપી સ્ત્રી.
૯૭	દેવા	દેવો
૧૦૦	'નાકગીજો'ના અંગ્રેજી અર્થમાં છેલ્લે cart છે	cart પછી balanced શબ્દ જોઈએ
૧૦૦	નાકગીજ્યો	નાકગીજ્યો
૧૧૦	See 'popo'	See 'popo'
૧૧૧	પોહો પછી પોહો છે	પોહો પછી પોહો
૧૧૨	ફાયરા	ફાયરો
૧૨૨	મગ્ગરેમાં રે પૂરો છપાયો નથી	મગ્ગરે
૧૨૩	મડદા	મડદો
૧૨૯	—	છેલ્લે કો'સ પૂરો જોઈએ
૧૩૦	લાગૂલો	લાગૂલો
૧૩૧	વગ્ગરો	વગ્ગરો ^૧
૧૩૨	વાન્ડ	વાન્ડ
૧૩૩	'vāggo'	'vāggo'
૧૩૪	દોર વગેરે	દોરકું વગેરે
૧૩૫	An utensil	A utensil
૧૩૮	સર	સર
૧૪૦	સૂઈ	સૂઈ
૧૪૦	સીદો	સીદો ^૧
૧૪૧	સૂકાવો	સૂકાવો
૧૪૧	સૂતાવો	સૂતાવો
૧૪૧	સૂપડો	સૂપડો
૧૪૧	સૂયો	સૂયો
૧૪૧	સૂરજૂન	સૂરજૂન
૧૪૧	સૂરવારાણો ભાગો	સૂરવારાણો ભાગો

१४२	संवा	सुँवा
१४२	'Xuruvāro'	'xuruvāro'
१४२	पु.	पु.
१४३	सोटी	सोटी
१४३	साङ्गो	साङ्गो
१४३	संटे	सांटे